

De bestendige
Aanwezigheid
door Karel van de
Woestyne.

Uitgave van C.A.J. van
Dischoeck te Bussum

DE BESTENDIGE AANWEZIGHEID

UITGEGEVEN DOOR
C. A. J. VAN DISHOECK
TE BUSSUM / M.CM.XVIII

DE BESTENDIGE
AANWEZIGHEID
DOOR KAREL VAN
DE WOESTIJNE

Van denzelfden Schrijver verscheen bij denzelfden Uitgever:

Verzen. (Het Vaderhuis enz.) Tweede druk.

De Gulden schaduw.

Janus met het dubbele voorhoofd. Tweede druk.

Afwijkingen.

Kunst en Geest in Vlaanderen.

Interludiën. Eerste bundel.

Interludiën. Tweede bundel.

Ter perse:

Omzettingen.

TABEL DES INHOUDS VAN DIT BOEK:

<i>Opdrachtelijk Sonnet</i>	blz. 11
<i>Bij wijze van inleiding</i>	„ 15

DRIE HEILIGEN

I. <i>Adilia</i>	„ 21
II. <i>Arnulphus</i>	„ 49
III. <i>De Heilige van het Getal</i>	„ 83

DE VIJF ZINNEN

I. <i>De Boer die sterft</i>	„ 127
II. <i>De Geboorte van Eva</i>	„ 183

Aan Herman Teirlinck

OPDRACHTELIJK SONNET

*Wij zijn gezaam dezelfde haven uitgevaren,
en voer, door de eigen voor verscheiden, beider tocht:
ik zag de schervel-zonne schaetren, die gij zocht;
gij vondt mijn scheemring over wieren-zware baren.*

*De storrem die ge u, stoer, te blijden strijd bedocht,
kwam mijne woel'ge ziel weldadig te bedaren;
en, waar mijn schrik der kolken kalmte zou bestaren,
hebt ge eindlijk in der einders ijlte úw vreê gekocht.*

*— Thans, broeder, zonk het zeil; ons streven kende 't stranden.
Ons heil zou in de veiligheid der máát belanden.
Gij hebt uw huis, ik heb mijn huis: het is genoeg.*

*Doch, voert Herdenken weêr ter voor van vroeger varen,
mijn kiel weegt van úw vracht; de uw komt mijn last bezwaren:
mijn koortse die ge eens vreesde'; úw vreugde die 'k eens vroeg.*

BIJ WIJZE VAN INLEIDING

Het is mijn droom, dat ik een levens-geschiedenis zou schrijven van Admetos. Ik zou erin vergeten dat hij een koning heette van Pheres in Thessalië, en eenen onder de vaarders op de Argo. Maar ik zou verhalen hoe hij was een mensch, in wiens huis, ongeweten, een god verblijf had gekozen. Een mensch; en al het menschelijke zou hij kennen, en allermeeft misschien aan smart. Geen lijden zou hem worden onthouden, en van elke vreugde zou hij bij voorbaat weten het leed. De roes van elken hartstocht zou wranger hem laten ten monde den smaak van den droesem, naar hitsiger was en zwoeler de wijn van zijn drift. Hij zou worden doorpriemd van al de steek-spelen des levens. Hij zou wezen een smarten-rijk mensch, en zéér bewust van zijne schamelheid. — Maar zie: een god had Admetos' woning geadeeld door zijne aanwezigheid; Apolloon, onder de menschen gekomen, had zich den glimlachenden plicht opgelegd, Admetos' kudde te hoeden. Afwezig bij dage, en verre dwalend allicht met de tingelende schapen en bij de mijmering zijner zingende en zwijgende en dan weêr zingende fluit, zou niet te minder zijne godde-

lijke wake geheimelijk waren door de gangen van Admetos' huis, en blijken misschien uit de cierlijke orde ter stallen; uit de lyra die, bestoft, rust boven de kribbe die zijn slaap-leger is; uit de fluistering der dienst-maagden die vroom zich gevoelen vóór dezen schapen-herder, dewelke onbegrijpelijk-schoon haar schijnt... — En Admetos: wist hij een gód te herbergen? Eerst bij 't scheiden misschien zal Apollon zich hebben vertoond met omlijnende licht, als deden de goden; mij belooft althans te gelooven, dat hij geniepig verkozen zal hebben de menschen te verschalken door een schijnbare nederigheid, die straalde onzichtbaar en moest verbazen. Admetos aldus was hij, waarschijnlijk, niet dan een zeer voortreffelijk schapen-hoeder, en een schoone. Maar toch voelde de heer van zulk een dienaar, dat de dienaar in huis een ruimere plaats innam dan de hem-gewezene in den haard-hoek, waar hij de avond-melk, den honig en de uiën genoot van zijn maal. De gangen luisterden. Er was de benepen fluistering der dienst-maagden. En dan: er was dat hij, beproefd van alle leed, maar alle leed vergeefs, oppermachtig gelukkig zich voelde, hij, Admetos..

„Want geen god is onder de menschen, of allen zijn, willens of niet, gelukkig; of allen gaan zich, vroeg of laat, gevoelen als haast-onverdiend gelukkig. Wat baten pijnen nog, of de wake van een vrees? Wat staart men ten spiegel in de eigen oogen, en leest er noch hoop noch vreugde? Hoe men weifelde of angstig zij: de goddelijke adem zal wazemen over uw wezen, en gij ondervindt een onbegrepen troost. Gij zoudt u-zelf gaan martelen, opdat uw pijn schoon worde als een roode bloem onder de goddelijke koestering. Want álles wordt u schoonheid en een blijde vroomheid, wordt de streelende aarzeling om het dankbaar genieten van een heerlijke vrucht die ge eerst niet áan durft te raken, en die smelt weldra op de koorts uwer lippen. Uw blikken krijgen een vleiënd volgen van elke vorm-deining, een zegenend zien op elke rust van kleur; en gij voelt dat gij vorm en kleur als een ordineerend meester zijt. Geen groezelige leelijkheid, of uw oog maakt ze schoon; geen wan-gestalte, die ge niet toegevend en blijde herschept naar wat de Bestendige Aanwezigheid u lengerhand leerde te zien volgens 't gevoel van alle volmaaktheid... En kome het sarren van de

18 BIJ WIJZE VAN INLEIDING.

slechten die u willen misdoen; laat gebeuren om u wat zorg is den mindere en niet-bezochte: als Admetos zult ge de gratie dragen, dat ge — wie weet? zonder het zelf te weten! — bewoond zijt van een god; dat ge het tabernakel draagt van God in u. Gij zult de schoone bestemming, de bestemming-van-schoonheid, in alles erkennen, en aldus zult ge goed worden. Want Goedheid is de weêrglans van het Schoone, van dergelijke Schoonheid...”

*Licht-gewijzigd, uit: „Kunst en Geest in Vlaanderen”,
door Karel van de Woestijne.*

DRIE HEILIGEN

ADILIA

Was het dat zij, Adilia, zelfs nadat ze was ziende geworden alle aardsche dingen met menschelijke blikken, bewaard had in 't hart en om 't spel der gedachten het Hemelsche Licht, zoo het slechts blindgeborenen in zich mogen blijven dragen; — was 't om der wille van Godes genade die in haar had gelaten de glorie der eenig-ware Klaarte, dat zij door de wereld zou gaan met zulke ónaardsche treden, en uitstralen zulken schaduwloozen glans?

Zij immers was eene blind-geborene, Adilia. Toen haar gebaard had de edele Persiada, genootte van den doorluchtigen hertog Adalrik, had deze haar vader, ten derden dage en na lang-gebogen en angstvallig beschouwen, zijn lengerhand-ontwaakten schrik bevestigd gezien, dat zijn dochterken niet vermocht bij blikken te volgen zijn glimlach, noch te onderscheiden het wuiven zijner voorzichtige vingers boven hare oogjes. En zijne ontsteltenis werd wrange zekerheid, toen een geleerd heel-meester haar inderdaad blind verklaarde te zijn. — Nu ging zwellen tot wrok zijn verdriet, dat dit kind hem nooit in zijn aangezicht als haar vader zou kennen. En aldus moest harden tot haat de natuurlijke teederheid van

dezen Adalrik, die heerschens-gezind, heerschens-ge-
woon en niet matig, zekeren dag niet langer weêr-
stond een nijdigen drift, en met koppigheid beval,
het kindje, bij slaap der verslapte en geestes-gedweë
moeder, te brengen in 't woud, waar het prijs zou
gegeven aan wilde, verscheurende dieren.

Maar de meêwarige maarte, met deze spijtige bood-
schap belast, begaan als zij was met het lot dezer
kleine Adilia: zij verkoos niet langer een meester te
dienen die deelde uit zulke bevelen, en, verzakende
allen terugkeer, voerde zij 't wichtje meê naar de
eigene landstreek. Daar zoogde ze het aan inéens-
begenadigden maagden-boezem, en, wanneer het
verder deze zorg kon ontberen, besteedde het, van-
wege de opspraak der menschen, bij de goede zus-
ters van een nabijgelegen Klooster, dat heette Palma.
Daar groeide de kleine Adilia op in geest-volle wijs-
heid. Haar duistere en blanke blindheid leerde allen-
gerhande naar blijde en tevredene orde de weme-
lende wereld van beelden in haar te voegen en te
scheiden, tot een hoorlijk spel van begrijpen en we-
ten. Elke klank ging te vinden zijn plaats; alle aan-
voeling kwam geschalmd en geschakeld te staan in

de keerende en bindende rei harer bleeke en bloode, maar heldere en wakkere gedachten. Zij vermocht niet te zien; maar elk geluid eener stem, elk gevele van een vinger aan de huiver-huid harer konen verschikten in haar trage en vertrouwde tooneelen. En waar zij smaakte de vruchten of de weeke vastheid van brood, gingen wel-gevallig open in haar donkere kelders van kil genieten, of stond ze gesloten in warme en roode kamers van zacht verlangen. — Zoo wies zij zonder veel verwonderingen, met veel tevredenheid, tot haar negende jaar. Bij haar tiende jaar kwam de kennis der verrassing. Vroeger voorzag zij niets van ontroerende verbeelding; thans ging ze hopen en vreezen, dat zij verràst ging zijn. En, waar zij thans goed ging begrijpen dat ze waarlijk weinig verstond: noch de reden der daden, noch wat deze daden uit mochten werken, noch zelfs de gedaante die ze met eene ijle in hare voorstellingen en eene gaping in haar gevoel gewaar werd niet te zijn als ze waren in haar binnenst, — wat hadden de zusterkens soms vreemde zigsels over dingen die zij zoo vertrouwelijk-eenvoudig in haar bewegende vond! —, nu kon zij zitten voortaan in onroerendheid, en geen

26 DRIE HEILIGEN.

speling was op haar aangezicht van luisteren of pruilen, maar zij zat als een zeer geduldig meisje, dat héél lang zal moeten wachten. Gelaten, hoewel zij besepte thans dat anderen waren verschillend van haar; maar koppig-vertrouwend dat zij zou komen te staan naast die anderen, met eendere blikken en woorden, kon zij zitten uren, uren, met het voorhoofd gespannen naar hare brauwen toe, den mond strak en hard de kin, tot ineens haar kwam verschrikken zelfs de bestbekende spraak. En zoo bleef zij, met hare verwachting, die zij geduldig voedde met hoop en met luisterende vrees.

Tot zij was elf jaar geworden, en deze verwachting vervuld werd.

Te dien tijde leefde in het land van Beiëren een bisschop, Erchardus genaamd, en die, zekeren dag, mediteerend in de armelijke cel waar hij aflei de waardigheid eens prinses der Kerk om te wezen bloot een dienaar des Heeren, had het visioen van een gelaat vol verblindende glansen, dat hem heette:

„Ga, Erchardus, tot het klooster Palma. Aldaar is verblijvende een maagdeken, dat gij vinden zult, van elf jaar, en dat blind is van bij hare geboorte. Gij zult haar heffen in de vonte, haar doopen in den naam der drievuldige majesteit Gods, en, hare oogen overstreken van uwe zegenende vingeren, zoo zal zij ziende worden.”

Dat heeft Erchardus met vroomheid gedaan, en is naar het Klooster Palma gegaan in 't ornaat van wie draagt ter volvoering de Hoogste Bevelen. Niet heeft hij gelet op de verbaasdheid vol eerbiedige drukte der zusters, toen ze vernamen te komen haarwaarts, en in de staatsie van Gode-gezant, een bisschop uit verre gouwe. Maar tot de Moeder van 't Klooster heeft hij gezeid, strak in 't gezicht: „Waar is het maagdeken van elf jaar, dat blind is van bij den dag der geboorte, en dat ik doopen zal?” En

Adilia, in haar blank gewaad, en op bloote voetjes aan zijn hooge goud-zware gestalte gebracht: zoo heeft hij geknield voor haar, en heeft afgeleid, behalve de stole, alle teekenen zijner waardigheden, en heeft gebeden, geweend, en door zijn tranen heen de kleine, en dan den Hemel, tegen-gelachen. Toen heeft hij gezeid: „Gij, die de vreugd zijt van mijne eeuwigheid, wees mij gezegend.” En hij heeft ze geheven in de vonte, en haar bij duidelijker stem gedoopt in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Waarna, hare oogen overstreken bij zijne zorgvuldige vingers: „Maar ik zie!” heeft Adilia uitgeroepen met een grooten gil, die was van schrik en van vreugde. En toen de Bisschop, bewogen in het diepste zijns wezens, Gode zijn dank heeft toegezongen, Adilia op het voorhoofd heeft gekust, en tot afscheid: „o Mocht in het eeuwige rijk mijn plaats even hoog wezen als de uwe!”, heeft hij gezucht, terwijl hij haar ten lesten male zegende...

Nu werd het voor Adilia een wonderetijd van vrees en van blijheid. De wereld: zij was niet, dan eenigszins bij kleuren, zoo buitengewoon anders dan in de voorstellingen harer blindheid; alleen niet meer zoo luid, vond ze, noch zoo zwaar van geur, en niet zoo rijk en verscheiden voor haar tastende vingers. Want zij zàg thans, en hare aldoor-zoekende oogen verdoofden hare ooren, mieken te verwaaiën reuk aan reuk, en onnoodig het glijdende aarzelen en nijdige duwen der tot huilens toe gevoelige handen. Zij zag thans met oogen, en het was wel hare schichtigheid van te elker stonde. Maar het was hare vreugde tevens, dat telkens zij zich-zelf ontdekken moest bij nieuwe verwondering, 'tzij ze de dingen herleiden mocht tot hun vertoonen in haar bestaan van blindheid en ze daar van gelijke schoonheid bevond, 'tzij ze eraan ontdekte een stevigheid of een nut, eene waarde of een vormen-vernuft, die zij vroeger niet bevroeden kon. Zoo vonkte in haar ontallig óp blijdschap aan blijdschap, al moest soms plots hare vreugde wijken voor eene vraag of een schrik. Want ook wat schaduw was leerde zij kennen thans, en 't verholten leven der duisternis, en 't roerend bewegen van wat

men niet zien kàn. Er waren, ondervond zij, vale dieren die kruipen; er kwamen, aan alles, geheime hoeken en vreemde standen; en zij had nimmer gedacht dat zij dingen zou moeten zien, die onmiddellijk denken deden aan kwaad-aardigheid. Toch was haar wezen thans vol zinderend ontroeren, dat zette hare gedachten in stadige lichten; zij leefde vermenigvoud, en menigvoud waren thans hare gebaren: van een hoofdje dat, recht, aldoor bewoog, en van wuivende handen, en van beenen die sprongen en liepen en 's avonds zoo warm-zalig konden zijn. En toen zij eens een geitje had gezien, dat huppelde in een boomgaard, had ze bij slapen-gaan in haar donker-blanke bedje de guldene gedachte: „Ik ben als een geitje thans!”

En zoo was en leefde zij tot op haar veertiende jaar. Maar toen zou zij gaan ondervinden angsten aan haren lijve, beklemdheid om hare borst, en in haar denken dat zij niet meer vrij was en besepte wat geluk of ongeluk kan zijn. Het was, of in haar donkere en onvermoede poelen hadden bestaan, en die men thans eerst in beroering bracht. Zij ging lijden lichamelijk; er schroeide bij beurte hitte en kilte in haar; maar erger gevoelde zij te zijn, dat haar geest kende duizelingen waar hij zag de peillooze hemelen in der verbeelding, en de bodemlooze afgronden dóór van den mistroost. En zij ging zich treurig en moede en vol dreigementen weten in hare vleeschelijke leden, geschokt en vol raadselen hare onstuimige ziel vol achterdocht; en zij ging zich lengerhand met schrik opstandig, maar tevens zoo moederziel-alleen gevoelen. Want zag zij al de zusteren uit het Klooster niet blank van onaangeroerde tevredenheid, veilig binnen de muren die haar binnen den plicht hielden, bateloos blijde, en van alle aanvechtingen bevrijd? Zoo moest daar wel zijn eene macht die háár werd onthouden en die koelende doeken legt op de schroeïënde gedachten; daar moest wel zijn, besepte zij, eene wet, die het

zoet moet zijn te volgen en die gerustheidb rengt, o zij de óngeruste, aan wie de overgave kent der onbekende gehoorzaamheid. — In het Klooster was, als de nederigste onder de nonnen, de maarte komen wonen die Adilia had gevoedsterd, en, van-wege dezen liefde-plicht, geen vreugd meer had gekend noch duur, dan tot op den dag dat haar zou herbergen hetzelfde gebouw als het kind dat haar, eene maagd, de voedende moeder-weelde gegund had. Tot deze, die zij met meer vertrouwen beminde dan de andere zusters, ging Adilia, en sprak: „Zuster”, zei ze, „reeds vroeger wist ik wel, al was 't mij geen last of geen kommer, te zijn hier de eenige die leefde als een vogel of een geitje. Gij waart niet blind geweest, gij, en hadt over vele jaren mogen verdeelen, in blijde matigheid, wat mij in-éens was komen te overstelpen. Maar daar dacht ik niet aan, met den wete dat gij mij steeds een glimlach hadt, en nimmer streng waart voor mijne uitbundigheid. Maar thans ben ik mezelve vreemd geworden, en niet meer natuurlijk; voel ik in mij om mijne vrijheid de straf. Ik kan niet meer zijn als toen, nu het is of mijn kleëren gaan bersten van een zwellende jacht die is in mij. En nu besef ik

waarom gij, de rustige, wildet glimlachen en niet streng zijn; maar ik gevoel ook in mijne uitgeslotene eenzelligheid dat ik nooit zal kunnen worden als gij, en te glimlachen op kinderen die onnadenkend en bewegend leven. Ach, kon ik keeren terug tot mijne blindheid vol vrede, waar alles stond in de eigen plaats, en de orde een vreugde was! Want ik weet: dan zou ik úwe tevredenheid vinden, en niet lijden 'wijl ik geen kind meer ben; waar ik thans niet kan wezen als gij, met úwe zekerheid."

Hare voedster glimlachte weêr maar omhelsde haar, en wedervoer: „Mijn kindjen" — zooplacht ze haar te blijven noemen, — „het is dat voor u gekomen is de tijd van de liefde; gij zult thans niet meer genieten alléén: thans zult gij beminnen. Want al wat staat om u heen: geloof niet dat het is ú ter onbezorgde geneuchte; gij veel meer zijt er, 'dat gij zorgvolle geneuchte wordet voor wat is om u heen. De Vader wil, dat gij wezet onder dezen die dienen; geen geluk is grooter, dan dat men géven zal, dankbaar Dezen, die u te geven heette. Want liefde-ontvangen verwendt en verdort; liefde-plegen alleen maakt rijker. o Mijn kindje, dat mij van God werd gezonden om

34 DRIE HEILIGEN.

mij te leeren de dienstbaarheid, en de liefde daar ik koppig en blijde in volhard: laat mij loven dit uur, dat u wekte, allicht, tot maarte des Heeren; laat mij danken de stond dat ik u openbare de Minne, o gij, mijn kindje, dat mij de Minne hebt geopenbaard.” Toen zij aldus tezamen hadden gesproken, zijn zij tot de Moeder van het Klooster gegaan. Adilia, die thans in haar-zelf volkomen had begrepen, heeft gesmeekt dat men haar toe zou laten tot het habijt. Luttelen tijd nadien was zij opgenomen onder de nonnen.

Zij gevoelde thans wel, niet bedrogen te zijn geweest, en dat dit was hare echte bestemming. Zij, die ten overvloede gevuld was met nijveren aandrift; zij die geleden had in lijf en gedachten van de pijnen des wachters, van de smarten die 't liefde-plegen vooraf-gaan, en van de angsten die beteekenen dat men geroepen is voor de daad van milde caritate: vond zij thans niet in de minste zorg bevrediging, in den geringsten arbeid voldaanheid, en in de volvoering van anderer wensch eene belooning? Men wilde haar sparen in het Klooster te zwaren last, als wezende zij de jongste, en, naar men wist, eene dochter van edelen bloede. Maar wat men haar belette te doen bij dage: 's nachts rees zij van haar strooiën leger, bezorgde de keuken, keerde den refter, versierde de kapel en ging naar bed terug slechts dán, als haar vermande de zeer-beminde moeheid, die haar vol dankbaarheid miek om het loozen van de onrust en van de lichaams-pijn. Dit geweten hebbende, heeft de Moeder haar eerst gestraft bij opgelegd niets-doen; maar daarin vond zij opnieuw eene weêrhoogere vreugde. Want zij had geleerd de bedwelvende macht van het gebed; zij wist het te wezen

de sleutel tot de zaal harer opperste zaligheid; zij wist erin te vinden de vurige orde die, weêr-glans in werkelijkheid van den waan dien zij mocht leven als blind klein kindje, haar als 't ware terugvoerde naar de eerste Afkomst en haar leidde naar de laatste Bestemming. En zoo heeft men té dikwijls haar bevonden in de verdooving der wezenlooze aanbidding, opgenomen in den veel-belovenden schoot der eeuwigheid, dan dat de Moeder niet hadde gevreesd zulke zieke vervoering, en haar opnieuw verzonden naar lagere bezigheden. En toen Adilia, teruggeschonken aan het nederig werk in zwijnen-hok, moes-tuin, of de kwalijk-geurende zieken-kamer, weêr mocht bevinden, aan lijf en ziel, profijt der onderwerping en rust van mindere karreweien, die 't vel van hare handen en den hoogmoed van haren geest sloofden: dan was ze te blijder, in nederigheden waar het gebed haar aan had ontruikt, terug te vinden hare oneindige macht van beminnen. En inniger werd aldus hare glimlach naar nederiger werd haar werk; en, waar sommige nonnen onder zelfde habijt wrok gevoelden om deze al te klaarblijkende heiligheid, haar kloegen aan van onmatigen ijver, en in 't geniep

bereidden ongelijks: zij kende wel hare boosheid, maar hield ze voor eene beproeving des Heeren, en was ongelukkig alleen, dat zij ze had geraden, en aldus benam haar-zelve een middel tot falen dat ze vergoeden kon bij penitentie.

Maar twee droefheden moesten haar te dien tijde bereiken, die haar smartelijk-dichter bij de aarde terug zouden voeren. Hare voedster-moeder, die bij hare vrome verdienste Overste was geworden des Kloosters, stierf; terwijl zij, Adilia, moest, te harer pijnlijke verheffing, weinige dagen nadien haar vader ontmoeten.

De eerste gebeurtenis bracht haar een smart niet alleen, van te moeten ontberen voor immer thans deze die haar tot tweemaal toe het leven had gered: zij moest daarenboven ondervinden, waar het ging om de keus eener Moeder-overste, al te menschelijke heersch-zucht bij vrouwen, die gelofte hadden gesproken, niets dan de dienst-maagden des Heeren te willen zijn. Heel het Klooster: het helmde soms van hare krakeelen; het kraaide van aantijgingen en gonsde van verdacht-making. In de hoekender gangen ging schuilen vijandelijkheid. Blevden de oogen gedoken onder de geveinsde nederigheid der schalen: iedere mond werd strak als van slechte geheimen. En was effen het jurk over elke borst, daar binnen bonsde een hart van nijd en hooveerdigheid. — Adilia, zij, werd bang voor een toestand, die tot in

hare eigene cel haar vervolgde met achterdocht, vrees, en zelfs de duivelsche verwachting dat men háar zou kunnen aanwijzen, al was zij de jongste, te worden Moeder van het Klooster Palma. Dit laatste gewerd de schrik en foltering harer nachten. Bij dage ontvluchtte zij haar angst langs de wegen, en in de stulpen der arme menschen.

En zoo gemoette haar de tweede droefheid. Eens dat zij liep, buiten de muren des Kloosters, met onder haar falie een zakje meel, kwam haar te naderen een man, nog jong, maar streng van uiterlijk hoe dan uitnemend van manieren. Hoffelijk was zijn groet, en niet onverschillig toen hij haar ondervroeg:

„Zuster, waar gaat gij, dragend onder uw mantel een pak ongewoon bij eene non?”

Zij stond stil en antwoordde:

„Het is een weinig meels alleen, heer, en niet zwaarwegend, dat ik breng aan een ouden man, denwelke ik daarvan panne-koeken wil klutsen en bakken, want hij eet dat gaarne.”

Toen sprak haar methoogerstemmetoe de wandelaar:
„Mijne dochter, ben ik dan waarlijk zóo schuldig, dat God u niet heeft ingegeven, mij onmiddellijk als uw

vader te herkennen? Ik ben uw vader, en van alles verlaten thans. Uw moeder is gestorven van eene slepende ziekte. En wist gij hoe zwaar mij nu weegt de wetenschap mijner schuld! Ik heb het niet aangedurfd u te vragen, dat gij mijn troost zoudt zijn voortaan. Maar ik heb beters gedaan, naar mijn oordeel: ik heb gekocht dit Klooster Palma en heel zijnen ahang. Ik heb het bij rechts-spraak laten plaatsen op úw naam, mijne dochter. Gij zijt er thans de meesteres, en niet meer eene mindere die de schotels moet wasschen. Leef dan gelukkig, daar uw lot was geluk in eene klooster-cel te vinden. En niets zal ik u meer vragen, dan dat gij mij met uwe nonnen bij den Heere gedachtig zoudt zijn, en wilt bidden voor mijne zonden."

Adilia, toen, heeft nauw de lippen geroerd, want te diep was ze geroerd van binnen. Teruggekeerd tot Palma, verwachtten er haar de zusters, die verklaarden: „Gij zijt in ootmoed onze meerdere: wil het thans wezen in gezag.” Zij zuchtte. Maar zij was, onafwendbaar, Moeder-overste. Dáárop heeft ze toen, naar haar te behooren scheen, haar leven ingericht. En van dat leven bericht een oud boek: „Zij

was volherdig in het gebed, zeer nauwlettende op het lezen der Heilige Schriftuur, zeer gematigd in hare spraek, zeer uitnemende in abstinentie, alzoo dat zij, behalve de hooge Feest-dagen, niet anders en nuttede dan gersten-brood en een weinig houwvruchten. In haar bed plag zij een beeren-huid, en voor haar hoofd-peluw eenen steen te gebruiken. En dat niet om eenigen menschenlijken lof, maar begeerde dat het alleen van haren Zalig-maker mocht gezien worden. En daarom deed zij hare devotiën in 't heimelijke, wetende dat hij-zelf gezeid had: „En laet uwe slinke hand niet weten, wat uwe rechte hand doet.”

Aldus trachtte zij met vrucht-dragende nederigheid verzoening te koopen voor een gezag, dat haar was opgelegd. — Kort daarop overleed ook haar vader in het kleeid van een pelgrim, ten dage dat hij zijn gangen zou wenden naar het Heilige Graf. Erfge-name van oneindig geld, gebruikte zij dit tot het bouwen van een kerk, op een berg, heerlijk aan tegen den hemel. Zij bouwde ook een gast-huis voor de melaatschen, die zij bij voorkeur verpleegde, gedenkend uit haar blinden tijd de geneuchten van een

42 DRIE HEILIGEN.

gave huid, die beter gevoelt dan oogen. En met de herinnering aan de vlugge jaren, dat zij, niet blind meer, haar hooge vreugde had als een geitje te mogen leven, liet zij oprichten eene herberg, waar de wandelaar verkwikking vond, en de bedelaar blijde genood werd als een koning.

Bij al dat bouw-werk had zij veel drukte aan be- cijferen en bedillen, te haren onwil haast, maar, dacht ze, ter eere Gods. En zoo kwam ze zekeren dag te staan, tusschen kerk en gast-huis en herberg, op een open pleintje dat onbarmhartig brandde van zon. Kwam daar ineens een man aan haar, met drie kleine roedekens, als wijmen van een knot-wilg, en hij sprak: „Ontvang,” zei hij, „deze roedekens, en plant ze hier te lateren lommer, en uwen name en memorie ter eere.” Adilia was zeer betrouwend geworden. Zij heette minnelijk der zuster, die was bij haar, de roedekens in een kuiltje te zetten, drie-hoekig over elkaar. Maar de zuster:

„Moeder, wil toch deze roedekens niet planten: daarvan komen schadelijke wormen.”

Maar Adilia:

„Wil niet bezorgd zijn: weet ge beter dan ik wie deze roedekens zendt? Niets kwaads, ik zeg het u, zal ons van deze boompjes bekomen.”

En zij plantte het eerste roedeken:

„Ik plante u in den naam des Vaders”;

en het tweede:

„In den naam des Zoons”;

44 DRIE HEILIGEN.

en zij nam het derde:

„En ik plante u in den naam des Heiligen Geestes.”

En zie: zij stond ineens in een kapelleken van drie geurende linde-boomen . . .

Het was te dien tijde ook, dat God ten tweeden male wilde getuigen van zijne tevredenheid om harentwille bij een schoon mirakel. De kerk die zij bouwen liet stond hoog op een berg, en te dezen toppe leidden wegen langs schuine ravijnen. Zekeren dag, dat ze bad in de koelte van zulk óverwegend ravijn, hoorde ze boven haar, binnen het oor-besluitende hulsel harer kap, als een donder-geroffel. Naar omhoog gezien: twee ossen, die een wagen met steenen naar boven schoften, waren van op den berg-top naar beneden aan 't rollen, van zeventig voet hoogte en meer zelfs, slepend meê de ijverige voer-lui en dezen die, gedienschtig, den val wilden stremmen bij macht van nekken en armen. Ook waren daar al toegelopen behoeftigen, die hoopten haast den dood der dieren, en verwachtten een deel van hun vleesch zoo zij moesten uitgeslacht. Maar Adilia had een vlug gebed. En toen het getrek van beesten en wagen terug in het dal was, toen rechtten de wijs-

blikkende ossen hunne vier-hoekige knieën, en, zonder porren van welke voer-roe, legden zij áan weêr, en trokken, de helling op, den wagen, die niets van zijne lading verloren had . . .

Maar dit waren niet de eenige teekenen harer heilichheid. Had niet zekere zuster, kosterinne des kloosters, een uchtend dat zij, ten lochting gegaan om aan gesteltenis der sterren te zien het uur en of niet de tijd gekomen was dat men luiden zou mettenen, — had zij haar niet gevonden knielend voor een man, die tegenover haar, Adilia, geknield zat? En zij had dezen man zooaan erkend: Johannes Baptista, in zijne pij van kemels-vel en al dat haar op zijne bloote beenen. En hij wees met een stok van rechts en van links, en dan naar omhoog. En Adilia keek naar omhoog, en zij knikte dat zij begrepen had. En toen teekende Johannes, opgestaan en met groote passen stappend, weêr rechts en links hoeksche lijnen, en het was of hij wilde wijzen het rijzen van muren. En toen heeft hij over haar het gebaar des doopsels gedaan, drie-voudig, en hare oogen bestreken als deed eens aan haar de bisschop Erchardus . . . En volgenden dag heeft Adilia hare zusters vergaêrd. „Wij zullen de

kerk," zoo zei ze, „heeten naar Johannes Baptista; en daar zullen bijgebouwd kapellen rechts en links. En er zal zijn eene vonte voor den doop van blindgeborenen." De zuster-kosterinne is dan met blindheid geslagen geweest. Maar toen de vonte gebouwd was, is ze klaar-ziende geworden opnieuw bij sprenkeling met wij-water door Adilia.

— Maar hoe zou ik verder verhalen van zulk gezegend leven? Hoe zoude ik vertellen zoovele wonderen, van haar gepleegd, als daar is van die ledige ton, dewelke ineens vol wijns kwam te zijn, ten dagezelf dat de kerk van Johannes Baptista zou worden ingewijd? — Met volle alteratie kwam haar toegetreden de zuster-cellierster: „Vrouwe," zei ze, „ik kan u niet verbergen dat er wijn ontbreekt, waar wij af moeten dienen den bisschop. Maar hoe daarin te voorzien?" Adilia echter antwoordde: „Is daar niet iemand, dat met vijf broodekens en twee vischjes zoovele duizenden wist te verzaden?" En toen de zuster naar haren wijn-kelder is gegaan, toen klokte de wijn alreede aan de kraan...

Maar toen werd haar te dien tijde haar sterven geopenbaard. Zij zuchtte, en was tevreden. Zij had nooit vergeten, dat zij een blinde was geweest, en gevoelde thans, dat ze weêr de klare orde te ontmoet ging treden, die alleen blinden in deze wereld genaken mogen. Zij lei haar op een hoog en hard bed. Zij heette hare zusters een lof-zang te gaan zingen in de kapel van de maagd Maria. Zoo kon zij sterven gansch alleen, zonder onnoodige klachten om haar heen, en gelijk het was haar wensch . . . Toen de nonnen echter kwamen terug van haar gebed, en haar vonden dood op de baar, en zónder dat zij ontvangen had het Heilig Sacrament, toen mieken zij zóó groot misbaar, dat zij daar wekten het lijk-zelf van Adilia. En deze, zelf ineens recht-gezet op haar leger: „o Alderliefste zusters,” zoo sprak zij, „waarom mij nog geplaagd met aardsche dingen, als mijne ziel was gekeerd reeds naar hare klaarte en het pak haars lichaams verlaten had? Laat mij toch slapen, opdat ik eeuwig waken moge!”

Doch de zusters: „Maar gij zijt overleden zonder deelachtig te zijn geweest in het lichaam des Heeren!” Toen heeft Adilia oolijk geglimlacht. En, den kelk

gebracht waarin zich bevond het lichaam des Heeren, heeft zij voorbeeldiglijk gecommuniceerd. Waarna zij voor goed gelaten heeft deze wereld. . . .

Drie dagen heeft haar lichaam boven aarde gelegen in een reuk van de zoetste kruiden, want zij geurde als eene honing-bij die zwaar bevrucht ten korve keert. Daarna hebben de zusters haar, op eigen verlangen, bijgezet in het graf, dat zij voor hare voederster-moeder had laten metselen. — In dat graf vond men het geraamte der vrome maarte geheel ontvleescht, maar waar ongerept en ongeschonden de rechter-borst blonk, die Adilia gezoogd had.

ARNULPHUS

Heden, dertig Juni, dag van uw naam-feest, denk ik aan u, Arnulphus. In dit seizoen des jaars en van mijn leven dat ik, — mijn hoofd broeiënd van gloeiënde prikkeling en mijne leden van woelende woede, maar mijn hart vol rouw en vol schaamte, — om me-zelf bekommerd ga en om mijn bestaan, hetwelk afschuw heeft van rust maar niet kan rijzen tot seren en strijd, denk ik aan u. Gij zult mij niet worden een voorbeeld: ik heb mijn onverdelgbaren hoogmoed die niet bestreven wil dan 't onbereikbare, terwijl uwe nederigheid, o Veilige, geen behoefte meer heeft aan de verlokking der afgronden; en me-zelf wil ik niet geven spijt, zooals ik ú niet zal verminderen. Doch beiden zijn we onder de vechters, Arnulphus, en, moest úwe oude overwinning me niets leeren dan de onmogelijkheid van mijn zegepraal: mijn weemoed één oogenblik te mogen onderdompelen in uwe eeuwige vreugde zal mij reeds geven solas, en de voldoende belooning dat ik heden, dag van uw naam-feest, in wroeging en spijt mediteerend aan u ga denken. — Zoo wil ik me-zelf uw leven vertellen, naar de oude boeken het me hebben verhaald, spiegel waar ik mijn grauwhed moge op zien klaren; bad van

52 DRIE HEILIGEN.

kilte dat ik zoel maak van mijn koorts misschien,
maar dat mij doortintelt allicht van zijne weldadige
gezondheid...

Zoo zijt gij dan geboren, uit middelbare ouders, in eene der kronkel-stegen vol winkels ter nijvere kuip eener weelde-stad. Breed-arms mat uw vader laken; snater-graag bebabbelde uw vriendelijke moeder de klanten; terwijl gij, in de geniepigheid der duistere achter-kamer, sleet eene geslotene kindsheid vol woelende nieuwsgierigheden. Gij waart het knaapje dat, uit zijne verlatenheid, een eigen geloken wereld zou bouwen vol wonderen en vol angsten, vol geheimzinnige vreugd en de vrees, en het verlangen haast, der leede ontgoochelingen. Uwe ouders, handelaars, kweekten uit het zoete kindeken dat zij, omwege de zaken, alleen moesten laten den godganschen dag, kweekten den dichter die niet meer zou vermogen te leven dan in de paleizen van zijn overweldigende verbeelding, en zich weldra nog alleen zal kunnen vermeiën in de bittere zekerheid dat hij ze één voor één zal in zien storten onder een teeken van zijne eigene hand. De hoeken van uw verblijf, zwart achter den winkel aan, en waar suisde, vroeg in den na-dag, een karig licht dat nóg brandend gij vindt bij uw ochtend-ontwaken: gij hebt ze bevolkt met uw arg-waan, gij hebt ze gekozen voor uwe

veiligheid, gij hebt de verbeteren woede gekend dat uw vader ze vulde met jovialiteit, en uw moeder met pratende bezoeken van tantes en gedienslige buurvrouwen. Gij hebt hare onverschilligheid, de plompe onverschilligheid van deze voor uwe tengerheid te logge en gezet-zékere kamer, ingericht naar de bescheiden eischen van uw droomvol leven. Dit hoekje der zwaar-eiken tafel, gepolijst door uwe ellebogen die uw melk-gladde voorhoofd schraagden, heeft aan zijn effen blad, glanzend als een giftige vijver, uw uitgezette blik weerspiegeld die, tóen reeds, oneindigheden peilde. Deze stoffige en loome gordijnen, zij droegen binnen haar plooiën de gestalten van uw wil en smachtend begeeren. En is het niet in dit, bij plaatsen ontfoelied, glas, dat gij den schrik en de liefde, o die ernstige liefde hebt gekend, gij klein knaapje van tien jaar, voor uw mager en bleek aangezichtje met de blauw-omwalde oogen? — En, Arnulphus, hier dan hebt gij bōeken binnengebracht. In 't gif der Eenzaamheid, hebt gij, onbewust, maar met hardnekkige woede waarvan brandde uw gansche wezen, het gif gedruppeld der vervaarlijke Wetenschap. o, Geen straf is erger, dan de latere boete

om het vroege te prille weten ; en gij, Arnulphus, die 't dubbele gif en zijn schoone schijnen te gretiger dronkt naar geweldiger werden uw jaloersch alleen-zijn en de dorst van een brein dat, nimmer zat, als onleschbaar woestijn-zand de steeds te gierige zekerheden zoog, — gij bereidet uw lijf en uw geest voor de felste doemenissen. Gij, wien 't vereenzelvigde leven verrijkt had met overvloedigen zelf-tooi; gij, als geen ander knaapje rijk aan zelf-verzonnen weelden, aan zelf-ontgonnen schoon u geschonken bij uw beveiligende gelokenheid: te vroeg begrijpen zou u helaas het twijfelen leeren, en het zou wezen de eerste vloek. Gij zoudt uw teeder-gekoesterde wisheden gaan toetsen aan deze van anderen, die zóó zeker waren van hún wijsheid dat zij ze nêerschrijven dorsten. Gij zoudt u voelen bukken onder 't leed der ijdel-bevondene genegenheden. Gij zoudt de broosheid kennen van 't eigen bezit en de ongenaakbaarheid van het zékere bezit der anderen. Want dit veel ergere gaat komen in u, o vijftien-jarige die kuisch zijt: gij gaat, o te veel begrijpemde, het dreigement ondervinden, in uw bloed en in uw doorknaagde hersenen, van wat gij niet begrijpen kúnt...

Zoo gaat gij groeiën, te schuchtere, te weinig-eenvoudige jongeling die niet naïef meer zijt en niet meer blijde, tot den angst voor 't duister leven dat gij door u woeden voelt, dat gij vermoedt ook door de anderen te wentelen, en waarvan gij ziet dat die anderen het voor u verbergen. Gij, die uw nachten duizendvoudig bevolkt met gebeden, gij kent de schrikkelijkheid uwer wake, die de gebeden niet te vermilden vermogen. En als gij 's ochtens uw bed ontrijst met kranken rug, dan zijt gij te droef, Arnulphus, om zelfs nog te kunnen gelooven in den vertrouwden God uwer eerste jaren...

Aldus heb ik u gekend, Arnulphus, en uwe woedende en uwe pijnlijke jeugd. — Ik heb ze gekend tot op den dag dat de vertwijfelde God u zou brengen verlossing. En 't was de eerste waarachtige gebeurtenis in uw leven, zoo geweldig van de vrees des verlangens binnen de onomstootbare wanden eener eenzaamheid, die gij trouwens met al te norsche liefde bemindet dan dat gij ze zoudt te buiten zijn getreden... Te dien tijde — het was om uw zeventiende jaar — hadden uwe ouders eene maarte in huis genomen, dienstig in het huis-houden, die was, voor hare jeugd,

zwaar van lijf, en had oogen die niet recht-uit keken. Zij zegde niet veel; zij werkte met geweld; men hield haar voor zedig. Terwijl ten winkel uw vader mat en uw moeder praatte; terwijl gij, Arnulphus, onder het zuinige en zingende licht der vertrouwde achterkamer, zat in de boeken die gij thans laast reeds met bitter óngeloof, hoordet gij haar in de keuken dretsen, en rinkelen in hare handen 't metalen vaat-werk, of schrijvend schrobden over den rooden vloer haar naarstige en ruige borstel. En onwillekeurig hieldt gij op met lezen dan; het was of ge hare rokken zaagt slaan om hare beenen, of gij zaagt den rooden bloei van hare bloote armen; en gij luisterdet naar uw hart dat klopte in uwe keel. Maar gij weerdet deze beelden, en trachtet voort te lezen... Zij, de dienst-meid, wanneer ze de tafel aan kwam rechten voor middag- of avond-maal, zij wachtte, de oogen neêrgeslagen, met groot geduld, dat gij uwe papieren hadt gekeerd, dekte toen zwijgend den disch, en zorgde ervoor, blijkbaar met schroom en angstvalligheid, dat zij u met niets van haar lichaam of kleedij aan zou raken. Waar zij dan heenging voeldet gij, dat zij u ter sluiks, heel even maar, gadesloeg. Zij liet als een

wuivenden sluiër warmte en geur na in de kamer... Zekeren nacht nu laagst gij in een lichten sluimer, bevolkt met troebele droomen, toen het u docht ineens dat een schroeïge lucht u aanblies. Ontwaken deedt gij niet; in de duistere bewustheid van den slaap ontweekt gij, door u te keeren op de andere zijde, de nacht-merrie die aldus scheen nakend te zijn. Weinig duurde het echter, of de stroom heete jaging ging weêr bij gelijke poozen uwe wang tegen stuwen, tot hij plots, in den druk van brandende lippen geploft op 't verschrikte vleesch, stokte, en als een gloeiënde stempel praamde in uw brein. In een schrik die u toeschroefde de keel, hebt gij uwe oogen geopend: gelijk een groote, bleeke vrucht hing in den donker het hoofd der dienst-meid over het uwe, hijgende en met eene onzinnige stameling in den mond. Gij dorst niet verder zien, maar gij wist dat zij was uitgekleeft, en in haar hemd. Toen haar hoofd, zwaar, weêr dreigde aan u neder te vallen, heeft een stomp uwer vuist haar geweerd. Gij weet niet wat daarna is geschied. Veertien dagen lang hebt gij gelegen in de koortsen...

Deze eerste ondervinding van wérkelijk leven, — en zij zou uwe eenige blijven, — heeft u den afschuw geleerd voor wat uwe droomen tergde als eene onontkomelijke natuurlijkheid. De ziekte geweken, hebt gij meer dan ooit gevoeld, dat nimmermeer heil u van buiten af zou genaken, en gij alleen nog moest leven en lieven binnen u-zelf, nu gij begrepen hadt dat men zich in geen anderen erkent, en dat u niets te-gemoet komt dan wat eigen verzadiging zoekt. Gij wildet geen tweede maal het dreigement der schennis kennen. En wanneer gij daarop uwe ouders bekend hebt gemaakt uw wensch, der wereld te verzaken (niet zoozeer ter eere Gods, was uwe verholen gedachte, maar ter hoede van de eigen zwakheid, die eenige have was) hebben zij wel tegengestribbeld eerst, maar, uwe onbeholpenheid in de zaken beschouwend en 't vergaërde fortuintje dat toe zou laten zonder achterdenken den handel te verkoopen, hebben zij er eindelijk in toegestemd, dat gij in het klooster zoudet gaan.

Gij hebt er wel gevonden veel zoetheid; maar welke wrangheid tevens!

Want voeldet gij u ineens, en op wonderbare wijze,

als beveiligd tegen alle aanvechting die van buiten liep op dees veste áan van uw geweten, hoe zoudt gij er ondervinden dat de ziel er alle rechten moet verzaken op de duurste eigendommen! Wijd in offerande uw liefste bezit aan den vrede: gij zult den vrede niet genieten, zoolang gij het besef hebt van zelfs het schamelste bezit. Mag men trouwens den vrede kennen onder gedaante van een genot? Hier moest uw geweten u manen, o Arnulphus, dat men niet genieten mag dan in de vernietiging, de passieve vernietiging die niet meer weet . . .

o Mijn heilige broeder: gij hadt als ik in u gestapeld, kameren vol, de wonderste heerlijkheden. Gij deedt geen deur open, of nauw weêrhouden bergen van eêl-gesteent stootten de paneelen aan, goten schatten over de vloeren der galmende gangen uwer ziel. Was het uw wil, was het uw liefde die ze opgeborgen had? Neen: het was dat gij, alleen in de eigene wereld, niemand gevonden hadt om van uwe weelde mede te deelen, en naderhand, toen anderen uwe wereld poogden binnen te dringen, geen u waardig was voorgekomen de schat-kameren open te mogen zien. Binnen dit klooster dan, uit vrees als het ware

van dieven, uit dringender liefde voor de aanwoekerende schoonheid van 't binnenste bestaan, hadt gij u met uw rijkdom, met de oogsten gewonnen op den akker der weelderigste eenzaamheid, met de diamanten ontbolsterd aan de meest-ingewikkelde wisheden, geborgd een bestaan, dat gij hooptet te ondergaan of te voeren zonder lijden.

Maar men móet lijden, Arnulphus, als men te rijk is; want slechts de armen kunnen rijzen tot onbevangeheid, tot de vrijheid die de eerste voorwaarde is van het geluk...

En dieper thans dan den schrik voor het vleesch, dat u den menschen moest gemeenschappelijk maken, hebt gij den angst gekend om de schatten, die u van de menschen zouden scheiden. Gij hebt bevroed dat eenzelfde kim, dat eenzelfde klip boven de zee der zielen, u afzonderen ging door uw eigen afschuw en door de weigering tevens der anderen. Uw schrik voor de naaktheid belette u, naakt de anderen nog toe te treden, die naaktheid als het eerste teeken der oprechtheid beschouwen. Bedolven onder de wanen; geharnast binnen het brallen der doorvoelde gedachten en doordachte gevoelens: recht nog alleen,

en groot, en grootsch, van een hoogmoed die als schoonste verontschuldiging aan kon voeren dat hij niet dan uit zelf-geknedene bestand-deelen, uit de innigst-eigene materialen was opgetrokken, stondt gij, Arnulphus, en waart, onder al die zuiveren, welke u beminden zonder bedoeling van eigen-baat, zoo jammerlijk-, zoo bitterlijk-alleen . . .

Maar toen hebt gij het middel gevonden, dat zuiveren moest van alle ijdelheid. Gij hebt het gebruikt in zúlke mate, dat gij uit u zelfs den trots hebt gebannen het te hebben gebruikt met zulke doelmatigheid en goede gevolgen. Dit middel hadt gij aan de kastijding. Met eene dubbele koorde van paards-haar omwonden, hebt gij u gerold, van 't avond-gebed tot het ochtend-gebed, op een bed van stekels en bramen. Een bezem van hulste-roeden trof u, honderden malen daags, bij wisseling rechts en links in het teederste deel van buik en flanken. Gij hebt gegaan in schoenen, die, ter plaatse der wonden Christi, van plompe spijkers stap aan stap doorpriemden uwe voeten. Uwe oksels werden warme schuil-plaats voor het onge-diërt dat er kweekte. Uw mond werd rottend van de etter-builen die gij zoogt aan melaatschen en uw han-

den keenden van de vieze ziekten die gij verpleegdet. Gij hebt u, walgend van uw walg, gedompeld in de verschrikkelijkste ellenden. En slechts het vasten hebt gij vermeden, Arnulphus, omdat het u de ijle begoocheling kon geven der ontheffing uit het aardsche, en dat het u al te gemakkelijk scheen te zullen voeren tot het aanschouwen van het aangezicht des Eeuwigen Wezens.

Want, Arnulphus, — en slechts later zoudt gij 't begrijpen, — nog dit eenig-aardsche was eene vlek op uw blankheid: gij leerdet de geneuchten smaken van uw pijn. Van nature als een ieder zeer gesteld om te lijden, gij die het lijden gekozen had tot een bruid, gij gingt het beminnen gelijk men eene bruid bemint. Gij, overwinnaar op den hoogmoed des geestes; gij, de dankbare en nederige meester over uw vleesch: gij moest deze laatste temptatie ondergaan, te willen lijden om het genot van het lijden. En gij hebt ze ondergaan met wellust; gij hebt u gekozen den smart als het heerlijkste festijn; gij hebt hem beleden als de rijkste geestes-zwelgerij; gij hebt hem gekend als de prachtigste ombuiteling der ziel. Na u gefolterd te hebben met wonden, na de wonden met brandende middelen schrijnend-open te hebben gehouden, hebt ge dagen soms gewacht dat ge u wêér kastijden zoudt, om de kwellingen, de toring te kennen van de begeerte ernaar. Gij hebt uwe nachten doorgebracht in een trage wenteling uwer leden, opdat gij één voor één iederen hulste-stekel in uw vleesch zoudt voelen dringen, en gij steek aan steek iederen nieuwen pijn-priem zoudt tellen mogen.

Elken avond werden van uwe eigene handen de lagen en strikken geleid, die over dag zorgen moesten dat alle rust uit uw leven veilig gesloten bleef. Gij kendet den nijd om het lijden: gij kondet hem bij anderen niet meer verdragen. En dit hieldt gij, Arnulphus, voor een teeken der liefde, en het was anders niet dan het teeken dat God u nog niet rijp achtte voor de liefde.

En 't was om u daar op voor te bereiden gehéél; het was om u waardig te maken van den schitterenden disch der zaligen en 't brood dat alleen der gemeenschap van de wetenden wordt gebroken, dat hij u nieuwe krankheid stuurde, God. — In der waarheid, gij hadt te zeer gemarteld uw lichaam, alleen uwer vreugd om de doornen van 't felste verduren indachtig, dan dat gij niet zoudt worden gestraft. Gij hadt alweêr te zeer uw eigen lief-gehad in de folteringen, dan dat u niet zou worden herinnerd aan het verbod van ook déze weelde.

Toen u, een ochtend bij metten, de koster vond geknield op een mat van distelen in een vochtigen hoek der crypte van de klooster-kapel, ter zijde geslonken uw romp en gezonken uw lood-kleurig hoofd op de

nauw-nog-ademende borst; toen hij ontdekte (een leger blinkend-zwarte kakkerlakken trok over u in tragen tocht,) dat gij, u daar geborgen hebbend in het goorste gedeelte der onder-kerk voor de geweldigste tuchtigingen (uw nagelen waren zwart van uw bloed, en uw wangen droegen de sporen, bloedig, uwe nagelen), dat gij er in onmacht gevallen waart, niet bestand tegen de felheid uwer hardnekkig-blijde woede: toen heeft men u gedragen in het molligste wollen bed van het klooster, binnen het fijnste linnen. Dagen nadien slechts zijt gij daar uit de duistere koortsen ontwaakt; gij hebt u bevonden gewasschen en geurend van zeep; gij droegt een wit hemd versch uit de plooiën; uwe beenen waren warm en frisch binnen de dekens. Toen, Arnulphus, toen hebt gij geweend... Gij hebt geweend uit spijt, Arnulphus, en uw spijt was drievoudig van nature: gij hadt u bevonden onmachtig tegenover de volheids-eisch van uwe dierbaarste geneuchte; voortaan zoudt ge u-zelf de genieting naar schaarschte te meten hebben, wildet gij ze smaken nog; en 't ergste: thans gevoeldet gij dat zij u niets had nagelaten dan de onvoldaanheid van het nimmer-bereiken. Niet alleen waart gij gestraft

óm uwe lijdens-razernij en ín uwe lijdens-razernij: gij moest ze erkennen als niets dan een drift, nu gij van dien drift den droesem smaaktet. Uwe, thans-verzwakte, leden, zij kenden het leed van alle mensche-lijke passie. Gij die het vasten weerdet, dewijl het u te gemakkelijk scheen te zullen voeren tot God: nu gij van-wege de koorts de noodige ontbering hadt gekend aan voedsel, gij weendet omdat de wegen, die gij de lastigste hadt gekozen 'wijl gij ze voor de verdienstelijkste hieldt, u niet hadden geleid naar de poorten des Hemels, maar alleen naar hollen van zelf-genot, al was dit genot te schrikkelijk voor de meesten onder de menschen. En weder bevondt ge u te zijn den eígenbatige, gij die 't ál hadt gedaan ten bate van den Goddelijken tegemoet-gang. Gij zoudt ondervinden dat uwe vernedering niet was geweest dan een negatieve hoogmoed. En gij begreep dat gij minder hadt gewonnen, Arnulphus, dan dezen die leven buiten zelf-dwang, naar de onmiddellijke ingeving, en met den eenvoud der vogelen uit de lucht, die zaaiën noch spinnen.

En waar gij, ijl van hersenen, in de zachte dekens laagt, Arnulphus, en verstondt dat gij u deze zacht-

heid mocht laten, móest laten welgevalven, dan hebt gij, Arnulphus, eenvoudig gebeden. Gij hebt gebeden, gij hebt getracht te bidden met de gerustheid en de doelloosheid der bedelaars, die, onzeker van hun dag en hun voedsel, van hun nacht en den steen waar hun hoofd op te leggen, gaan en niet weten waarheen, bidden en vergeten hebben waaróm. Gij hebt gepoogd te wezen als de hulpeloozen die niet begrijpen dat zij hulp behoeven. Het heeft u 't leed gekost om zóoveel prachtigere pogingen, maar gij hebt thans willen zijn als de onnoozelaren, als de inderdaad-armen van geest, als de werkelijk-beroofden van 't licht der ziel als van den bijstand naar den lichame, en die reddeloos vergaan moeten zoo de aanhoudende zorg Gods ze niet wiegt in de plooiën zijns mantels, ze niet spijs met het brood zijner goedheid, ze niet laaft met het roode bloed zijner genade, — dit alles krijgen en nemen naar het komt zonder dat zij het eens beseffen mogen, aldus de gasten te zijn die het dichtst aan zijne zijde zitten... Lang zijt gij ziek geweest, Arnulphus. Toen dag aan dag de broeders van het klooster liefde-rijk uwe wonden in lauw water kwamen wasschen, hebt gij deze één voor

éen, en lengerhande met minder spijt, toe zien gaan en alleen nog blijven bestaan in bleeke peerlemoerige striemen. Toen gij geheel genezen waart, was uw lichaam geheel blank als van een zuiver kindje, dat nog de zonde niet kent . . .

En een nieuw leven is u begonnen. De langzame beterschap bracht u in de tuinen. Gij hadt ze vermeden, waar gij vreesdet dat ze u, in hunne schoonheid, aftrekken mochten van wat u docht de eenig-noodige, eenig-doelmatige, de eenig-waardige bezigheid. Thans hadt gij de zwakheid der grasjes en der keverjes. Gij voeldet blijde, niet zeer lang achterdochtige bewondering voor de gouden vliegjes die slechts één dag leven, en uwe oogen werden vochtig als gij zaagt dat de zwakste stengel nog sterk is genoeg om een steun te verstrekken aan de wentelende vitse. Gij kreeg afkeer voor het symbolische voedsel dat den wil schraagt tot lijden, maar gij voeldet dat de nederige aard-beien, die geen voedsel zijn, in hunne zure zoetheid den smaak hebben van God. — Gij zijt ook de menschen toegetreden, die, wist gij, zondig leven. Maar zij kweekten het graan en den wijn-gaard, die den Heer welgevallig zijn. De moeders zoogden de

onnoozele kinderen die, ontvangen in zonde, onwillekeurig groot werden gebracht ter grootere glorie Gods. Gij naderdet de visschers: met de spijs voor de rijken halen ze uit de diepten der wateren de zieken naar omhoog waaraan zij-zelfen sterven zullen; maar zij glimlachen. Gij zaagt wel 't ónzekere overal, maar gij leerdet beseffen hoe het toegelaten werd, dewijl het den eenvoudigen los-geld was voor de eeuwige zekerheid; gij bevreemdet u om 't halstarrig-slechte, maar gij begreep hoe het inhield het standvastige profijt der wroeging. En dan: gij gevoeldet de Bestendige Aanwezigheid onder dezen, die niet hadden behoeven te zoeken. Zij waren, en zij was midden in hen. Zij vreesden niet dat ze hun ontgaan zou; zij deden hun arbeid, en zij wisten dat hij zoude gezegend zijn, als zij hem hadden gedaan naar hun beste vermogen. En de ootmoed, die zij onbewust droegen als hun edelste en eenvoudigste bezit, hij was voor ieder dezer de sleutel, die, te goeder ure, het hemelsch slot wel openen zou.

Doch naar gij sterker werdt, Arnulphus, bevroedet gij tevens dat deze nederigheid des harten niet geheel volstond voor dezen, die van aard en wezen rijk is aan

eigene schatten, en zich van hun bezit maar al te zeer bewust. Gij, de wellusteling, die driemaal ten rechten pade moest worden gedreven, gij wist dat gij u zelf te tuchtigen hadt om weelden, die de anderen moesten ontberen en zelfs nimmer zouden kennen. Hun benadigd voorbeeld was waarlijk niet goed voor u; men nadert God alleen in naaktheid, en de hemel is den rijk-beladenen gesloten. En gij wist wel, Arnulphus, gij wist het bij al te droevige ondervinding, dat gij u-zelfen van de gaven des geestes en de hitte der verlangens niet te berooven vermocht, dan door het straffen aan den lijve. Maar tevens wist gij, dat uwe ziel er nu tegen zou kunnen.

Want zie: thans was het zoo alles anders geworden in u. Wèl greept gij weêr naar de geesel-roede, en zij was van verige teenen. Gij hadt deze gekozen omdat ze eene pijn geven die niet fleemend is en niet geniepig-brandend: hare pijn is beslist en mannelijk, brutaal en gezond. Zij is een tucht; zij is eene orde; zij is een groote kuisch. Zij geeft u geen genot; zij slooft u af voor den eisch der zindelijkheid. En zekeren dag gingt gij u weêr kastijden. — Gij sloegt. Maar van bij den eersten slag hadt gij de strikte

openbaring van wat in u gekeerd was. Gij dacht niet meer aan het lijden en aan den grond van het lijden. Gij sloegt. En bij den tweeden slag al kendet gij de waarneming van een bevrijden. En gij sloegt ten derden male, en...

Gij hebt het nimmer verhaald, Arnulphus, Arnulphus. Maar zij hebben het gezien, zij, uwe broeders. De geeselen ontvielen opeens uwe handen. Gerezen van den grond uwe knieën; uw hoofd ten hooge en vlak ter zonne uw aangezicht, is uw aangezicht geworden plots klaar en effen in gespoelde klaarheid als de zonne-zelve. Gij hebt open gespalkt uwe oogen; uw neus ging trillen als van iemand die in zich gevoelt eene wondere jolijt die hij niet melden mag; gij hebt uw lippen samengeperst als op het wonderbaarlijkst-blijde der geheimen. Maar niet lang mocht gij zwijgen, Arnulphus. Een lach heeft uw lippen open-gebroken. Gij hebt hem schroomvallig beteugeld eerst; maar toen gij niet langer hem in u houden kondet, toen is hij uitgebarsten als een krater van vreugd. Gij hebt gelachen, gelachen, en het was of de hemelen weder-sloegen, in duizendvoudigen echo, uw lach. Hij ging de dag vergulden als myriaden zonne-stralen weêr-

kaatst in al de facetten van een spiegel met myriaden vlakken. Hij verbijsterde de aanwezigen, als hadden zij in iederen schater, in iederen klater-schervelden schater de stemme-zelve gehoord van God. Gij lachtet, Arnulphus, gij lachtet. En toen uw lachen zweeg, ineens, en bevangen scheen binnen ernstigere vreugde, toen ging langzaam uw lichaam aan 't wiegelen. Eerst alleen op de heupen 't bewegen, als op mate van 't bloed, naar rechts en naar links, naar voren en naar achteren, van den schitter-blanken romp, dien 't lachen had bloot-gewoeld: een eenvoudig gaan en komen, onweêrstaanbaar echter, en dat gij niet weêr-stond. Maar het werd aldra of uw hart niet meer klopte alleen van de eigene kleine menschen-beweging. Uw lijf ging draaiën, breeder, breeder, breed weldra 'lijk de gang is der boomen-kruinen, als een onweêrs-wind ze bestrijkt, en, sterker steeds, ze bestreeft met zijn kracht, en, waar de harde stammen onwrikbaar staan in den bodem, de kruinen beschrijven gaan den oneindigen kreits der hemel-lichamen: zóó stondt gij, Arnulphus, en uw aangezicht, lichtend van de extase, draaide als de zon, draaide als de maan en de zon, draaide als de maan en de zon en de ster-

ren, draaide, draaide, draaide als 't Heelal om den vasten stand van uw beenen, om den strakken en sterken stand van uw beenen die waren als 't vergader-punt der aardsche wisheid . . . Maar ook die vastheid zou zwichten uit uwe knieën. Rillingen gingen uw leden door. Uwe armen hieven hun gulden palmen naar de zon; uw dijën rezen; uw kuiten kenden de siddering der springens-geerige dieren. En zie, gij sprongt, gij danstet, gij wiest, — o, Arnulphus, gij wiest ten Hemele, en gij zijt er, langer dan een weêrlicht, verblindender dan een weêrlicht, dáar, ten Hemele, hangen blijven, zoodat uwe broederen zijn gevallen ter aarde, en u niet meer hebben durven bezien . . .

En toen gij weêr gedaald waart, hebt gij ze verwonderd bekeken, en gij hebt gezeid in stilte, met een ernstigen monkel: „In den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.” . . .

Arnulphus, ik lees van u in de boeken:
„Ja, als hy sich-selven met de scherpe gheesse-
len sloeg, creegh hy groote blijtschap, waer door hy
soo seer wert lacchende, dat hy de roede uyt syn
hant werpende, door eene gheestelijcke vreught zijn
handen t' samen sloegh . . . Ende soo hy iet hoorde
segghen van de blijtschap des herten, van 't aen-
schouwen der Heylighe Dryvuldigheyt, van de glorie
der heylighen, wiert zijne ziele met blijtschap vervult,
dat hy buyten moeste gaen, om sijnen lach uit te
lacchen, ende in de kercke te gaen, om zijnen ghees-
telijcken dans te dansen.”

Dit waart gij geworden thans, Arnulphus: God's dan-
ser. Gij mocht uw gelouterde woede uiten in dans,
die was 't klaarblijkende teeken van uw gewonnen
evenwicht. Uwe rust hadt gij in den dans gevonden,
o gij die de onrustige waart geweest, door al de jaren
uws levens, in het roerelooze van uwe eenzaamheid.
Gij, geboren-beschouwende, gij mocht leeren in u het
roeren, dat u bracht in gemeenschap met de Oneindige
Aanschouwing. Gij waart de nieuwe David. — Doch,
waar u deze kroon der zege was gereikt, hebt gij ver-
kozen ze niet te dragen dan in den meesten eenvoud,

en dansende geroepene wien wachtte een koningschap, zoudt gij er voor zorgen voortaan onder te gaan in de nederigheid der meest-batelooze naastenliefde. God echter liet nimmer na, u te geven blijk van uwe verkorenheid, o eindelijk-rijke die ze thans kon dragen zonder verbijstering en in de juiste verstand-houding; en weinigen zullen hebben gekend als gij eene genade, die zich uitte in zulke schamele zaken, maar met zulke duidelijkheid.

Zoo hadt gij den abt uws kloosters verzocht thans nog alleen te moeten dienen als een knecht in de gemeenschap, opdat u werde gespaard een hoogere arbeid die mocht verleiden tot de oude en gevreesde neigingen. En aldus had hij u zekeren dag bevolen, de abt, twee zwijnen op eene steek-kar te voeren stede-waart om aldaar te worden verkocht ten bate van den armen. Gij bondt ze in zakken en reedt het klooster uit, toen de dieren gingen aan 't gillen, zooals men verwacht dat jonge meisjes zouden doen, die men kelen of verworgen wilde. Maar gij, Arnulphus, die vreesdet dat men u op straat of ten markte met kwaad vermoeden bezien mocht, of eenvoudig bezien zonder eenig vermoeden, gij spraakt de varkens toe: „Gij

varkens, hoort mijne woorden. Indien 't God niet behaagt, dat ik u uitreik tot behoeven der armen, tier dan maar voort als gij doet; maar bijaldien het Gode behaagt dat de honger der armen door uw vleesch gestelpt worde, zoo beveel ik u in den naam van Jezus Christus, dat gij ophoudt met tieren." — Ophouden met tieren deden de varkens, alsof zij dood waren geweest. En het is alleen, als gij vèr buiten drukte van menschen gereden waart, dat weêr oorlof ge gaaft tot tieren, waarvan de beesten ruim gebruik hebben gemaakt . . .

En hoe zoude ik verzwijgen ook dît exempel van uwe verkorenheid, waar gij verkoren hadt uit eijdelijke minne niet te wezen, dan deze die dient?

Een deel uwer broeders in het klooster had wel gezien, dat gij niet waart van hun begrip en van hun bedoelen, en daarvan uwent-wege in zich gekweekt een haat, die wel moest vermeederen, maar u intusschen bloot-stelde aan hunne lagen. Zoo hadden ze u dan beschuldigd — en misschien hadden zij niet mis-gerekend, — te veel brooden aan den arme te hebben uitgedeeld. Ik weet niet welke genade-volle boosheid den abt toen bezat die, dît gehoord, oordeelde dat gij

niet langer in het klooster kondet worden geduld, en u verjoeg buiten de poorten. Gij hebt u niet verdedigd, maar elf dagen zijt gij blijven zitten op de zulle, en hebt honger gekend, dorst en koude, maar tevens de wetenschap gevoed dat gij zeer zeker uit eigen aandrift niet zoudt hebben verzocht weêr toegang te mogen hebben onder de broeders. Dan is u ook Maria verschenen met haren Zoon op haren arm, en zij reikte u Jezus 'dat gij hem kussen zoudt. En Hij kustte u met zijn week en wak mondeken, zoodat gij u niet inhouden kondet te roepen: „God is hier! God is hier!”... Men heeft u natuurlijk gehouden voor een krankzinnige. Het is uit medelijden, dat men u weêr binnen liet in het klooster.

— En zoo verliep uw leven, Arnulphus, en zóo mocht gij naderen de verlossing. Maar God wilde u niet roepen tot zich, zonder u aan u-zelf te hebben getoond. Zekeren dag waart ge aan den zoom van het bosch, toen u verschenen drie vrouwe-gestalten. De eene was slank en mager, en gij herkendet in hare trekken het droef en teeder aangezicht, dat gij, knaap, in een half-ontfoelied glas vol van schimmel en roest, bemind had als uw diepste en meest-gevreesde bezit. En

zij bezag u, Arnulphus, met uwe eigene blikken van toen gij de eigen oneindigheden peildet, en zij sprak: „Weet gij dan niet meer?” En gij zaagt de magere pezigheid harer leden, en hunne spieren als palmen-hout, en gij zaagt, dat zij leefde voor eene steeds-dreigende eeuwigheid. — De tweede der naakte vrouwen was ouder. Zij had eene weduwe-gelaat vol wrangheid en vol begeerten. Zij toonde een open mond, die dorst had. Haar lichaam was uitgemergeld; maar zij heupte zóo, dat zij hare ribben toonde in hare borst-kas, als wilde zij wekken den lust, dat gij ze er een voor een uit rukken zoudt. Hare dijen waren dik, en vol zwarte zweep-striemen. Zij sprak: „Weet gij dan niet meer?” En gij hebt de hardheid betast van hare arm-kuit waar zij eene sterke geesel-koorde om droeg; maar zonder blozen hebt ge uwe oogen gekeerd naar de derde gestalte. — Deze zag er uit als eene zedige boerin, die oud gaat worden. Zij was naakt van eene melkige en watslappenaaktheid; maar zij glimlachte gul. Zij streek even heure haren effen, omdat een klein windeken ze verstreuvelde had. Zij liet hare hand over hare gladde heup glijden en het scheen wel of zij zwanger was van eenige maanden. Of was zij als iemand die altijd

zwanger schijnt te zijn?... Zij heeft u het woord niet toegestuurd. Maar gij, ge hebt ze niet eens goed bekeken...

En zoo kwamen aan u te staan, kort vóór uw dood, de drie gestalten van uw leven, o Arnulphus. En gij? Gij hebt een kruiken geslagen en de drie gestalten waren verdwenen...

Arnulphus, Arnulphus, ik heb u gevolgd door heel uw leven. Laat mij u volgen tot in uw dood. Laat mij wezen de bij, die de bitterste tijlloze zuigt voor den zuiversten honing. Want hoe zou mijne ellende en mijn geeren vergeten dat gij verscheent in mijn slaap, in uw kleed van purper en sneeuw, en mijn vrage, waaróm dit kleed van purper en sneeuw, beantwoordet: „Deze witheid is dat ik weder een kind ben geworden, en deze roodheid de lange kastijding die noodig was, 'dat ik weër tot kindschheid zou geraken?'..."

Arnulphus, heden, dertig Juni, dag van uw naamfeest, zijt gij niet uit mijne gedachten geweest. In dit seizoen des jaars en van mijn leven, dat ik, mijn hoofd broeiënd van gloeiënde prikkeling en mijne leden van woelende woede, maar mijn hart vol rouw en vol schaamte, om me-zelf bekommerd ga en om mijn bestaan hetwelk afschuw heeft van rust maar niet kan rijzen tot den eindelijk-serenen strijd, denk ik aan u. Zult gij mij zijn een voorbeeld?

Ach, Arnulphus!

Doch beiden zijn we onder de vechters; en moest úwe oude overwinning mij niets leeren dan de on-

82 DRIE HEILIGEN.

mogelijkheid van mijn zegepraal: mijn weemoed één oogenblik te hebben mogen onder-dompelen in uwe eeuwige vreugde zal mij geven solaa's, misschien, en dan toch voldoende belooning dat ik heden, dag van uw naam-feest, in wroeging en spijtig, mediteerend aan u hebt gedacht...

En dan, in een woord als in duizend: bid voor mij, bid voor mij, Arnulphus...

DE HEILIGE VAN HET GETAL

De opbouw van dit geestelijke leven, beëindigd tot in de stalen naald, wit en scherp in den guursten maar puursten der hemelen, heb ik u niet voltrokken uit werkelijkheden. Ik zou huiveren, hadde ik het bestaan van dezen heilige, wien ik zelfs geen naam zal verzinnen, naar echte feiten en daden, naar gepleegde daden bij gebeurde feiten, opgesteld. Afgeleid bloot uit eene bedachte, weze het haast ongelooflijke, mogelijkheid, is dit verhaal alleen de inkleeding van sommiger heiligste wenschen. Ik ken er die, terwijl zij afgezonderd zich waanden, verbaasd zullen zijn, in 't brokaten gewaad waar hier de meest-cerebrale der droomen gehuld staat, het dierbare weefsel te erkennen, in hetwelke zij-zelf hunne huiverende en beschaamde naaktheid koesteren gingen. — o Mijne vrienden, de trots van uwe afgetrokken eenzaamheid, de hoogmoed uwer meest heldhaftig-abstracte gedachte, de onbevattelijke gestalte van uwe zelf-verblindende en ten slotte wrangste hoop: gij steltet u voor, het beeld ervan alleen binnen u-zelf, hunne duister-gesluiërde of brutaal-schitterende beeltenis alleen in de hermetisch-geslotene kamers van eigen hart en brein te weten. Maar slaat thans

86 DRIE HEILIGEN.

de oogen op: gij ziet ze aan uwe vermoedelijke verbijstering verwezenlijkt, staande met klaar gezicht in de zwaarte van 't ornaat. En misschien merkt gij dan dat gij in u-zelf veel leugen hebt vertroeteld, die den schijn had aangenomen der, eerst nú erkende, volstrékte waarheid.

Mijn held — hij is er eene — heeft, van vóór zijn hart zou rijpen tot eene andere liefde dan deze der jonge dieren voor hunne moeder, en toen geen jacht nog was in hem dan tot natuurlijk oefenen van spieren en longen, zijn leven vermogen te voelen als den slag en weêrslag van het Getal. De frissche ijlte van zijn begrijpen werd, hij nog een kind, niet gevuld bij vaste of wisselende gezichts-beelden. Van spel en van rust, uit blijdschap of verdriet, onthield hij 't liefst het bewegen, vaster of trager, warmer of gedempter, van zijn bloed dat stootte of kroop, beneep zijne keel of schroeide zijne oogen, mokerde aan zijne slapen of dat hij zachte heffen zag, matelijk, op zijne polsen. Waar hij, moe van rennen, ging zitten op een stoel, voelde hij in zijne beenen eene dubbele wriemeling, die naar boven toog en spoedde naar beneden, als zouden doen twee legers van mieren. Als 't einde van den dag ging kloppen in zijn zoeler hoofd en hij gegaan was te bedde, herleefde hij binnen zich de vervlogen uren, niet aan de gestalte zijner makkers of in den stillen licht-krans der familie-lamp, maar aan het blijde gonzen van zijn oor bij vlugge tikjes en aan den gang van zijn hart die luider werd of vrediger...

In latere jaren, die van den rijpenden en van den rijpen leef-tijd, heeft hij zich amper mogen verbeelden, uit die eerste kindsheid, hoe ongeveer zijn vader er moet hebben uitgezien. Van den dood zijner moeder herinnert hij zich nog alleen, maar dan zeer duidelijk, dat, toen men hem kwam wekken, 's nachts, in zijn bedje, en men zei hem, heel zacht: „Sta op, manneken, uw moeder is bij den Heer,” — dat het hem dan, pijnlijk en voor 't eerst, geweest is of hij waarlijk het kloppen in zijn binnenst plots niet meer voelde. En hij weet heel zeker, dat hij nooit in een spiegel heeft gekeken; maar dat hij nimmer in slaap is gevallen dan van het tellen zijner pols-slagen. Zoo-dat men kan zeggen dat hij toen leefde veel minder van plastische, dan van zuiver-rythmische bevinding.

Van de tijden dat men hem voorbereidde tot de plechtige eerste cummunie, heeft hij, zijn leven door, behouden het allereerste gevoel, en een zoet, der beteekenis van een geestelijk leven. Te leeren lezen had hem geengenoet des kennens, te leerens schrijven geene vreugde des herkennens gegeven. De woorden, geüit in klank of geteekend in schrift, beduidden hem niet het verdiepen zijner wetenschap. — Er zijn kinderen die heerlijk vinden, eene tafel te weten bestaan als haar wezenlijkheid en tevens als hare overdracht in letters: de tafel verkrijgt er verhoogde waarde door, en verinnigde; hare realiteit komt er door te leven van eene eigene vervorming, eene zelf-onderscheidene gedaante. Hém, die niet veel woorden gebruikte, — nooit heeft hij veel gesproken, — waren zij niet meer dan nuttige klanken, die in hem geen beeld opriepen dat zou zijn een innerlijk en onvervreemdbaar bezit. — Toen hij echter leerde bidden, wat dienstig was en noodig ter toelating tot de Heilige Tafel, ontwekten in hem de gebeden iets teeders, dat hem liever was dan bloot nog te luisteren naar het beurtelijke spel van zijn rijzend en dalend bloed. Niet dat de aaneengerijde klanken-reeksen ervan voor hem een dieperen

zin haalden, al vermoedde hij dat men ze hem leerde omdat hunne macht grooter was dan wat zij hem onmiddellijk beteekenden. Maar het was of hun gelijkmatige deining: hun stijging en hun val, als zij luide ter school en mild in de eigen stilte zongen, bij hem, naast zijn natuurlijk levens-bewegen, en onafhankelijk ervan, eene nieuwe, niet meer zoo eenvoudige beweging had doen ontstaan, waarvan de geneuchte niet zoo oppervlakkig was, en die van zijn luisteren meer gebondenheid, van zijn begripen meer aandacht vergde. De gebeden hadden hem, bij hunne evenwichtige orde en dracht, geopend de zoele zalen van een innerlijke leven, dat nog wel duister van zin, maar niet bloot fysiek meer was. Zij leerden hem, eerste en onbegrepen poëmen, bevatten den rythmus des geestes. Er was, buiten alle eigenlijke beteekenis, hun golf-slag noodig geweest, 'dat hij zich, hoe dan nog vol heimelijkheid, bewust zou worden van't woelende en wentelende leven des gemoeds.

Bevreemdend wel eenigs-zins in den aanvang, en met eenige achterdocht aanvaard, bracht die toestand hem echter niet tot norschheid, dan toen hem ging kwellen zijn vleesch. Hij was altijd een struische jongen geweest, en, gij weet het, zonder inbeelding. Aan het rijpen zijner zinnelijkheid was het pijnlijk en angstig vermoeden en vreezen der zintuigen niet vooraf-gegaan. Kuischheid was hem niet moeilijk geweest, omdat hij in zijn hoofd zuiver en oprecht was. Maar toen, door zijn gezwollen nek en zijne hardere kuit, ging drijven, koppig, het bloed met de aanhoudende duwkracht van een hevel; toen hem, als van buiten, de verschrikking voor 't eerst overviel van zijne ontwaakte, reeds dringende, reeds bral-gebiedende mannen-macht; toen zijn hoofdging duizelen van de paniek der strijdige botsingen aan verlangen en aan onwil, en pijnlijk werden al zijne gewrichten van scheuten daad-drang en 't wegen van broeiïge loomheid tot bij het wanhopige toe: toen trok, te gelijk met het aandruischen door heel zijn lichaam van de tegen elkander vechtende eischen des vleesch, — toen trok door zijn brein, zwolg in den woelenden kolk zijner heete hersenen, de plotse openbaring der

waarde-wisselingen, tragisch en verbijsterend, van en met het geestelijk Getal. Hij, de geslotene, van moeders-zijde vroeg-verweesde, die men wist niet vlug van begrip te zijn, maar op wien straf en dreigement geen vat hadden; hij, de lijdelijke, wien tot op dien tijd volstonden, eerst het duwen van zijn naarstige of kalme pols, daarna 't wandelen en glanzen in zijn hoofd van de woorden en zinnen: niet lang duurde zijne vrees om de nieuwe gebeurtenissen. Hem docht de begeerte des vleesch es een gebod. Aan dit gebod voldaan, leerde hij, werd hij bewust zijne mannelijke bestemming, en dat hij ze had te volgen. — Doch, was nu eenmaal met rust geslagen de branding van zijn bloed: niet spoedig zou de onstuimigheid die klepelde als om storm in zijn brein, zou de onbegrepen angst die prangde om zijn strot, verklaard staan in zijne oogen, en in de orde gerijd eener natuurlijke logica: deze die de halve bewustheid in zijn begrijpen moest bevredigen. In een woord: er was oneenheid in hem geboren.

Eenheid kwam eerst terug, toen eene vrouw, ouder dan hij en vol wijsheid, hem beminnen ging. Zij voldeed zijn drift; zij leerde hem erdoor de kalmere liefde kennen, die liefde bleef. Mat zijne leden, ging zich evenen de maat die heerschte in zijne hersenen. 't Herdenken van de minne-daad of 't voorvoelen ervan deed ze breeder slaan of haastiger hameren. Toen hij echter herinnering of verlangen zich-zelfen of der geliefde mede zou deelen, zoo 't hem gebod die teêrdere of vurigere slag, toen vond hij weer geen beelden, en hij vond alleen een zang. Een zang met voor hem geen zeer preciese, geen zuivere, geen goed-verstaanbare bediedenis. Een zang alleen, die was geheel zijne liefde, en waarin hij ze niet dan huiverig en met schroom bekende en herkende. Een záng. De dichter die hij aldus was geworden, de dichter zóo hij die geworden was, hij werd niet zeer geacht door de menschen. De meesten vonden hem voor een goed deel onbegrijpelijk. Daar waren er ook om te zeggen dat hij cynisch was, — en dezen begrepen al wat beter. Wanneer hij zijne verzen toonde aan zijne geliefde, bevond hij dat ze ook haar niet bevredigden. — Zij was eene vrouw die vele mannen

hadden gekend. Sommige dier mannen hadden haar bemind, en die liefde eveneens uitgedrukt in verzen. In de verzen van al die mannen kwamen steeds dezelfde mooie uitdrukkingen terug, binnen dezelfde makkelijke wiegeling op de vers-voeten. Niet aldus in de gedichten van dezen haren laatsten lieveling. Zij zegde het hem al lachende. Hij was teleurgesteld; maar bleef gehecht aan, en verliefd op die vrouw. En hij vreesde dat zij gelijk had, en dat hij in zijne verzen maar moest gelijken op de andere dichters. Het gevoel, hierbij, zijner onmacht, en tevens dat deze vrouw misschien terug zou keeren naar de mannen die het wèl kenden zooals het hoorde, maakte hem diep ongelukkig. Waar echter, dien te gevolge, zijn drift was gekoeld en hij daardoor den nood van een tucht erkennen ging; waar aldus het geestelijke Getal ging eischen van zijn bloed eene grootere gehoorzaamheid; waar dat bloed echter, waar het Getal echter van zijne zintuigen stelden den eisch van hun opper-gezag en dat hij daarentegen zingen zou, zingen gelijk hij kon, zingen gelijk hij móest, onontkomelijk: daar werd hij van lieverlede de dichter eener geestelijke ellende, eener armzalige ontreddering; de

dichter van den onuitsprekelijken en onleschbaren dorst der vollédige uitdrukking; de dichter die, gedoemd tot absolute oprechtheid, weet nimmer te zullen bereiken het berg-meer tusschen de ijs-klippen, waarvan het water zóo klaar is en zóo diep, dat hij bij zijne absolute doorschijnendheid, den droesemigen bodem zou zien van zijne eigen wezen. Liegen — hoe hadde hij het gekund? Hij was immers te arm aan beelden, en bezat niet dan zijne zinnelijkheid, het druischen van zijn onstuimig of verloomde bloed, den walg en de laaie van zijn begeerte; — en dan, weêrslag ervan, de rythmus in zijne ziel, die hij nimmer meester zou zijn, en nimmer naar behooren mocht dienen. Hij was gekweld tot in zijn vleesch door de noodzakelijkheid der uiting. Zij sleepte hem achter haar aan als een bende razende honden. Hij trachtte zijn drift te smooren in ontucht en slemperij; hij tuchtigde zijn lijf met de striemen der zelf-verachting; hij hitste ze ook wel aan, zijne vleeschelijke woede, 'dat ze te spoediger inzakken zou. Maar vermoeid, gekastijd of schijnlijk bemeesterd, bleef uit de botte passie óver de beschaamde melancholie, die meer hem pijnigde dan het zwarte vuur waar ze aan ont-

stond, en — waarboven uit klonk onverbiddelijk, luider en luider, de Wet van den Zang. En slechts als hij dan — in wélke woorden? ach, de armoede der woorden! — gezóngen had, dan eerst voelde hij, genoot hij, dronk hij den veiligen vrede. — Tot wanneer? Helaas, steeds maar eischte het oppermachtige vleesch den onmachtigen zang op, den zang waar niemand louter het vleesch in herkennen wilde, den kranken zang waar nimmer tot overeenstemming konden komen, tot bevredigende harmonie, het Getal van zijn bloed en 't Getal in zijne gedachte.

Zijn zang, hij had hem lief gekregen als een ziek zoontje. Hij koesterde hem, met de zorg en den weemoed eener moeder, die haar kindje vertroetelt, waarvan ze weet dat het nimmer genezen zal. De antinomie die streed in hem, en waar zijn geest, waar de onbevleete broeder van zijn vleesch steeds bij was de verslagene, maakte hem liever steeds en liever dezen kwetsuren, waarvan hij vreesde dat hij ze nooit tot op het blankelid-teeken der genezing zou mogen verplegen. — Zijn leven was onzuiver en onzeker. De vrouw, die, ouder dan hij, hem had binnen gevoerd in de doornen-tuinen der liefde, hij had bevroed

alda dat hij haar niet beminnen zou tot op het seizoen dat er zouden bloeiën de klare rozen. Zeer gezond naar den lichame, had hij de zwakheid zijner gezondheid. Zijn wil hield geen stap met zijne zinnelijkheid. — Zoo dan, die eerste beminde, voor de welke hij walgde, verlaten: in andere armen had hij wel dezelfde knelling en dezelfde verlamde ontspanning ondervonden, maar nimmer de ontroerde dankbaarheid waar hij smeekend op wachtte. Te rusten op eene teedere borst, onder den wakenden blik van vreedzaam-beminnende oogen!... Maar neen, de bronst dreef hem aan of hij beet aan zijn kuit, en steeds kwam hij terecht tusschen dezelfde zure lakens, en steeds — en 't ergste — zag hij geen uitkomst, kende hij geen afloop der beveiliging dan in zijn zang, dan in 't gekrenkte en onmachtige Getal...

„Aangezien”, zei hij bij zich-zelf, „aangezien het gezochte evenwicht tusschen aanzettenden drift en zijne uitdrukking in wat wij plegen poëzie te noemen, onmogelijk blijkt, en het tevens zeer duidelijk is dat niet de drift het is, die faalt, maar zijne uitdrukking; dat het niet den lijve, maar den geeste schort; — aan-gezien, anderdeels, me voorkomt, dat te pijnlijker

wordt de uiting naar te ingewikkelder de stuwende beweeg-kracht, zou misschien grootere zuiverheid van leven . . .”

Waarheid is, dat hij zich zeer vermoeid begon te gevoelen. De gewelddadige uitbundigheid van zijn leven zou aan de sterkste zenuwen overmatige spanning hebben opgelegd. Waarbij dan wel kwam, inderdaad, eene onrust om zijne dichterschap. Zij had van hare oprechtheid niets verloren: hoe ware het mogelijk geweest bij de bralle drijf-veeren ervan? Maar van ze te weten onvolmaakt en als onvolkomen, was als van zelf intellectuëele inwerking er den toon van dwangeloosheid, van vrijheid — hoe deze dan ook niet dan stamelend — aan komen ontnemen, en deze geordendheid, die hem aanvankelijk zoozeer in den wensch lag, deed hem thans áán als ónwaarheid, als eene verkleeding, eene huichelachtige vermomming van wat hem het liefste was: het geestelijke Getal.

Hij ontvluchtte toen de stad, waar hij gegloeid had als git: zwart, met flikker-glanzen, maar zonder de heilige vlammen. Hij betrok, op het land, eene kleine woning, aan eene rivier. Het was, toen hij er aankwam, het jaar-getijde, dat de vier-voudige wind in zijne strijdigheden ook wel de hersenen weet te keeren gelijk eene graan-wepele schuur, en dat een prille zonne reeds vermag, de harten in eene vinnige warmte te zetten. De dag dat hij naar zijn nieuw verblijf trok, zonk hij, sakkerend, tot bij de knieën in zompen. Maar in die zompen was het vol duizenden bewegende puit-koppen, ontallige kikkertjes met goud-becirkelde oogen, die zwommen, sprongen, en dan plots bleven zitten, starend in zon, op hun wijd-billend achterste. Naar die zompen zonken mollig-rondende deiningen van sleutel-bloemen neêr, van af de bermen tapeeten van gele fluweelige bloemen, saamgepakt als tegen koude, zoo dicht bij elkander dat een bittere en balsamische geur, eruit geprangd, de klei-grond overwaasde. Uit die zompen, naar de droogere wegels op, rezen de grassen, de gladde, azuur-begleden grassen, en daaraan wandelden reeds de kevertjes. En over die zompen uit lag het rag, het

wevende rag, het zingende rag, het zonlicht-doorzinderde rag der vroege vliegjes... Het was hém, stedeling, eene verrassing. Zijne zintuigen: zouden zij dan toch werkelijk tot anders zijn bestemd dan tot de eenige voorwerpen eener spijtige en schroeiende passie?... Het bleef even eene vrág. En dien eersten nacht sliep hij als in een bad van lauw en lavendel-geurend water...

Hij herinnert zich hoe hij daar, op het land, aan dat welvend water waar hij thans niet meer dacht zichzelf in te gaan spiegelen, doch waar hij gespiegeld zag den hemel, en de weiden, en de varren en twinters op de weiden, en dat sloeg van den rythmus der winden, van den rythmus der onder-stroomingen, van den rythmus der zee en getijën, van den rythmus der werelden, van den rythmus des heelals, — hij herinnert zich hoe hij daar eene liefde heeft gekend voor de geringste der werkelijkheden, zoo zij hem leeren mochten eene schoonheid die niet kwam uit hemzelf; eene liefde die bateloos was, en die, waar hij bevroeden ging de groote samenbindende belangen, hem dreef naar wat zooverre beneden hem was naar zijn eigen grootsch bevattings-vermogen: van de

kerf-diertjes tot de nederige menschen. Zijne lange wandelingen en de zuivere zwaarte der lucht hadden geweerd haast allen drift. Hij was een rústige geworden, zooniet de volledig-blijde. Want er was, dat hij een dichter was.

Reeds waren zijne pogingen, dat hij met eenvoudige woorden zou verwezenlijken een schamel, en het meest-geliefkoosde, deeltje van zijne nieuwe bevindingen, beloond. Zijn vers had, bij het eenvoudige zeggen van zijne frissche ontvankelijkheid, eene zuivere welving, eene geëvende dartelheid, een speelschen ernst gekregen, die hem teeken schenen te zijn dat hij gered was uit de duistere angsten. Het had de lenigheid en de plotse vreugd, de sterre-schittering en de felpen nacht-zoetheid, het mysterie en de doorschijnende klaarheid van het Getal, zooals het thans naar geest en lichaam tot overeenstemming gekomen, hem bewoonde. Zijn rustiger bloed, niet zoo bral-gebiedend meer waar het eischte dat het zou worden uitgezongen, miek blijder ook den zang, en vooral gemakkelijker. 't Meêleven van de buitenwereld, die scheen te leven van eenzelfden harte-klop, scheen ook de weêrstrevende even-maat des

102 DRIE HEILIGEN.

gemoeds naar den slag van 't ál-eenige te regelen.
En hij was zoowaar gelukkig, daar hij evenwichtig
was.

Maar dat hij, na dag aan dag, maand aan maand, en de opgestapelde doorschijnendheid der jaren, ten langen leste in de uiting van zijn ziele-getal omzettingen ontwaarde, waarde-verplaatsingen die als de lok-stem waren van vroeger-onvermoede afgronden, zou hem weêr zijne rust benemen, en vrees aanjagen. Hij kende nu tot op heden onvermoede vermaningen, die zijn geest angstig splitsten als bij nadering van eene ziekte.

Zeker, hij achtte zich de geredde uit het vleesch. Niet dat hij zijne zinnelijkheid eens mans uit zich zou hebben gebannen : het ware hem thans onnatuurlijk, derhalve onnoodig voorgekomen. Maar hij onderging ze niet meer als een gebod, en, werd ze hem, in 't heete seizoen, een te geweldige meester : zijn hart, zijn overvloedig maar zoo bewust-geworden hart wist ze behoorlijk te kanaliseeren in, weze 't dan ook soms sombere en zwoele, zangen. Zoo was hij haar inderdaad geen slaaf meer, en zij hing af, mocht hij erkennen, van zijn geestelijk Getal. Die nieuwe, hem docht : minder-reine, die duister-dwarsche, die soms valsche en norsche onder-toon dewelke, zonder dat hij er ooit herkomst van wist te wijzen, soms

naar het klare opper-vlak zijner gelijke en gladde zeggung rees gelijk de donkere moeren die op stille en zilver-blinkende vijvers, waar zij plots en onverklaarbaar rijzen, bellen laten als van louter goud: was hij hem echter niet een teeken, dat sommige nieuwe gevoelens in hem waren gewekt die, geheel onafhankelijk van zijn zinnen en tuchtigen drift, toch buiten zijn gezuiverd natuur-beschouwen, waar hij bij was gered, bestonden? ... Een tijd streed hij ertegen: hij wilde den eenvoudige blijven, die zich eindelijk heeft leeren uitspreken. Maar hij bemerkte weldra de onvoldaanheid van zijn geest, die zich niet langer tevreden kon stellen met gemakkelijk aanschouwen; waar de woorden, trouwens, vrome aandacht reeds onnoodig bij hadden gemaakt. En zekeren nacht had hij een visioen, dat hem verduidelijkte de verdieping der dingen, waarvan het voorgevoel hem had verontrust als eene andere dreigende stoornis van zijn vrede. Hij lag in eene ijle die was van slaap en wake. Het was of hij, van alle gewicht, van alle zwaarte verlost, hing in een sfeer ver buiten de tastbare wereld. Wel zag hij, en allereerst, en allerduidelijkst, de aarde zooals hij ze hem was te elken dage, met het grootsche

water en de beminnelijkheid der diertjes en nederige gewassen. De stille en monkelende boeren gingen hem voorbij. En waarlijk: het was wel de eerste maal dat hij, verrast door een hooger bewust-zijn, door een óver-schouwend besef, begreep de eigenlijke waarde van een beeld-op-zich-zelf. Maar onder en boven het vlak van den bodem werd een geheimzinnig leven hem aléven duidelijk. Van onderscheiden klaarte wel, maar even klaar van onder als van boven, zag hij het werk van vreedzaam-stille wezens. Zij leken wel jongelingen; maar hun blank gewaad en 't goud van hun haar, helder als het stond in den æther, tot blauw en brons omschaduwde in de onderaardsche geheimzinnigheid, waren te wazig dan dat men ze zou hebben toegedacht aan schepselen die als wij hebben geslacht en vasten vorm. Zij waren onaardsch tevens door hun bedrijf. Bij gebaren alleen mieken zij aren te rijzen uit de koren-velden, terwijl ze denzelfden aren uit de duisterste diepten spijsen aanvoerden en 't weldadige sap. Hij zag ze, dat zij ongezien kinderen leidden ter schole. En ééne zat bij een stervende vrouw, op hare hoofd-peluw, en hij deed haar verhaaltjes, 'dat zij er zalig om glim-lachen moest...

Hij moest in dien tijd wel meer zulke droomen ondervinden. Tot ergernis toe. Toch niet zonder dat hij er in zag vermaning. Wilde men van hem, was dit (aldus redeneerde hij weldra) een spoor-slag, dat hij zou gaan leeren kennen, wetenschappelijk, onwrikbaren oorsprong, vast wezen en precies nut, der verschijnselen die hem voordien verschaften eene te gemakkelijke Getals-uiting? Hij vermoedde het, en studeerde. Het bracht hem, moest hij ervaren, alleen ontgoocheling, en deed dat zijne liefde niet langer belangeloos bleef. Toen wijdde hij zich aan wat mochten bieden de wetten des geloofs. — „Ai mij!” was hierbij zijne eerste ondervinding.

Zeker, zeker, in deze wetten stonden weldoende uitleggingen, en duidelijke. Beter dan die der wetenschap, gaven zij troost, en lieten toe lief te hebben zonder bijgedachte. Zij waren trouwens zoo geschikt en zoo toegevend, dat zij wel waarheid moesten inhouden. Want is weten, verhoogd en tot eenheid gebracht weten, anders, en heeft het meer noodig, dan de kennis der best-passende betrekkingen, dan die der geschiktheid van de bestand-deelen onderling?... Dogma dan en vaste wetenschap, die zich overigens

zoo lichtelijk aanvullen, wat konden zij hem geven ter verklaring van wat onrustig en woelig weêr miek zijn geest, en zoo armelijk-angstig zijn geestelijken rythmus?

Want de onzekerheid was herboren; niet meer, thans, uit het stoffelijke, maar uit de vermoedens-zelf, en uit de verlangens van den geest. Bevrijd, door welke genade? van halsstarrige lichamelijke kwellings; los in zijne leden en ónachterdochtig in zijne gedachte; onbaatzuchtig van zintuigen en zeer gerust in zijne zinnelijkheid, stond hij, en hij gevoelde het niet zonder eenige verwondering, zeer stellig open voor eene nieuwe bevatting. Hij was als een klaar en zindelijk huis dat ongenooide, maar zéker-komende gasten verwacht. Hij kende ze, docht hem, van ouds-her. Van toen hij heel jong was hadden zij hem ongetwijfeld bezocht. Maar alleen dan bij geloken duisternis, en gedoken in dichte sluiers. Thans echter waren zij, van bij den prillen ochtend, niet binnen gehéel nog, of zij stonden zonder omhullende gewaden. Van waar zij uit de verste lanen te naderen kwamen, beefde zijn blik van de schittering hunner hals-cieraden. Hun glimlach blonk als eene witte roos door den

ochtend-mist. Van uit de verschieten ontploken als leliën, waren zij dichter tredend als zonne-stralen door blanke gordijnen in de oogen van een ontwakenden zieke. En waar zij betraden zijn duisterten drempel, daar was de blijheid oneindig in hem . . .

Helaas, deze transsubstantiatie — dat was het geworden — in de minst-betwistbare werkelijkheid, in het zekerste en onvervreemdbaarste eigendom, van krachten en beslissende oorzakelijkheden, waar hij te meer in gelooven moest, die hem te klaarblijkelijker waren, naar hij ze niet wist van menschen of uit boeken, maar zooals ze hem werd geopenbaard, bij onvermoeide herhaling geopenbaard; — o zijn schoone, zijne oneindig-geliefde gasten, die hij één voor één was gaan erkennen, hoe ook niet als wetten, als onverbiddelijke wetten, en alleen nog maar als, bewust, de makkers zijner dage-reis: hoe had hij geleden, dat hij, die jubelde van hun aantreden, ze niet bezingen mocht waar zij stonden in zijne nabijheid! . .

Gevoelde hij zich den onwaardige, misschien? Was zijne keel gesnoerd door het gevoel van de onverdienende nietigheid? Neen, want hij had zich alles-behalve onderworpen in eenvoud en in betrouwen.

Hij had zich, in den aanvang, gebelgd tegen verklaringen, die hem onnatuurlijk voorkwamen. Zelf had hij het huis niet voorbereid op het, soms onverlangd bezoek; slechts na hun herhaald kloppen, na koppig-aanhoudend en indringerig-beminnelijk kloppen, had hij maal bij maal de gasten te gast gehad.

Het was, wat hem zoo lastig meek, de beminde ongenooden niet naar behooren te ontvangen, en dat zijne woorden er niet vaardig voor waren. Hij begreep de aan hem gepleegde gunst: te beter begreep hij zijne onbeholpenheid. En naar te talrijker werden de bezoeken en te onbescheidener; vriendelijk, en te voller aan gaven van ooft en van edel metaal: te beschaamder werd hij, dat hij de eenvoudige woorden der ontvangst, de rijke woorden van het dankende afscheid, de verheerlijkende woorden van 't herdenken niet te zeggen vermocht.

Want weêr dezelfde onmacht als toen hem prangde tot zingen zijn vleeschelijke drift; eenzelfde wanhopig onvermogen bij deze zuiverheid uit der hoogten als toen de laagten hem aanzogen; wêêr het gebrek aan evenwicht tusschen gebod van buiten en de uiting van het innerlijk Getal. Meer dan ooit voelde hij zich

wéêr de arme aan eigene beelden, aan figuratieve kunde, aan schoonheids-omschepping. En nimmer tevens zóozeer den angst, die zijn borst omknelde, der noodwèndige uitspraak.

Wel was hij, buiten bediedenis, buiten eigenlijke beteekenis om der woorden, vergelijkingen vast gaan stellen tusschen sommige klanken en enkele der bezoekende gestalten. Elke nadering wekte in hem eene bijzondere zindering, waarvan hij de gelijkwaardigheid in zijne menschen-taal, weze het dan ook in meest-abstracte over-dracht, terug-vond. Wel genoot hij, bij-wijlen, de vreugde van een plotse identificatie, de blijde verrassing van den absolutensamenklank. Wel voelde hij zich soms te staan op de kimmen waar zij, zijn gasten, in natuurlijke woning verbleven, en leek het hem of, waar hij te spreken ging, zij het waren die, met hunne stem van trillend krystal, zijne tong en tanden ter sprake dwongen. Wel vermocht hij, een enkel maal, zeer stipt zijne eigen taal te vernemen als niets anders meer dan de hunne. Maar welke smarten hij dan leed, onmiddellijk na de ontvangen gratie, zich terug te bevinden op eene harde aarde, met zijne grove menschelijkheid, moe van de

bovenwereldsche gespannenheid, geradbraakt als het ware van een hoogen val!

En dan, hoe het hem ook weinig schelen kon of zijn zang van de hoogste oogenblikken nog overeenkwam met de taal der menschen; hoe weinig hij er om gaf dat men hem zou begrijpen (was het innerlijk Getal in zulke batelooze momenten niet zalig bevredigd?): hem knelde de gedachte, dat zijne aaneengeschakelde klanken en woorden niet vermochten te staan buiten den doem der zinnelijkheid. O, de beelden zijner innerlijkheid, zij stonden, — hij wist het, — zij reiden in een ronde, zij gingen in een schoonen dans; zij hingen als guirlanden bovenaardsche bloemen, als het wissel-spel van tallooze engeltjes, als de cirkelende beweging van glinsterend meteorenstof. Zij waren niet van deze wereld. Zij behoorden niet waar hij-zelf, helaas zich nog wist te bevinden, en onverzoenlijk. Hij gevoelde dat zijn geestelijk Getal op hooger vlak was gerezen, dat het zich gelouterd had tot eene hoogere, wissere, meer standvastige, niet meer brooze en vergankelijke wezenlijkheid. Het er te volgen echter met zijn woord, — hoe 't hem, weze 't ook slechts in te zeldzame stonden, bij zon-

derlinge genade gegeven werd ze te bereiken in de ijlte, de zuiverende en subtiële ijlte waar het woonde, — het benaderend uit zich te belichamen was hem eene foltering, waar hij geweldig onder leed. Want kon hij het anders, hij een arm mensch, uitdrukken dan met menschelijke teekens, al hadden die teekens nu ook hunne gewone waarde verloren, en de beteekenis verkregen van symbolen? Vermocht hij het beters, dan bij middelen die zijner zin-tuigen welgevallig waren, waar zij in zijne zin-tuigen hun oorsprong hadden? Was hij, lengerhand, hoe ook, nu en dan, onwillig — want nimmer verloor hij wan-trouwen, — gemeenschap ontwassen met zijne mede-menschen: bleef het niet aan hunne omgangs-taal dat hij de bestanddeelen van zijne uitspraken te ontleenen had, wilde hij in zijn zang de gedaanten van zijn voortaan eenig-eigenlijke leven terug-vinden? En was dit niet — het werd de kommer zijner minst-bezochte, zijner meest-áardsche dagen, — dat hij aldus zijn dierbaarste uren niet te gedenken vermocht dan door ze in aanraking te brengen met wat hem van den doem uit het vorige, het helsch-driftelijke bestaan overbleef?

En zoo kwam hij te staan voor het dilemma: in

zich, door de hardnekkigste ontkenning, het edelere, het geopenbaarde, het eindelijk-begrijpende leven te worgen; of ervan afzien, zijn behoefte aan getalsuiting er verder meê te voeden. Hij trachtte, opstandelijk, zich weêr te wijden, geheel, aan het bloot-zichtbare, -hoorbare, -tastbare. Hij ging verder: bij zwarte en geheime middelen trachtte hij te wekken zijn dommelend vleesch door een opnieuw geweldigstuwend bloed. Maar in elke bloem zag hij weêrspiegeld het gelaat van een zijner hemelsche bezoekers, en van de pogingen aan zijn lichaam onthield hij niets, dan de sarrende zekerheid dat het voor goed dood was, — misschien wel, dacht hij, door hem-zelf vermoord... Nóg echter gaf hij niet óp zijn wil, den stoet der schoone beelden, die hem verliet nimmermeer en overal begeleidde, te ontvluchten. Hij zocht in de filosofieën 't bewijs hunner ijle: hij vond er alleen de ondubbelzinnige bevestiging in van hun bestaan. Hij hoopte de leering der priesters in tegenspraak te bevinden met de waarheden die zij hem hadden voorgehouden: hij mocht echter in gaan zien dat wat de priesters stamelden niets was dan de weêrglans zijner nederigste ondervindingen. En als hij-zelf

zich overleveren ging aan kerkelijke praktijken, met de bedoeling, aan zich de waardeloosheid ervan te genieten: dan zag hij ze, zijne gasten vol zegeningen, zitten naast zijn bid-stoel en bidden als hij, met een glimlach...

Hem bleef dan niets meer over, docht hem, dan in zich het Getal tot zwijgen te brengen. Hij zou zich de kastijding opleggen van de geestelijke vernietiging. Hij wilde niet meer reageeren tegen de engelachtige bezoeken. De besliste lamheid van zijne tong, liever dan dat ze stotteren zou in onmacht en beschamen den onwrikbaren geestes-rythmus: zij zou hem wáárlijk-verdienende maken hunne hemelsche genade.

En hij ging zich wijden aan het onuitsprekelijke, aan wat alle menschelijke uitspraak wel ontberen móet, 'wijl het zich alleen nog uiten laat in ideëele overeenkomsten, buiten alle zinnelijkheid om. Hij zou zich niet meer betuigen, naar welke wijze ook, die nog eenige aardsche gewaarwordingen inhouden of verwekken kon, — zéker aldus, dat hij niet dikwijls meer het zwijgen zou onderbreken. Wars van alle onmiddellijkheden, en zelfs van de substielste als licht en klank, wilde hij niet meer kennen dan verhoudingen in het abstracte. Hij wilde weten of het Getal bestand zou blijken tegen deze beproeving: omzetting der gestalte, der schoone gestalte zijner, thans dagelijkse, Gasten, in de Dorheid, de zelden-mogelijke verklaarbaarheid, de eeuwige afgetrokkenheid eener

formule. Hij wilde niet meer hebben dat het zich vermeiën zou in spiegel-beeld, weze het zelfs met de onbestendigheid van vloeiënd water: het zou zich kennen in de onverdelgbare, hoe ook wisselende betrekkingen door tijd en ruimte, die geen vorm vertoonen dan in het spirituëele der veraigemeening, die geen waarde bezitten dan in de volstreckte abnegatie, die geen schoonheid en geen goedheid hebben dan als blijk der voortvarendheid van heldhaftige inductie. Het zou worden aldús, zijn geestelijk Getal: aldús, en nimmermeer anders, zou het de wezenlijkheid der blijde en onnoozele bezoekers bekennen en belijden, — of het zou niet langer bestaan.

Hij ontving ervan, integendeel, een onzeglijk genot. Bij oefening van dergelijke uitspraken, ontheven als zij waren van alle zinnelijke baat, naakt als zij waren in de onschuld hunner klare waarheid, boden zij een æsthetische vreugde, waar het Getal in zichzelf opgaan, waar het zich-zelf tot aldoor andere maar bestendigende vernieuwing vernietigen kon; deelden zij eene praktische voldoening uit, waar het Getal zich onmiddellijk en in volle duidelijkheid en zekerheid van wezen erkennen kon, en in zijne verhou-

dingen ten stipste en ten onafhankelijkste, tot in alle tijdeloosheid bevestigen zag...

En aldus, voelde hij, mijn held, mijn inderdaad-zeer-roekeloze held, voelde hij zich lengerhand, in onverbroken communie met zijne vereerende bezoekers, opgenomen in een wereld, waar niets aardsch' meer aan was, en die hij, binnen de eigen eenheid, vermocht uit te spreken naar onpersoonlijke, maar des te eeuwiger duurzaamheden, in hunne ijle vastheid, met hunne onzichtbare, ontastbare, onhoorbare, maar des te meer onbetrekkelijke, te absolutere waarheid.

Der zieke, onzekere en onzuivere krankheid ontzezen van het vleesch voor de onkreukbare gezondheid van een gelouterd ziele-leven; de wet in hem der maat en van 't getal, der klanken en der rythmen opgenomen in de deugdelijkheid der blinde maar des te minder weifelende harmonie die de werelden samen houdt...

E n toch: hij leefde nog in angsten soms. — Aan zijne verkorenheid dorst hij niet meer te twijfelen. Aan de wisheid van zijn weten kon niets meer afbreuk doen. Maar was daar niet de vrees, dat hem eeuwig het raadsel verborgen zou blijven der oorspronkelijke oorzaak, van het scheppende begin, van 't Wezen dat het alles had beschikt in der eeuwigheid, voor der eeuwigheid? Zou hij niet mogen kennen de aanzettende en uitzettende Eenheid, de aanvankelijke en oneindelijke abstractie die reden was en wezen van alle bevattelijkheden?... Raden dorst hij niet; weten mocht hij niet; en hij kon niet blind gelooven... Moest hij zich tevreden stellen met de geweldige genade, die, onbegrijpelijk, zijn deel was geworden? Zou hij steeds, hij wien 't verblijf op de ultieme kimmen was verleend, zou hij steeds voor zich uit hebben te kijken, en nimmer in de afgronden, boven hem en beneden hem, aan wier boord, aan wier uitersten zoom hij leefde; — zou hij nimmer, zonder het gevaar der duizelingen, de diepten vermogen te peilen, en kennen, hij die alles kende, de bevassing van hun zijn?... Hij, die alles kende...

O, mijne vrienden, toen is het heiligende mirakel ge-

beurd. Zekeren dag lag hij, in de cel die hij zich had gebouwd aan den hoogste der gletschers, lag hij op de ijs-korst die er de grond van was, en het bed van zijne vertwijfelingen ; lag hij in zijne vertwijfeling, en dat hem iets onthouden bleef, hij den begenadigde, en dat dit iets hem álles moest worden nochtans. Hij lag, en hij dacht bij zich-zelf, en heftig in hem sloeg de eisch van het Getal, waarom hem werd ontzegd de vreugde dier eenige kennis, dier kennis van de volstrekte Eenheid, terwijl al het andere hem werd geopend. Zou hij, de wétende, dan moeten berusten in de ontbering van dit laatste ? Zou hij dit eenige alleen te aanváárden hebben, waar hij niet dan het te vermóeden vermocht ? Zou hij het niet mogen doorgronden, hij die het kon de donkerste mijnen bij blikken te peilen ; zou hij er de evidentie van te erkennen hebben alleen bij de brooze wankelheid van een schamel gelóóf ? Zou hij, oppermachtige kenner...

— Maar toen kwam, aan zijn gesloten oogen, eene duisternis staan. Verwonderd eerst, en vol vreezigen schroom, dorst hij niet te kijken. Maar toen dringender werd in hem de vordering dat hij zou zien, en

te zekerder het vermoeden dat het te zijnen bate zou zijn, ontlook hij zijne oogen. Hij rechte zich op zijne knieën: vòor hem stond, in een gewaad van rouw, en met in het gelaat de vaalheid van eene diepe droefenis, een Engel, die hem wél was bekend. Die had hem herhaald bezocht, maar toen in een kleed van eene matte blankheid, en vol rozige teederheid de vrede van zijn wezen. Het was, hij wist het, de Engel der Nederigheid . . . Thans was hij, de Engel, gehuld in duisterheid, en zijn gelaat vol droefheid. En de wrok-kende vertwijfelaar, wien zwart het was in het gemoed, maar niet van de zwartheid des rouws, verwonderde zich met achterdocht dat zijn voormalige gast, hem telkens van zulke blanke schijning, thans stond in deze donkerheid van kleed en treurnis van wezens-trekken, en wilde hem vragen: „Wat is het dan, dat u aldus den vrede ontnemt, en maakt triestig?”

Maar hij vroeg het niet. Doordringend tot op den bodem van zijne ziel, had de Engel, door 't rag heen der tranen, zijn strengen en toch meêwarigen blik, zijn bitteren en toch zoo oneindig-meêlijddenden blik op hem gericht, en zoo lang, en zoo aanhoudend, en zoo onafwendbaar . . .

Weêr wilde hij vragen, in den angst die hem beknellen kwam :

„Hoe mag het zijn dat gij, Engel der Nederigheid...”

Maar de Engel was hem vóór, en :

„Gij hebt dan in mij den Engel der Nederigheid erkênd?” vroeg hij met zijne tranen-doorsnikte stem, die teeder was en verwijtend . . .

— Toen heeft de vertwijfelaar, die niet wilde gelooven; niet wilde, zonder meer, gelooven; toen heeft hij begrepen waarom de Engel treurig was. Hem werd klaar, waarom de laatste genade hem ontzegd bleef. Hij heeft lang in zich-zelf gekeken. En zijn hoofd, zijn snikkend hoofd, liet hij zinken dan in zijn schoot, en hij heeft, 'als de Engel, bitterlijk over zich-zelf geweend . . . Toen hij weêr zijn hoofd heeft opgericht, stond nog immer de Engel daar. Hij heeft zijne oogen smeekend gebeurd naar die van den Engel, en die van den Engel zijn vreedzaam gaan stralen. Dan is hij gaan bidden om vergiffenis; en zie, waar hij daar, aldus, gekniel zat, en de oogen gericht op het zwarte gewaad van den Engel, is deze ineens als doorschijnend geworden. Eerst eene zoete klaarte; daarna, bij glimpen, eene nog gedempte schittering; weldra de aanwas-

122 DRIE HEILIGEN.

sende laaië van een scherp-witten gloed; en weldra,
weldra...

„Maar ik zie Gód!”

riep hij plots uit.

En inderdaad, hij had God gezien.

Mei 1912 — Mei 1913.

DE VIJF ZINNEN

I. DE BOER DIE STERFT

Een oude boer lag te sterven. Op de vout-kamer, in de zure lucht, stond zijn bed. De dag ging al naar den avond, en die boer lag, uit de diepte van zijn kaf-zak, onder de sargie die grauw en groezelig was, te kijken. In de sargie haakten zijne donkere knekel-vingeren, en hij merkte het een oogenblikje, en dacht: „Daar-zie, ik maak al mijnen pak.” Maar hij keek, de vlakke glazerigheid zijner oogen boven de geel-gespannen huid zijner juk-beenderen, en niets bewoog over zijn voorhoofd of aan de zwarte inzakking van zijn mond. Hij zag de hooge sponde, en daar-achter zijn geel kasken met de Lieve-Vrouw erop en de kommekens. De muren waren blauw-gevekt van zilt en de roode tegels van den grond vochtig in hunne hoeken. Hij had al-lang geene vrouw meer, en zijne kinderen waren allen weg. Nu kwam er van tijd een oud wijf. Daar dacht hij óók aan, terwijl hij naar zijn kasken keek en dan naar den stoel. „De stoel staat scheef”, dacht hij. Hij zag dat het late licht in richelkens lag over de biezen der zate. Toen voelde hij wat koude aan zijn schouder. Waar bleef het wijf nu? Hij deed geen moeite om wat dieper onder de deken te komen. Hij wist wel dat hij te sterven lag.

De avond werd grauwer en grauwer. Weldra was er zelfs geen glimpje licht meer aan het porceleinen wijwater-vat. Dat zag hij ook. Hij zag daarnaast de prente van zijn Bertha hare Eerste-Communie. Daar was nog een glansken over. Wat stond er weêr op die prent? Hij zocht er een tijdje naar in zijn hoofd. Hij wist alleen nog: zijn Bertha had nu al elf jongens. Daar was ook zijn Domien, maar die was in Amerika. Maar hij was toch getrouwd met een meisje van het dorp. Zij heette Felicita. Zij stond aan zijn bed: „Hoe is het nu met u, vader?” — „Wel,” antwoordde hij, „een beetje beter dan van den duivel bezeten.” Dat was lastig om te zeggen: zijn mond wilde niet goed meer open. Hij keek een keer op zij, dáar waar Felicita moest staan. Maar zij stond daar niet. — „’t Is waar ook,” zei hij, zich bezinnend. Hij keerde zich moeilijk op zijn linker-kant, naar den muur toe. De sponde kripte. Hij haalde zijn arm onder de sargie, want hij kreeg werkelijk kou. Hij smekte met zijne lippen, want ze waren zeer droog.

Toen keek hij tusschen den muur en zijn bed. Dáar was het al goed duister. Er lag een lijn stof op den kant van de zij-plank van zijn bed, en dat was haast

wit. Hij gevoelde zich góed liggen nu. Zijn eene knie rustte zwaar op zijnen andere. — „Treeze zou mij wat zoete melk moeten geven,” dacht hij. „’t Zal straks te late gaan zijn om nog te komen, de dwaze-konte.” Hij meende dat hij de klink hoorde van de achter-deur. Hij wachtte een tijd met zijne ooren. — „’t Zal zĳ niet geweest zijn,” zei hij half-luid, en luisterde nóg een tijd, tot hij er moe van werd in zijne borst. Dan dacht hij: „’t Zal niemand zijn geweest.” Toen hoorde hij, onder het raampje, gevoel als van een snoet in hard gras. — „’t Zal zĳ zijn met haar geite,” stelde hij zich ditmaal gerust. Maar daar kwam niemand binnen. — „’k Ligge hier toch wel verlaten”, dacht hij daarop.

Hij liet zijn hoofd naar den anderen kant rollen, en verlei, pijnlijk, zijne leden. ’t Was hem nu weêr klaarder, maar ’t was toch al heel donker. Zijn bed was klaar-geel in den donkere. En hij zag ook zijn klakke die hing aan den stoel. Ja, ’t was zijn klakke. Maar het kon hem niet schelen. Zijn hoofd was zoo hol van binnen, en zoo groot. Waar dacht hij ineens aan? Hij wist het niet meer, maar zijne lippen plakten. — „Wat ligge ik hier toch alleene!” zuchtte hij.

Hij was een beetje kwaad, als in-der-tijd op zijne vrouw. — „Hoe lang is zij nu al dood?” vroeg hij zich af, en hij begon te tellen. Maar het ging niet. „’t Is al te donker,” suste hij zich-zelf. Hij deed zijne oogen toe, en lag nu in een groote, ronde ruimte waar hij niets in zag dan een dubbele gele wemeling. Hij wilde nu voort-denken. Maar het wilde niet meer meê. — „Ik zal maar slapen,” zei hij in zijn eigen, en hij lei zich góed om te slapen. Hij lag diep en zoel, en voelde niet waar hij in lag. Het wemelende donker in zijne oogen werd blauw en daar rolden gele en groene bollen in. Het werd warm in zijn hoofd. Hij bewoog eens zijn tong tegen zijn tand-vleesch, en zij was nu zoo droog niet meer. En zijn dikke knieën waren óók warm, en in zijn buik. — „Maar ik zal toch niet kunnen slapen,” zei hij weêr in zijn binnenst, en ’t was alsof hij noodig had zich ongelukkig te vinden. — „Ik ligge hier toch veel te alleene.” En hij dacht daarna: „En ik ben al zoolang alleene”... Hij had nu geen pijn, en goed warm overal, maar het was of hij ging lust krijgen te weenen. Er kwam geen verzet op, maar iets als een koppigheid, dat hij alleen, alléén lag. Vroeger was hij kwaad, als hij van

't werk kwam, en hij zag heel zijnen nest jongens. Nu voelde hij zijne zieke eenzaamheid. Hij dacht er weêr ineens aan, dat hij op sterven lag. En het drensde nu in hem. „Ik zal toch nooit mijnen wêl hebben...”

Hij deed een beetje zijne oogen open, maar het was hetzelfde 'of hij ze niet opendeed: diezelfde blauwe donkerte, en de fluweelen bollen. Hij deed weêr zijne oogen toe, die al moe waren van dat beetje open te zijn. Zijne oogen waren nu ook warm en zelfs zijne borst. Hij voelde zich niet meer liggen. Waar was hij ergens? Daar was weêr zijne vrouw. Neen, 't was Bertha, de oudste. Zij hadden eens een klein wit hondje gehad met krullekens. Die bollen in het donker, zij rolden als hondjes met witte krullekens... Maar het weende weêr in hem: „Ik zal toch nooit mijnen wêl hebben.”

Nu werd dat donker wit, als melk is wanneer het donker wordt. Neen, 't was dât niet: zijn hoofd was nu wit gelijk melk, van binnen. Daar was nog als een ver vooyzen: „Ik...zal...toch...nooit...” — Maar dat wit, dat ronde wit, en dat niet blonk, begon een beetje zacht te bewegen. — „Ik...zal...toch...nooit...mijnen...wêl...”: het was nu alsof

zij zongen om hem te doen slapen. — „'t Zal zeker Bertha zijn?” en hij zag in 't wiegelend bewegen iemand staan, met een blauwe schort in dat wit. — „Maar ik zal toch niet kunnen slapen. Ik heb toch nooit mijnen wél gehad. Ik ben toch...” Toen zag hij zeer duidelijk, dat het zijn dochter Bertha niet was.

Het was een jong meisje met een blauwe schorte. Zij had schoon blond haar, dat glad en bruin was van de boter; zij had een zuiver aangezicht dat blonk als een appel, en bleek-blauwe oogen als van een kalf. Zij was danig-proper aangedaan met een katoenen jakke en een schorte die, pas uit de vouwen, gewafeld lag over haren buik. 't Was of hare handen uit de wasch-kuip kwamen. Zij rook naar niets. Zij zag er helder uit gelijk de lente na een malsche uchtend-vlaag.

— „Bah zóo, bah zóo, Nand, gij hebt gij nooit uwen wél gehad,” zei ze. Haar mond was wak en rood: — „Bah zóo!” En haar mond bleef een beetje open, en hare oogen lachten ook.

— „Die komt hier nu met mij den zot houden!” dacht Nand wrevelig. En hij meende dat hij het haar zegde, maar hij zei het haar niet.

— „Bah zóo,” sprak het meisje weêr, alsof zij hem niet gehoord had. En toen zweeg zij een beetje. Maar toen lachte zij niet meer, en zij sprak:

„Nand, herkent ge mij niet meer? Ik ben uwe Oogen. Ik ben nochtans altijd bij u geweest, vermits ik uwe Oogen ben. Maar gij wordt oud, mensch, en daarom

vergeet gij mij. En gij zegt daarom, dat gij nooit uwen wél hebt gehad, Nand. — Nand, weet gij dan niet meer? Gij zijt maar een klein boerke geweest, een koe-houderke met één beeste, en 't is nu al vijf jaar dat gij geen beesten meer hebt, omdat gij in den heerd zit met uw pijp en geen land meer hebt. Maar gij zijt altijd een goede boer geweest. Te weke zaagt gij niet veel, niets dan uw plekke werk en uw schotel eten, en gij moest peinzen op wat te doen was. Maar 's Zondags na de Hoog-mis, dan gingt gij niet, gelijk de anderen, bollen in de rol-banen en druppels drinken op het spel; maar gij gingt uw land eens rond en gij hadt er plezier van. Gij zaagt de lucht, en, was zij blauw, daar waart gij blij om, als het niet te lang had gedroogd. Maar als de droogte te lang had geduurd, dan waart gij blij zoo de lucht een smak regen beloofde. Dat hebt gij den Zondag gezien; want in de week werkt men. 't Is de Zondag dat gij de schâ hebt gezien van den hagel in den boomgaard; maar een wijze boer verkoopt zijn fruit als 't nog in de bloem staat, en daarom hebt gij er u niet veel om bekommerd. Donder-torens in de lucht zijn het teeken van een onweêr; maar als het graan

niet te hoog staat, kan het daartegen. Ter contrarie, 't is er goed voor . . .

„Maar 't is vooral uw land dat gij gezien hebt, den Zondag. Het lag rond en hoog, maar dat is goed voor den afloop van 't water. Ter vroege lente ziet gij de aarde nog tusschen de sprietjes van 't graan; maar te Meie komt er, slap, het aar al in en gij zijt voldaan. 't Kool-zaad bloeit dan, en het is zoo geel dat het uwe oogen zeer doet; en in den nacht zijn de fruit-boomen nog witter dan in den dag, met al hunne bloemen. Maar het is triestig als gij den kop van de aard-appels zwart-gebrand ziet van den vorst, in dat seizoen; maar het is nog vroeg in het seizoen, en zij kunnen nog weêr in nieuwe scheuten uitloopen . . . Als dan de zomer komt, dan is 't weêr wat anders dat gij zijt. Den Zondag-ochtend wandelt gij tusschen de koren-stukken. Gij ziet dat de rogge geel is en als een pisse; maar de tarwe is, een beetje later, rood gelijk bier. 't Groen van de klaver is zeer groen, maar de dikke bellen zijn al zoo schoon als rooskens. De aard-appels staan ook in bloem, wit of gelijk de malven die in natte hoeken groeiën. Op dien tijd ziet gij het water ook, omdat het effen is, en blinkt. Want

het is de tijd dat niets zich voor de zon kan wegstecken. Het is de tijd van de zonne-bloemen bij den mest-hoop, en, aan de achter-deur, de dahlia's zoo groot als kinder-hoofden . . . In den komenden herfst kapt men de aard-appels; den Zondag, na 't lof, komen daar de koeiërs in hun Eerste-Communie-kleëren, en ze maken vuurkens van het loof, om er pataters in te braden. De rook dan gaat liggen in lange slierten over het land. Dan ziet gij tegen den avond zoo, als ge een partijtje gaat jassen . . . Daarna wordt er geploegd, en 's Zondags ziet gij het werk van het groote paard, en de aarde die in vette, purperen schellen gekeerd ligt. En dan hebt gij gezaaid met uwe zaai-schorte aan, met wijze grepe en breedden zwaai, en den vasten stap van wie zijn eigen land bezaaid. Gij hebt het zelfs den Zondag gedaan, want men moet den tijd nemen als hij komt, en 't werk dat men geerne doet . . . Worden nu de bieten gerooid, dan staat de winter voor de deur. Gij hebt het dikwijls genoeg gezien, van de boomen die zwart stonden van de natte, en van de kraaiën die roeiën door de lucht, en op het wepele land aan 't azen. En dan is 't sneeuw, de groote, breede sneeuw op de aarde en aan de daken.

En boere-mensch heeft dan geen werk meer dan een beetje in huis en in de schuur. Maar door het venster ziet gij den sneeuw onder den looden lucht, den witten sneeuw die gelijk blauw wordt van achteren . . .

„En Nand, gij hebt nog zooveel andere dingen gezien. Gij hebt de stad gezien, en vele herbergen, als gij naar den markt gingt om uwe kalvers te verkoopen met hun hooge pooten, en de naakte ronde plekke op hun voorhoofd als een heilige hostie. Gij hadt altijd van die kleine, Bretonsche koetjes, en gij ziet ze nog staan op uwe stal, of als uw jongens ze leidden langs den gracht-kant. Op den markt hebt ge eens een trek-hond gekocht. Het was een machtig beest, een gele gelijk bij de been-houwers. Op weg naar huis sleurde hij zóó aan de koorde, dat gij al den tijd hebt moeten draven. Gij zaagt toen, dien zomer-middag, hoe het stuiven kan als men loopt. Al de looverkens wiebel-den aan de Canada's langs de baan. En gij zijt niet eens kunnen binnen gaan in „Halfwege" om een pinte te stekken, zóó hard trok die hond . . . — Herinner u, in stad hebt ge twee burgers-huizen gezien, waar uwe dochters dienden. Men is er maar op zijn gemak in de keuken. En gij hebt ook de expositie van Brussel

gezien, en gij weet het nog heel goed, van den duizel in uw hoofd en de moeite in uw beenen . . .

„En dan, — hebt gij het dan vergeten, Nand? Gij hebt toch uw wijf gehad, uw Wanne. Ge waart gij nog niet lang weêr van den troep. Uw vader leefde nog. Op 'nen ochtend in het voor-jaar hebt gij ze eens gezien, dat ze afkwam. Er was zoo maar een frissche wind. Al heur haar vloog weg op haar voorhoofd, want zij had allemaal van die fijne krullekens. Op haar lijf en op hare beenen deed de wind haar kleêren naar achteren waaien. Zij lachte gelijk; zij was rood gelijk een kool. Dan zijt gij gelijk begonnen met haar gaarne te zien. Gij zijt er meê getrouwd. Zij heeft u kinderen gegeven als pioenen. En zij is altijd toch een goed wijf geweest . . . — Bah zóo, Nand, gij hebt nooit uwen wêl gehad? Vergeet gij dan Wanne-de-vrouw? En de kinderen dan? Gij hebt ze allemaal zien groeiën. Het waren gelijk bloemen, gelijk pioenen. 't Zijn brave kinderen geweest, en zij hebben toch voor hunne ouders gewerkt. Domien is een beetje te vroeg getrouwd, maar hij is toch devoorig. Hij is in Amerika. Zijn kinderen hebt gij niet gezien. Maar de kinderen van Bertha kent gij

allemaal. Zij is een proper wijf, en ze is óók devoorig met hare elf kinderen. Gij weet toch wel dat het oudste Nandje heet? . . .”

— Het jong vrouw-mensch zweeg op deze vraag. En Nand zei bij zich-zelf dat hij het wist, van Nandje. ’t Was precies Bertha als ze klein was, maar ’t was een manneke. Hij glimlachte. Bertha was nog altijd bezorgd om hem, van alle weken nog eiërs te brengen voor hem. Zij had veel kippen. Haar man prutste aan het kippen-hok den Zondag. In de week werkte hij in de stad. Men wint er toch veel meer dan op den boer. Hij was brave. Maar Bertha was óók brave. Was dat nu Bertha die bij hem stond, of was het Nandje? Ja, van zijn kinderen had hij geen klagen gehad. Van zijn wijf ook niet, bijlange niet. Een mensch mag niet pochen, maar ’t was hem altijd toch nogal meêgegaan, met de beesten en met het land. Alleen maar . . . ’t En is maar dat een mensch toch nooit . . . Niet-waar, Bertha, gij weet het toch, niet-waar, kind? Bertha? Niet-waar, Bertha? . . . Bertha, waarom antwoordt gij mij niet? Bertha . . .”

Hij wilde zich een beetje omdraaiën. Maar hij moest niet. Hij zag zónder zich om te draaiën. Het was

142 DE VIJF ZINNEN.

Bertha niet. En 't was 't meisje ook niet met de
versche schorte. Maar daar stond nu weër een ander
vrouw-mensch.

„'t **I**s waar, mensch, 't is waar . . .”

En zij deed met deftigheid hare oogen open en toe gaan. Haar aangezicht was heel wit, maar gij zaagt niet hoe het er uit zag. Maar dat geeft er niet aan. Zij was geheel in het zwart gekleed, gelijk Marie Burgemeester's als zij 's middags achter 't gordijntje zit van de koele voor-kamer, met een hand-werkje. Men ziet haar niet zitten als men het niet weet. Zij is niet jong meer, en zeer deftig. Dêze hier zag men ook niet goed, met haar kleed zonder schort. Maar men hoorde haar spreken met een diepe stem, gelijk het orgel in de kerk als het stillekens speelt met zoo een béverik.

— 't Is waar, mensch,” zei ze; met het plezier van zijne oogen alleen zou een mensch geen vette soepe koken.”

Zij sprak met een klein mondje, gelijk de pachterdochters die in 't pensionaat hebben gelegen. Zij deed altijd hare oogen open en toe: altijd een wit plekje en een donker plekje, 'dat het Nand begon te vermoeiën. Hij deed zijne oogen óók toe, en 't was nu alleen nog het schoone blauwe duister. Hij moest er een beetje bij lachen. 't Is of hij aan die Marie

Burgemeester's een poets gespeeld had. — „Laat ze nu maar praten!” dacht hij . . . Maar hij moest tóch luisteren, omdat het deftig was wat ze zei, en schoon gelijk een bevend orgel onder de consecratie. En ze zei:

— „Met uwe oogen zoudt gij niets zijn, als gij uwe ooren niet hadt: Nand, man, ik ben uwe Ooren. Ik ben dat altijd geweest, al wist gij het niet. Maar ik neem u dat niet kwalijk, omdat gij uw gehoor toch altijd goed hebt gebruikt. En gij hebt er plezier van gehad, doet gij niet?

„Peins er 'nen keer op: ge mocht gij oud of jong zijn, ge laagt gij allang wakker te luisteren of de haan nog niet ging kraaien, dat gij óp moest voor 't werk. En 't en is maar de Maandag-ochtend, als uw hoofd nog wat zwaar was van de pinten bier, dat gij níet te luisteren laagt, en 's winters, als gij niet vóór den klaren op moest, en de haan putten kraait in den nacht: toen bleef gij, wakker, nog wat liggen, en gij zeid't: „Loop naar den weêr-licht!”; maar de beesten hoordet gij, die aan 't roeren gingen in den stal en in de kotten, en gij stondt tóch op, met kippe-vel van den kou aan uwe kuitén, 'dat het

haar er van recht kwam... Maar als gij zoo, in 't voorjaar, te wachten laagts naar 't gekraai van den haan, dan was daar al één vogelken dat u van zingen wakker hield. 't Is 't vogelken dat altijd iets vragen moet, zou men zeggen; ofwel, bij regen-weêr, 't water-vogelken dat piept als een pompe. — Goed, gij zijt op. Nu zijn ze daar met honderd vogels aan 't vechten en roefelen in de boomen, terwijl de dauw er uit neêrpletst. Uw wijf haar rokken slaan rond haar. Terwijl ze koffie zet zijt ge al op 't hof. De koe trampelt in haar stroo; de geite schuurt haar huid aan den stal-muur; de snuit van het zwijn heeft een nat gesnork onderaan de halve-deure. Gij gaat weêr naar huis toe. Uw wijf staat in het deur-gat en zij roept: „Tie! ti-ti-ti-ti,” en al de hennen overstappen zich van het kakelende loopen, terwijl de deftig-gaande haan die hoog de pooten opheft, als achterdochtig „Kok, kok, kok” doet. En gij hoort dat allemaal, en gij hebt er deugd van, omdat alles zoo goed gaat. — In den zomer-tijd is op dat uur al iedereen naar het werk. Van bij slijt-tijd tot na den haver-oogst moet gij vroeg op de been zijn. En op de baan hoort gij hun galmenden stoet, van de werk-

lie, terwijl het nog duister is in de huizen. Zij blijven bij wijle staan, en 't is een lange schoone roep om, onder weg, de makkers te vermanen die nog niet buiten gekomen zijn. En waar zij gaan in de wegels, daar suizelt het vlas, of doen zij van hunne handen het graan hard ruischen en schudden. En 't lijdt geen tijd, of daar ploft zingend de pikke; gij luistert hoe de zet-steen zindert alover het staal, en van verre het plezierige hamerken klopt. — Bij bamis-weer, dan is 't in een latere vroegte, dat aan uw vensterken de regen tokkelt. Gij hebt zoo'n haast niet, al heeft de haan een tijdeke gekraaid. — „De haan wordt gelijk schor van dat weër,” meent gij, en gij trekt uw broek aan. Gij kunt nu wat later in huis blijven, en gij lanterfant. Nu hoort gij beter de geruchten van binnen-huize: de kinders die snateren of schreeuwen voor zij naar school gaan; de afwasch van de vrouw in 't klotsend water. Zij vertelt iets. Dan gaat gij in uw schure dorschen, en de vlegel ploft matelijk en met een blij geweld. Of er moet gewand, of, door de zeef die aan den zolder hangt, gezeefd; en dan hoort gij de graan-korrels hagelen op den zeil-doek. In 't kot daarnaast snorkt zuchtend het varken. Op de dilte

zitten, achter hun schot, de duiven, die trappelen en roekedekoeën. — En niet-waar, in den winter heeft de uchtend als géén gerucht, en de sneeuw hóórt gij niet...

„Maar 's noens! — Als gij, te Meie, 's noens naar huis keert: horkt hoe van verre uwe vrouw zingt bij 't slaan van den karn-stang. Aan tafel wordt niet veel gezeid, omdat men eet. Maar 't is Mei, en daarom komen kinderen, of het zijn oude dompelaars, en zij dragen de Mei-boom met de papieren bloemen en de eiër-mande, en zij zingen van „Jezus den Mei-boom schoone.” Zij komen te noene, omdat de boer dan óók thuis is. En is het liedeken 't einde, dan krijgen ze hunne twee eiërs. — Na den eten is het uur van laveiën. Maar 't is maar nadat het hooi gestapeld is, dat de lavei-tijd komt. Gij ligt op uw buik in 't koude gras; op uw buik vanwege de hommels. Zij snorren aan uw oor dat het wreed is. Gij kunt er eerst niet van slapen, maar ten leste snorren zij u in slaap. En dan hoort gij het snorken niet meer van de anderen, die daar liggen in den boom-gaard, maar gij snorkt zelf zóó luid, dat gij er van wakker schiet. — Weet gij 't nog? in 't naderende na-jaar hoort gij, onder

't middag-eten, dat de appelen met een zoeten plof uit den stillen boom vallen in het malsche gras. Wat later gaan de jongens met gaffels slaan, of met lange boone-staken peuteren in den notelaar, 'dat het dicht gebladert er geweldig van reuzelt, en de noten neêrtuimelen als bolketten. En 't zal de tijd gaan worden dat, als gij eet, op stal de koe om eten zal staan beurelen. Want de beesten zullen nu binnen zijn, om de natte, en dat het winter wordt. — En in den winter, als gij thuis-komt, 'snoens, dan is het uw wijf niet die gij hoort zingen van verre: het is het Kerst-zwijn dat gilt en rochelt onder het groote mes van den slachter. Gij zijt er gauw bij; gij hoort het haar afroosteren; gij hoort den harden schrobber over de huid; gij hoort het vele pletsen van water. Als 't open beest aan de ladder hangt, moogt gij gaan eten, en morgen-Zondag zullen het karbonaden zijn.

En tegen den avond... — Weet gij nog, weet gij nog, Nand-mensch, wat het is, als het zoo al stillekens naar den zomer gaat, 's avonds, en gij al wat aan de deur kunt zitten met uw pijp? Evarist kwam al voor uw Bertha. Gij kondt hem goed verdragen. Hij was metsers-knape, in de stad, maar hij dronk niet.

De drank, daar moet alles van kapot; een druppel na de Hoog-mis 's Zondags, en 's avonds een paar pinten onder 't jassen: dat is genoeg. Als gij jong zijt, dan is dat wat anders: dan is het 't recht van al 'nen keer zat te zijn; maar gij moet het in tijds kunnen laten. Evarist dronk niet. Met den avond kwam hij uit stad, in de verte wit van kalk, op zijn velo die zachtekens nader-ratelde. Hij ging dan wat hurken tegen een appelaar. Bertha breidde naast het deur-gat dat de priemen er van knetterden tegen-een. Zij koutten heel zoetekens. De lucht vezelde. Bertha lachte 'nen keer, dat het gelijk een klaarte was. En de koeiën kwamen terug uit de weide, stil al beurelende... Gij, gij kroopt den varken-stal in. Wanne, uw wijf was er al; zij had óók al de zeug hooren kriepen, zuchten en klagen. Gij staakt den bol-lantaren aan: het baren was nog niet aan den gang. Maar gij zijt met Wanne gebleven, en gij hebt zelfs fluisterend een partijtje kaart gespeeld, zoo in het stroo. Dan heeft de liggende zeug, met hare toeë oogen waar water uit kwam geloopt, wat harder gekermd, en ineens een luiden „ach!” uitgestooten: het was het eerste biggetje. Dan is verder alles goed verlopen; zij heeft nog

wat korte gilletjes gehad; hare voor-pooten deden stampend het stroo kraken; toen heeft zij alleen nog wat gegrold, en hare jongens snuffelend met haren natten snoet betast. Zij had er veertien. Wanne is nog wat bij haar gebleven om te zien of zij niet kwaad werd. Gij zijt buiten gegaan. Heel de hemel zong luide van een nachtegaal, waar gij wel heel uw leven zoudt naar luisteren... — Maar 't is vooral den lateren Zomer toe dat de avond luide is. Al de vijvers van 't kasteel krijschen van vorschen; 't is of die beesten gaarne bij rijke menschen wonen. Bij de armen is het de krekel, de klapperende krekel, die al niet ver meer van zijn winter-woonste toeft. Maar 't zijn de slijters, die in de late verte het schoonste galmen, als 't stuk áf is, en ze blijde op het werk zingen onder de maneschijn, en ze gezamen de vraag van „Zullen wij den slijt-pap eten?” met een langen, hoogen „Ja!” ten hemel toe bevestigen. Te Sint-Jan kraaiën de kinderen als jonge hanen. En later, al het graan gepikt: als 't volk van de akkers komt, heel de roode avondzon op 't blinkend zweet van hunne bloote borst, dan hoort ge ze aankomen op hunne grove blokken, en zij zingen als koper: „En d'er is nog ólie ólie in!”...

Nu zwermen al de fijne muggen, de muggen als een vliem. 't Is teeken dat de avond weldra gaat stil worden. — Maar in het na-jaar is het niet stil. Gij zit binnen-huis, in den naderenden donker, en de nijdige wind blaast onder de deur tot tegen de pijpen van uw broek. Gij hoort hem kolken in de schouw en schudden aan de stal-deuren. Hij kan jammeren als een vrouw in de pijnen, en razen gelijk de champetter als hij zat is. En hij is niet nog 'nen keer zat! . . . En de kinderen luisteren. Maar zij stellen zich gerust met schoolke te spelen. Gij hoort dat zij „Masœur” moeten zeggen tegen Bertha. Gij hoort dat Bertha matelijk slaat met een stok op de achter-deur, waarop de andere zeggen : „Ba, be, bi, bo, bu.” Maar gij hoort uw vrouw die zegt : „Ik ga maar de lamp aansteken ; wij zullen zoo den wind niet hooren.” — Zóó komt de winter in het land, die verdrietig is omdat gij hem altijd zoo hoort regenen. Ik weet het wel, dat kan geen kwaad, en alles is binnen. Maar als gij bij de beesten moet zijn, die onrustig worden vanwege de avond-kost, dan moet gij een baal-zak over uw veste leggen, en uw klompen hoort gij soppend kletsen. Maar de schoone tijd dan van zang, vanaf Kerst-

avond tot een Drie-Koningen! „O ster, o ster, waar zullen wij gaan?"; en als het liedje uit was, was het ineens heel stil. En dan: „Drie koningen uit Oriëntten"... Ik zie het, Nand, aan uwen mond: 't is of gij er bij waart...

„Want ,niet-waar, Nand, peins er 'nen keer op, mensch: gij hebt gij daar toch allemaal deugd van gehad. Ik weet het wel, gij zij 't gij geen groote boer geweest, maar een mensch is een mensch, en hij heeft toch plezier van zijne ooren. Gij zijt gij wel niet meer dan een koe-houderke geweest, maar..."

— „Ga die dwaze-konte daar haast gaan ophouden?" begon het in Nand zijn hoofd te wriemelen. Met al haar woorden van mijn ooren is 't gelijk een spinne-kop die in mijn hoofd zou rond-loopen. 't Is precies alsof ik anders niet had dan mijne ooren. Ja, 't is precies alsof ik niets anders dan mijne ooren had, is het precies alsof ik niets anders dan mijne ooren had. Is het niet precies alsof ik...?" — Het ging nu aldoor, aldoor, als een spoele, als een spoele die speelt over den weef-stoel. „Is het niet precies alsof 'ne mensch niets ander..." Het werd een gehaspel in zijn moe hoofd van altijd diezelfde woorden,

die altijd door malkaar gingen loopen. Hij probeerde er orde in te brengen. Hij wilde het met zorg zeggen tusschen zijne eigen lippen. Hij hoorde die Marie Burgemeester's niet meer. Hij moest met aandacht zeggen: „Precies alsof ik potferflakmij niet anders dan...”

Dan schrikte hij ineens op door een luiden lach.

Maar zijn schrik was al even-gauw opgelost in een soort van klaarte. Hij moest zijne oogen niet open-doen om heel goed te zien. — „'t Is gemakkelijk,” vond hij. Maar wat hij zag maakte hem weêr wrevelig. Was dat die kleine smotse niet van aan den bosch-kant? — Van die Marie Burgemeester's wist hij al niet meer. Maar daar lag nu half over hem, dat het zijn klaarte haast benam, die slonsige dochter van den schoen-lapper aan den bosch-kant, die ook klompen snijdt uit sappig hout, en in den winter Kruis-Lieveheerkens maakt in apothekers-fleschjes. Maar gij moet hem zelf de fleschjes brengen. — In zijn zwart kot, dat vast zit als een slakken-huis in den heuvel-wand van het woud, riekt het naar beschimmeld pek en nat-getaste herfst-bladeren. — „Ja maar,” dacht nu Nand, „die vent moet allang dood zijn!” Hij was nog met zijn slonse van een dochter in het bosch geweest, 's avonds. Maar, dat mocht hij zeggen: hij was toen nog jong; hij moest aan niemand rekening geven. En nu moest hij er om lachen... Waar kon ze nu wel zijn, vuile Zulma van aan den bosch-kant? Maar zij lag daar half over hem, en haar kleêren vol aarde aan haar lijf geschoten,

twee drooge blaëren in haar stoffig vlas-haar, hare twee handen aan weêrs-kanten van zijn warm hoofd, en die rood waren als vleesch. Zij rook in hare rokken naar pek en natten bosch-grond en de beulingen van wilde konijntjes. En dat rees in Nand zijnen neus, dat hij moest zeggen: „Gij kunt wel rieken dat gij het zijt! kleine slonse!”

Maar hij moest het niet zeggen. Want zij rechtte zich, en hij zag de volle klaarte van haar gelaat en de klaarte rondom haar gelaat, dat oolijk was; en zij lachte weêr gelijk een kalkoen, en zij antwoordde al: — „Ha, daar is geen perikelen van, Nand, dat gij het niet zoudt kunnen gerieken! Ben ik uwe Neus niet, dan? Ja, Nand-jongen, uwe Neus, dat ben ik. Ha! wij hebben vieze dingen gedaan in ons leven! En gij kunt gij niet zeggen dat wij geen plezier hebben gehad!” Zij lachte nog eens, maar stiller en gelijk van binnen. Ze zei: „’t Is al begonnen, Nand, van als gij eene kleine broek-vol-billen waart.” Nand moest nu gelijk ook ’nen keer lachen. — „’t Is waar,” dacht hij, „’t is waar.” Al wist hij niet goed, wàt waar was. Maar hij luisterde met welgevallen naar die zotte Zulma die vertelde:

— „Gij weet het nog wel: 't is begonnen in het hondkot. Gij waart gij zeker nog geen drie jaar oud. De hond had jongskens, en gij hebt dat eens willen zien. De hond was weg met uw vader, aale voeren in een vat, onder een zijpenden dweil. Gij zijt in het kot gekropen, en gij weet nog hoe het daar rook, heet en reeuwsch als van opgestapelde ossenhuiden in de schuur van groote boeren, en zuur ook als van oude melk. Dat wist gij toen nog niet, maar gij rookt het, en nú weet gij het. Gij zaagt de hondjongens niet liggen; maar gij zat in dat warm en donker kot, op 't korte, stofferige stroo van de teef, en dat walmig geurde. Gij vindt het daar goed, en gij hebt u een beetje neêrgelegd. Toen is daar in dat hok eene woeling gekomen, en er is iets dat u week bij uwen neus heeft gegrepen, en er aan begonnen zuigen is. 't Waren de jong hondjes. Gij zijt bang geworden; gij zijt naar buiten gekropen. De hondjes al sleepend op hunnen buik, zijn u gevolgd. Aan den ingang van het kot zijn zij blijven liggen, op den vetten flank, de oogen toe, de mondjes naar lucht snappend. — Gij weet gij het nog, uit den tijd dat gij klein waart, van den geur van 't heete brood, als gij bij uw moeder

mocht zitten in 't oven-buur; en van de appelen op de vout-kamer, waar gij niet aan kunt omdat zij op de kast liggen; en van den geweldigen adem van uw vader, die pruimde, als hij u 's Zondags, na een borrel of twee, om de lolle een baartje zette met zijn rasperigen kin.

„Van als gij naar school gingt, weet gij nog het haar van den meester. Hij had een wit pap-smoel, maar den Zondag deed hij pommade aan zijn haar. Hij leidde de kinderen naar de Hoog-mis. In de kerk zat gij naast hem. Gij zaagt zijn haar, dat blonk. Het rook gelijk naar rooskens en naar azijn. — Gij riekt nog de wasch-tobbe van Fientje van de secretaris, als de meester u de boodschap deed doen dat hij daar 's avonds zou komen kaarten. Op 't kerk-hof was er een hoekske; 't was de tijd van uw Eerste-Communie; 't is in dat hoekske dat gij altijd kwaamt met uw makkers, om te fezen en te konkelfoezen; er groeide daar een dichte foefeling van paarde-bloemen, die 's avonds stonken als katte-pisse.

„En, weet gij het nog, Nand? We hebben wij samen onze Eerste-Communie gedaan. Ge zat gij altijd naar mij te kijken onder de leering, alsof gij

kwaad waart op mij. Gij hebt eens op mijn rokken geslagen met uwen kloef. De pastoor rook naar snuif en de kerk naar koele karne-melk en naar kaarsen. — Toen hebben wij in geen vier jaar elkander nog gezien. Maar op een avond hebben wij elkander ontmoet aan den bosch-kant. Wij zijn er in gegaan. Het bosch rook naar terpentijn, om de stoven meê te kuischen. Wij hebben ons gelegd. De varens roken naar peper. Daar liepen rond ons wel duizend beestjes op den grond, en die roken naar mei-kevers, als gij er goed aan riekt. En Nand, gij rookt, gij, gelijk naar kaas... Als gij naar den boer zijt terug-gekeerd, waar gij koeiër waart, zijt gij maar dadelijk naar uwen polk gegaan, in den stal, zonder goên-avond te zeggen. Gij waart ijl in uw hoofd en uw hart dwaalde een beetje. De koeiën geurden log. Gij hebt gedacht aan mij, en gij hebt niet kunnen vinden naar wat ik rook. „En dan hebt gij Wanne gevrijd, Nand. Gij hebt wel een beetje boven uwen stand gekeken, maar gij kwaamt van den troep terug, en gij waart geen leelijke jongen. 's Avonds gingt gij uit vrijen, met uw veste aan. In 't voor-jaar gingt gij langs de omgeploegde stukken; daar stond te wachten op den

anderen dag de tonne met beer, die rook gelijk een bruine bezie. Wat later in 't jaar waren het de linden, die geuren zuur en zoet; het was aan ieder armemenschen-huizeke de vlier-struik die gelijk ademt; het was, bij dat al, het hooi dat walmt gelijke een pijp goeden tabak van uit de stad. Wanne haar moeder kookte den koe-ketel, waar de aardappelschillen te allen seizoene denzelfden geur hebben. En Wanne rook niet dan naar room. Maar als het kermis was, en heel het dorp rook naar wafels en warm bier en naar feestelijke karbonaden, dan gingt gij dansen met haar in de tente, en dan bedwelmde u de geur van het zoete zweet van Wanne.

„Gij zijt getrouwd, en zoo gaat de tijd voorbij, mensch. Ge hebt gij hard moeten labeuren. Gij hebt gehangen met uw heet hoofd in 't gloeiënde koren, geweldig aan het pikken, en uw brandend hoofd geurde als een zeer groot rogge-brood. Gij hebt uw rugge dan gerecht in de lucht, om 'nen keer te drinken, en 't koele water heeft door uwen mond gevloeid als munte. De zatte hommels sloegen uw naakte en blinkende borst aan, en ze geurden naar van alles, en 't was ook gelijk naar warm rogge-brood. —

Kwaamt gij dan 's avonds late naar huis, dan at gij de aard-appels met de ajuin-saus. Ajuin-saus riekt gelijk ajuin-saus, die veel zuurder zou zijn. Gij naamt uwen jongste op den schoot, die rook gelijk boterdoeken. De anderen roken naar zure appelen, naar den mest-hoop of naar de duiven-til, al naar zij gespeeld hadden. Toen zij grooter werden, was daar uwen Triphon. Hij heeft nooit goed willen deugen. Als hij vijftien jaar oud was, droomde hij van niets anders dan van eenen velo. Hij was op stiel bij den smid. Hij rook toen naar lijn-olie en wagen-smeer. Maar Bertha heeft altijd frisch naar de zeep gerooken... Gij gingt toen nog een beetje buiten zitten, Nand. Ge zat gij in de lelies, en zij gingen rieken gelijk uw pijp; maar uw pijp rook gelijk een beetje naar de lelies. En als de kinderen dan naar bed waren, en ook Wanne zou gaan slapen, en hare armen roken nog naar den afwasch, en haar jakke rook altijd gelijk naar gist: dan hebt gij wat getalmd, of gij niet meê zoudt gaan slapen. Maar gij hebt u opgepakt, en uit het kot uw sleep-net gelangd, en uwe klakke opgezet. Gij zijt in uwe ponte gaan zitten, die ligt op de Leie. Gij hebt uw net geworpen, en gewacht. Het

water walmde. Daarboven was een windeken, dat naar de koude boomen geurde uit de over-Leische boom-gaarden. Maar in de ponte, zoo dicht bij het water, dan geurde het van eene zwoele en kleiterige rotheid die gelijk op uw huid blijft plakken. En ge moet daar niet al te lang blijven zitten, op dat water, want een mensch krijgt er pijn van in zijn kop, van al de drassen die gij meê ophaalt en die rieken naar modder. En wat haalt gij dan nog op? Wat pierkens van alen; een grondelinkske nu en dan; en zit er al 'nen keer een baars tusschen, dan hoort gij hem al weêr in 't water plonzen nog vóór het net geheel boven is...

„En zoo wordt een mensch oud, Nand, mijne vent. De kinderen waren groot en gij moest gij al niet veel meer van uw hof gaan. En daarom kond't gij zoo goed niet meer slapen, binst den nacht, dan in den tijd van 't labeuren. En dan, en dan, de muggen kwamen u stekken, nietwaar? Maar gij streekt uw wezen en uw handen vol petrol, en zoo bleven zij van uw lijf; maar dan was het Wanne die u wakker hield, omdat zij wakker werd van den stank, en morde. — Of in den winter kroopt gij in bed met uw aale-veste aan,

voor de warmte, want met jaren wordt een mensch koudelijker, maar dan ronkte zij weêr omdat het stonk. Alsof gij ooit hadd't opgespeeld omdat zij zoodanig kon zweeten, 's nachts, dat heel het bed er van rook. Maar gij zeid't gij niets; gij schooft gij eenvoudig wat op...

En Zulma lachte weêr, stillekens. Maar Nand dacht niet meer aan Zulma. Hij dacht aan Wanne. Wanne was gestorven. Hij weet het nog heel goed: zij rook toen vreemd naar was. Neen: naar den droogen, papieren polk van muizen, die hij eens op de dilte gevonden had. Neen: zij rook, zij rook naar...

— „Laat mij gerust!” pruttelde daar iets tegen in Nand. „Altijd van dat rieken naar dit, en van dat rieken naar dát! Altijd maar van riek en 'n proef niet!”... — Nand had schik. „Ja, ja!” stemde hij in, „van riek en 'n proef niet, van riek en 'n proef niet!”

— „Wat durft gij daar zeggen?” klonk plots een niet-toegeeflijk verwijt.

Nand verschoot daar niet bij: ze was zij zoo, ze was zij altijd zoo, Boldina van den pastor. Want het was Boldina van den pastor: dat moest gij niet vragen. Daarbij, Nand lag te goed nu, om zich over iets te verwonderen. Hij lag heel stil, diep en warm. Hij voelde zich zalig. — Moest hij geen goeden-dag zeggen aan Boldina? Maar neen: hij sliep immers. Neen, hij sliep niet. Maar ze moest zij maar peinzen dat hij sliep; niet-waar, als een mensch ziek is... Was hij dan werkelijk ziek? Hij wist het bijkans niet meer. Maar ja, hij was ziek; hij lag zelfs op sterven, en ze bracht hem iets van-wege Mijnheer de pastor, om op te eten. Zou hij zijne oogen open-doen? Het duurde lang, vóór hij zich kon voorstellen dat hij misschien goed zou doen, zijne oogen te openen. Intusschen stond ze daar naast hem. Hij wist het. Hij moest ze daarom niet zien. Zij had haren caraco aan met franjes. Er lag gelijk snuif tusschen de plooitjes van den platten strik op haar peerlen mutse. Zij had weêr groote roode vlekken op haar stroef gezicht, vandaag. Zij had weêr haren jenever-neus ook, vandaag. Zij had altijd een medicijn-fleschje met jenever in haar zak: dat wist iedereen. Zij spuwde daar niet

naar, naar jenever. Ze zei:

— „G'hebt gij nooit naar 'nen druppel gespuwd, Nand”.

Maar Nand roerde niet, noch sprak dat tegen. Hij moest niet toonen dat hij niet sliep. Als ze iets meê had om op te eten, dan zou zij het wel zeggen. Hij had nu wel den smaak van warme panne-koeken in zijn mond, met appels, maar dat geeft er niet aan. Ze moest zij dat niet weten. Ja, een druppel, dat kan geen kwaad. In den winter verwarmt het en in den zomer doet het uw zweet indrogen. Maar gij moet er niet te veel van drinken... — „'t Is precies alsof ik een druppel zou gedronken hebben”, dacht Nand nu, want hij zweette een beetje langs binnen, en hij moest eens blazen...

— „G'hebt gij gelijk”, zei Boldina, „een mensch moet zijn zinnen eens verzetten. Het pikt op de tong en het doet deugd. Ge weet gij dat zeker niet, Nand?: ik ben uwe Smaak. Een druppel van tijd tot tijd, een pijpje tabak, en rond Kerst-dag, als gij uwen pacht gaat betalen, een sigaar van den baron...”

Nand vond: „Ja, ja, dat zijn goede dingen.” Hij proefde na, maar met een mond die te droog was.

Hij vond : „Er zijn, van eten en van drinken wegens, nóg veel dingen, die goed zijn”. En zijn mond werd van een klein beetje speeksel wat natter. Hij moest zwelgen. 't Was nogal lastig en riep hem terug tot de pijn in zijne knieën. Maar dat duurde heel kort : hij zonk weêr in zijn zaligheid. Want daar sprak iets ; hij wist niet of het Boldina was, de meid van den pastor, dan of hij het zelf was. Het kon hem ook niet schelen. Het sprak :

— „Ja, er zijn veel goede dingen, van eten en van drinken wegens. Den Maandag staat gij op, en gij hebt in uw mond een smaak die slecht is : van hout of van koper, gelijk gij wilt. Maar gij hebt gij koffie, heeten koffie, en dat spoelt door. Koffie is altijd goed, zelfs als gij bij ongeluk uw pruim tabak ingezwolgen hebt, en hij smaakt den Maandag 't beste. Gij drinkt hem met uwe stuiten, al gaat den appetijt niet, 's Maandags. 't Is daarom dat een sneedje vet vleesch goed is, dien dag, 's noens, en zout smaakt bij uwe aard-appels. De aard-appels moeten niet al te veel bloemen : als zij zijn gelijk eiërs, dan smaken zij haast gelijk eiërs, niet-waar. En als gij 's winters niet werkt en 's noens niets dan aard-appels krijgt, dan moeten

zij goed zijn, maar dan worden zij al slecht. Maar g'hebt gij uwen pap en die is altijd goed; 't is gemakkelijk. En 's avonds hebt gij uwe aard-appels, met wat sala daarin gesneden en de zure saus met kaantjes. Heel 't dorp riekt ervan, 's avonds, en gij zoudt gij niet moe gewerkt zijn, dat gij er nóg honger zoudt van krijgen.

„Den Dinsdag is dat hetzelfde haast. Maar gij zult gij misschien geen spek hebben 's noens. Maar dan hebt gij, naar 't seizoen, princessen, stampsel met kool, of roode kool ook al eens. De rijke menschen eten sala zonder zure saus; maar daar moet gij een kop voor op hebben! Sala is flauwe kost. Erwten, ja, dat is beter, maar de beste gaan naar stad, voor de rijke menschen, en een boeren-mensch moet zich kontent stellen met de dikke. Maar roode kool is het beste; dat is zuur, en gij gevoelt het lang op de maag.

„Den Woensdag, hawel, dat is weêr hetzelfde, nietwaar; en den Donderdag ook. Maar gij eet aleens een appel ook. De aard-beziën gaan naar den markt. Aal-beziën en stekel-beziën zijn bucht voor de kinderen. En al de andere vruchten worden op den boom verkocht, en de vruchten van den vlier-struik aan

Mijnheer den pastor; daar maakt Boldina siroop van voor zijnen hoest, zegt zij. Maar een mensch heeft allicht een appel. Te noen-stonde vliegt, om iederen appel van den boom, in geweldigen vaart, een appel-bie. En 's avonds hangen zij in een kleed van dansende muggen. En zij zijn goed zuur, tegen den dorst.

„Den Vrijdag is het markt-dag. Gij gaat naar stad. Gij drinkt een koelen druppel; dat is geen mis-bruik, als gij er maar twee drinkt. En gij drinkt ook een kapperke bier. 's Middags eet gij zoete-melk-pap met brokken, en gij krijgt een ei bij uw aard-appels. En de reste van den dag deugt gij voor niets meer. En 's avonds eet gij een natten haring, die zout is.

„Den Zaterdag-ochtend is het brood zoo droog als een schorse. Gij smaakt beter dat het naar gruis smaakt. Maar den Zaterdag-avond eet gij van 't versche brood, dat heel het huis overeind zet van zijn geur. En 't blijft goed op de maag liggen gelijk een wafel, en het slaat al 'nen keer zuur op.

„En zoo komt de Zondag. Er zijn er die al druppels stekken van vóór de Hoog-mis. Maar dat hebt gij nooit gedaan; gij hebt gewacht tot ná de Hoog-mis, omdat gij goed stond met den pastor. De anderen

zijn van de andere klieke, en zij blijven langs achteren staan in de kerk. Maar gij zit langs voren, en gij wacht tot de secretaris buiten is, om óók buiten te gaan. En dan gaat gij, niet-waar, een druppel drinken in de „Doo-vonte,” niet méér dan éénen te gelijk, tenzij als gij gelijk een worm hebt in uw maag: dan drinkt gij een druppel rhabarber; dat is bitter gelijk beer, dien gij ook moet proeven vóór gij hem koopt. Maar 't is goed voor den worm, en voor alles. — Gij zijt nooit een groote lief-hebber geweest van het bolspel. En jassen, den Zondag-morgen, dat gaat gelijk niet: zij blijven allen recht staan, en ge kunt gij op uw gemak niet zitten, en op uw gemak niet peinzen op uw kaarten. Wat doet gij dan? Ha, ge drinkt gij nóg een druppel. En dan gaat gij eens op uw land rond, en gij ziet de groote boeren hun land rond-gaan met een spaadje; en zij houden zich recht, maar de kleine boerkens houden zich krom van het werken. — Maar de lucht hangt al vol van gebraden vleesch. Gij gaat naar huis; 't is Zondag; men eet al 'ne keer soepe, van pareiën of zoo; maar dat is goed voor 't vrouw-volk. Men eet van 't eigen vleesch, uit de kuipe; men heeft al 'nen keer een bokje uitgeslacht,

of 't is de koe die te wege was de plaag te krijgen. 't Is een verlies, maar de rijke menschen koopen toch elk een stuk, en zoo brengt het nog iets op. Maar gij hebt gij gelijk toch nog liever varkens-vleesch....

— Ge gaat gij een beetje op uw bed liggen, omdat de Zondag-namiddag zoo lang is. Als gij opstaat gaat gij in uw witte hemds-mouwen eens uwe koten rond, en gij rookt een goede pijp. Maar gij peinst dat gij straks wel eens van de hesp zult eten. De hesp heeft haren tijd in de zout-kuip gezeten, gedrupt met wat citroen-kruid en wat venkel; ze heeft dan haren tijd gedroogd en men heeft ze gerookt; ze hangt, nu, in de heerd-kap, en er is geen beter eten.... — Alzoo verloopt de namiddag. Tegen avond, dan gaat gij, allangs uw land, naar de „Bosch-keete” gaan jassen. Gij drinkt pinten op het spel. Gij drinkt voor 't afscheid een slaap-mutseken. En ge weet gij wel dat gij morgen geen appetijt zult hebben. Maar wat wilt gij daar aan doen?.... dat is zóo de kontoer van de wereld....

„Maar 't is te Kermis dat er gegeten en gedronken wordt! Den Zaterdag al riekt het naar de vladen, de witte van room, en de bruine van peper-koek.

Als gij 'savonds van 't land komt, gaan de wijven u voorbij met de appel-taarten groot als wagen-wielen naar den bakker toe. En den Zondag is het bouilli met wortelkens en karbonaden van 't zomer-zwijn, en dan rijste-pap om de gaatjes te doen vol-loopen, en om te eindigen een boterham, want zonder dat heeft een mensch niet gegeten. Heel den namiddag is het tractatie van wafels en vladen en taarten voor de vrouwen. De mannen gaan danig veel pinten pakken, en als zij geen bier meer kunnen drinken, stekken zij een druppel, en na den druppel nemen zij een glazeken Leuvensch, tegen de gespannenheid van de blaze. En 'savonds is het hesp men kan niet meer. En tegen naar bed gaan, zijt gij zoo dik gegeten en gedronken, dat gij niet weet hoe gij niet berst. — En den Maandag loopt gij nog altijd met uw wit hemd; in den nanoen is het koffie-bal met suiker-bollen, peperkoek en een halveken zoete. En ge doet gij meê, omdat gij daags te voren gelijk zat geweest zijt. Maar 'savonds gaat gij toch weêr een druppel drinken, want gij hebt dorst. En gij jast gij een partijtje, en gij wint een pinte Audenaardsch....”

— Nand wist dat allemaal, en hij voelde zich warm

en gelukkig. Terwijl hij onroerend lag, kwam een kleine verteederling in hem bij de gedachte: „Ja, ik heb dat gehad; ik heb dat God-dank allemaal gehad”. En zijn gedachte ging verder, en naar-mate rees zijne verteederling. Hij dacht aan de ronde doop-feesten en de meter die stillekens-aan dronken wordt van de halvekens anijs, munte en meetjes-konte; hij dacht aan de witte Eerste-Communie-feesten en dat men chocolade-melk drinkt en daarna een druppel, en dat Bertha, zijn geliefde Bertha, zulke schoone stijve krullekens had. Op trouw-feesten is het van eten en drinken nog geweldiger dan op de kermis, maar 't is iederen keer een verlies; 't één kind trekt langs hier, 't andere trekt langs daar. Zat zijn Domien niet in Amerika? En zij lieten hun ouden vader alleen met den last van het land en de beesten... — Nand kreesch er haast van. Er kwam gelijk warm water in zijnen krop, van uit de donkerte van zijn binnenst; er kwam gelijk een hitte in zijnen neus en in zijne oogen. God, God, zij hadden hem allen alléén gelaten... En toen hij ging denken aan het begrafenis-maal van Wanne, van zijn Wanne; en dat hij toen ineens geheel alleen, zoo moeder-mensch alleen bleef;

en dat hij hier nu zélf... Want ja, hij lag nu toch óók te sterven, niet-waar? Hij lag hier toch; hij lag hij hier toch ook zoo moeder-mensch verlaten en alleen... Hij lag hij...
— Toen, toen...

Maar hij kreesch niet. Eene groote duistere gestalte stond gebogen over hem, eene gestalte in al de plooiën van haren kap-mantel. Met magere handen die beefden en zijn deken deden beven, dekte zij hem toe, duffelde zij hem in, vertroetelde zij hem, gelijk toen hij een kleine jongen was, en eens ziek was geweest. Hij was al getroost; nog niet geheel; maar haast. Hij lag goed. Hij lag om te slapen. Een zoele adem woog matelijk op zijn oog-leden en naar dien adem ging zijn eigen adem ademen. Hij lag diep, diep. Zijn hoofd voelde hij heel diep in de kussens liggen. Hij lag met geheel zijn lijf onder eene hooge zachte stapeling van dekens, als 't ware. En hij ging gelijk weg in zijn hoofd, als sliep hij al een beetje . . .

— Maar hij had geen wrevel, noch kende den spijt van een weder-ontwaken, toen de gestalte hem, zeer warm en stil, aan zijn oor vroeg:

— „Herkent gij mij? Herkent gij mij?”

Maar hij moest ze niet herkennen, want het was zijne moeder . . .

Zij nam de stoel waar de klakke aan hing. Hij dacht als in een diepe verte: „Moeder zal mijn klakke toch zeker wel op het kasken leggen?” Maar ze had ze er al

opgelegd. Zij zette zich naast zijn bed: Hij voelde het. Hij hoorde de kleine beiërkens van haren pater-noster. Zij ging haren pater-noster bidden. Hij hoorde haar de woorden mummelen in den donker. Het donker was zacht en warm als zwarte panne. Zij mummelde haren pater-noster. Hij hoorde 't. Maar 't was, in den dommel waar hij lager en lager in zonk, of hij hoorde:

— „Ge ligt gij goed nu, gij ligt gij warm zoo, nu ik u hebt toegedekt, mijn jongen. Niet-waar dat gij nu góed ligt? Een arme mensch heeft maar de warmte van zijn lijf om hem te genezen, en van den koude komt de dood. Maar nu ligt gij warm, mijn jongen, en gij kunt gij rústen . . .

„Ach, wat ziet anders een arm mensch niet af van den koude! Ja, als gij jong zijt jaagt de koude van vorst of wind uw bloed op, omdat gij de leute kent van uwe armen en beenen uit te slaan, zoodat gij gaat zinderen van gloed tot in de toppen van uwe vingeren en van uwe teenen. De kinderen lachen zich warm van te smijten met sneeuw-ballen. En als de jonge meisjes de sneeuw-vlokken voelen die traag aan hun wang komen zitten, of zelfs de ongenadige

naalden van den ijzel, dan gichelen zij, omdat het zijn als kille maar heete zoentjes. Maar liggen zij in hun bed en hebben zij geen goede sargie, dan bibberen zij van kou; de kinderen schreiën dan van kou; en 't zijn maar de koeiërs en boevers, die in de nachten van den harden winter, gedoken in de diepten van het hooi, warm genoeg hebben om te droomen van liefde. Want de arme heeft geen rijkdom dan zijn warmte. Het is een zegening van den huwelijken staat, dat gij van met twee te slapen warm hebt. En niets is triestig als de koude der weduwnaars.

„Maar als gij warm hebt, hebt gij couragie. Gij hebt nu goed warm, niet-waar, Nand? Dan kunt gij denken aan uw jongen tijd, toen gij u in 't zweet kond't spelen op het erf, of al meê-gingt met de pikkers, en gij u, onder het pikken, in 't binnenst van uw lijf heeter voeltet dan de zonne-zelve. Maar kwam dan de verfrissching, dat gij met uw bloote beenen gingt loopen door de beke, of 't kille water stroelde uit de kruike naar de kelders van uw keel, dan waart gij der hitte dankbaar, dat zij u de verfrissching bezorgde. En als gij getrouwd zijt: zijn de zoele nachten niet schoon voor getrouwde menschen? En als gij oud zijt ge-

worden: gevoelt gij niet dat het van de warmte is alleen, dat gij nog bewegen kunt, dat gij nog uw gedachten hebt, en dat gij nog kunt spreken? Want de koude maakt u broos en hard als glas, in uw hoofd gelijk in uw beenen...

„Maar ge ligt gij nu warm, Nand, in uw goed bedde. Daar zijn geen weeren meer aan uw vingeren, van het werken. Zoo kunt gij voelen over uw maag de zachte versletenheid van uw katoenen hemd, en, waar gij ligt, aan uwe dijën de korreling van uwe goede lijnwaden lakens. En dat is wel niet veel, van 't plezier dat gij er aan hebt, maar het geeft toch eene gerustheid. Gij voelt, aan weërs-kanten van uw hoofd, de gerust-stellende aaiing van uw wollen peluw. En hebt gij een koelere streeling over uw voorhoofd, 't is goed tegen de ijle gloeiing van uw hoofd. — Voelt gij wat koelte over uw voorhoofd, Nand? Dan kunt gij nog denken aan uwe kinderen en aan uwe vrouw, dan kunt gij nog denken aan heel uwe doening”....

En ja: Nand kón er nog aan denken; hij kon er nog aan denken in de schemering van den zoeten slaap, waar hij wel wist dat hij nu in lag. Want hij wist dat hij niet meer wakker lag. Waarom, zou hij nog wak-

ker zijn? : het was zoo góed, zóo . . . En 't mummelde verder in hem :

„Nand, 't vleeschken van borelingskens is 't zachtste om voelen van de geheele wereld. 't Is bijkans niet meer, zoudt gij zeggen, dan een geur, dan den geur van een bloem of van een koek. Maar worden de kinderen grooter, dan geven ze u bekommernis, als gij voelt dat zij heet zijn in de vouwen van hunne ledematen. Want gij weet dat het de ziekte beteekent, Nand. — Maar de zorgen deelt gij met uwe vrouw. Gij kent ze al lang nu, vermits gij samen kinderen hebt die ziek zijn. Gij staat met haar over hun beddeken gebogen. Hare armen zijn bloot. Als gij samen uit vrijën gingt, waren hare armen koel en glad als spoelen. En dan tasttet gij met een blijden trots aan uwe eigen armen, die van macht hard en vol bulten waren. En gij staat hier nu naast haar, in de angsten. En gij denkt aan hare heupen die breed, vet en warm zijn, en dat gij als onpasselijk zijt geworden, den eersten keer dat gij er uw hand op gelegd hebt . . .

„Ge zijt gij geen groote boer geweest, Nand, maar toch een wijze boer. Ge hebt van uwe hand den ploegstaart gepolijst, en den steel der spade er lengerhande

minder-rasperig onder voelen worden. Na 't gedane werk, ging uwe vrede over de ruigheid van uw hond. De gladde huid uwer koeiën heeft u met vrede vervuld. En hebt gij onder de oksels der kalveren de hitte gevoeld der koorts, ge wist er tegen remedie, beter dan voor uwe kinderen. — Gij kendet, als het ware, bij blikken alléén de korrelige kilte der teilen, de gleuvige droogheid van den boter-keern, de ijzige nijdigheid der zeisen. Uwe natte handen over uwe geribde pannen-broek, Nand, en de raspe van uw huid onder het scheer-mes . . .

„Zoo zijt gij oud geworden, Nand. Gij hebt de stramheid gevoeld van uwe dikke vierkante knieën. En gij hebt, Nand, gij hebt . . .”

— Nand wist wel wat zij zeggen wilde. Zie, hij wist het niet goed, omdat hij hier zoo zalig-diep en -goed en -warm lag, en omdat hij het niet goed dorst te weten. Maar hij wist toch wat het was, dat hij nog wist. 't Was gelijk een klein lichtje, dat brandde in hem; en hij mocht niet blazen, hij mocht niet ademen, of het zou uitgaan, het zou dood gaan, het zou weg zijn, en hij zou het nooit meer zien. Het was, het was dat laatste in hem, dat hij zou willen hebben blijven

bezitten ; het was het laatste van hem ; het was het laatste van zijn leven : het was — dat hij met zijn duim en zijn wijs-vinger de oogen had gesloten van Wanne, zijn vrouw, toen Wanne gestorven was, en dat hij het in zijn duim en in zijn wijs-vinger nog altijd gevoelde

En nu lag Nand daar ineens vol triestigen angst, omdat hij vreesde dat het ging uit gaan, dat het ging weg zijn, die laatste herinnering, en dat hij ging sterven met al de droefheid van dat verlies. Ha, wat zou het allemaal geweest zijn, al wat hij mocht genieten van oogen en van ooren, van rieken en van smaken, en van gevoelen met zijn handen, en van gevoelen met zijn hart, als hij moest heen-gaan met de pijn van dät te hebben verlaten, — dät, hetwelk hem nog bellette te sterven? . . .

En Nand lag in de diepte van dat ongeluk, dat nu ging woelen door heel zijn lijf, dat stakte in zijn keel, dat priemde door polsen en knieën. Hij wilde zich roeren; hij wilde beletten dat het voorvallen zou; hij wilde zeggen, zeggen dat... Maar hij kon niet meer spreken; hij wong zijn tong die niet meer los wilde; hij trok met geweld zijne oogen open, als wilde hij smeeken om hulp...

— En zie, daar werd hij plots heel rustig. Hij had zijne oogen open-gedaan. De kamer lag heel zindelijk in zoete avond-klaarte. Hij zag alles heel goed op zijne plaats staan: het kaske met de Onze-Lieve-Vrouw; zijn oude klakke aan den biezen stoel. En hij zag nog wat anders: hij zag Wanne, zijne oude Wanne, compassielijk naast zijn bed staan...

Maar het was Wanne niet: het was zijne ontwakende Ziel... Maar het was Wanne tóch...

— En hij zag dat Wanne hem vredig tegen-lachte. Stuk voor stuk deed zij traag hare kleëren uit, die ze proper opplooiden en lei op den stoel, bij zijn klakke. Ze ging zij ook te bedde komen, zag hij. En nu had hij de zekerheid dat zij voortaan altijd bij hem zou wezen...

Hij zag dat zij zich op hare knieën zette, voor haar gebed. Hij deed zijne oogen toe. In zijn hoofd bad hij meê: „Onze Vader, die in de hemelen zijt . . .”

En toen hij gedaan had, wachtte hij een beetje. Hij wachtte tot Wanne iets zeggen zou. Maar ze zei niets. Toen wilde hij-zelf iets zeggen. Wat zou hij zeggen, dat . . . ? Hij wachtte nóg een beetje. Maar toen begon hij oolijk te glimlachen. Hij wist nu wat hij zeggen moest. Hij wist ; o, hij wist . . .

En hij deed zijn mond open, zijn zwarten mond. Maar hij zei niets.

Want hij was dood.

II. DE GEBOORTE VAN EVA.

In het midden van de ledigheid der weelden, waarvan hij leefde, maar die hij niet kon worden moe, — meer : die hij, bij gebrek aan vergelijkings-middelen, niet eens wist te waardeeren; onder de vertrouwde secuurheid van hemelen, wier kameren hij, alle, kende, en elk van hare bewoners, leidde Adam een bestaan zonder verrassingen en dus zonder spijt, zonder verlangens en dus zonder ontmoediging.

Naast leeuwen zonder tanden; bij tijgers zonder klauwen; met eene maag die nimmer schreeuwde van honger en nooit voor 't steeds-gereede voedsel walgde; vrij van kwalen en zelfs van herinneringen, bezat hij wel de wetenschap, geschapen te zijn naar de onmiddellijke gelijkenis van God-zelf, maar zonder dat het hem voerde tot een hoogmoed, waar hij geen plaatsing voor had, zijn meesterschap er eene zijnde die hem niets bezorgde dan, hem-zelf volkomen-onbewuste, gerustheid.

Zóó van 't ochtend-ontgloeïën tot de avond-laaië, die de onverschilligheid zijner schoone leden bemalen kwamen met schakeerende schittering; onder de gloeiënde domen der tuinen en hunne vervloeiing van schaûwen en geuren, wier zoetheid hem te na-

tuurlijk voorkwam, dan dat hij ze hadde genoten ; door de wedden der sproeiënde wateren, die hem niet gaven de zilver-klare geneuchte van hun wellen en woelen, dewijl hij ze niet verstaan kon dan als de, ja : noodzakelijke, maar dan ook altijd te gepasten tijde gebodene verfrissching waar nooit een wensch op wachten moest ; rechte wandelend door den wisselenden kring zijner kruipende dieren zóó als de zonne-zelve in de wentelende maar blinde wieling van haren dieren-riem ; zeer rechtvaardig trouwens vermits geen onrecht bestond ; niet zelf-zuchtig daar alle verzuchting was ongeboren ; gelukkig genoeg waar hij niet weten kon dat geluk kan wezen, bevroedde hij wel, in zijn Paradijs, — waarvan het Aardsche hem niet eens Hemelsch scheen, ongeofend als hij was, het hemelsche van het aardsche te scheiden, en er geheel toe onbekwaam, — wist hij wel, vanwege de Goddelijke Gelijkenis, oneindig-schoon en -volmaakt te wezen, en eener meesterschap gewijd die hem boven alle schepselen plaatste, maar zonder dat daaruit ontstond, bij hem, eene gedachte van macht of van plicht, — macht die noch uitoefening meêbracht noch gehoorzaamheid eischte ; plicht

zonder de polen van gebod en wroeging.

Adam leefde, zooals zijne spijsen hun weg vonden tot zijn bloed: zonder het te weten. Heel de aarde, en wat zij, roerend en onroerend, droeg, was het zijne: wát echter had hij aan een bezit dat hij te verspillen noch te sparen verstond? Hij at, hij dronk, wat hij wilde; maar: wilde hij? Hij rustte of hij liep, maar kende luiheid noch ijver. De rups was hem even lief als de hond; want wist hij wat liefde is? Hij slikte keiën zooals hij de vruchten verorberde van den vijge-boom of de eiëren der mieren; want te proeven was nog niet gevonden. De schater of de schamelheid der schemeringen; de toornig-zinderende verblinding der middagen; de kalme nijverheid der naakte nachten; zij waren hem niets dan eene eeuwige herhaling, hij die ze nog niet had moeten of mogen ontdekken, en de vreugde niet kende ze te hebben geschapen. Want zijne gelijkenis bepaalde zich tot lijdelijkheid, waar trouwens alle lijden uit was gesloten bij ongeweten Vaderlijke Genade.

En bij dat al verveelde zich Adam niet: hóe zoude hij, dien zelfs den spoor-slag tot een mogelijken aandrift, of zelfs het denk-beeld aan zulken spoor-slag

onthouden, neen: gespaard bleef? Dat een steen in den afgrond valt: hij lijdt niet eens onder den weêrstand der lucht. En het sterren-stof van den Melkweg door-reist zonder moeite zijn duizeligen rondevaart; terwijl de dauw-drup niet eens weet door de zon te worden opgezogen.

Aldus Adam: met ál zijn aangeboren kennis van ál 't geschapene, zoo niet in reden van ontstaan en bestaan, dan toch naar de verhouding — het eenig-noodige! — daarin hij er tegenover stond; Adam: de verlostte der nieuwsgierigheid, de door het gebrek aan alle lijdens-gretigheid voor de verarming der desillusie en het gif van den waan gespaarde — en het was zijn eenig, en onbewust, gebrek —; Adam: hij die zélf alle gedierte des velds, alle gevogelte des hemels, alle levende ziel naar eigen keus een naam had mogen geven en zijn keus door den Vader bevestigd had gezien: het was hem reden genoeg, voorzeker, tot eene tevredenheid die alle oorzaken in haar-zelf vond, en de aanstootelijkheid van gevolgtrekkingen niet eens gevoelde, omdat zelfs de denkbearheid aan gevolgtrekkingen niet bestaan kon. Men kan niet schrikken voor wat niet eens als mo-

gelijk wordt beseft, noch er naar wenschen. Aldus vervallen schrik en wensch, zelfs uit alle bevatting. Aldus vervalt dan ook goed en kwaad. En Adam, het onbeseffend-gehoorzame Spiegel-beeld met, ten overvloede toe, al wat zijns bestaans noodig was onder eene hand die hij nauwelijks had te reiken, — Adam, de nimmer-zatte omdat hij nooit de begeerte had geweten, de nimmer-gretige omdat hij nooit genoten had: Adam had niet getracht te begrijpen wat met den verboden Boom der Kennis was bedoeld, aangezien hij al de wetenschap bezat, die hem kon nuttig wezen, en al het overige overliet aan den immers éénig-mogelijken Schepper, dien hij, in zijne, volkomen-ongevoelde maar toch heel-secure, gerustheid geenszins benijdde.

Zoodat hij, die trouwens nooit iets had moeten vragen, zich niet eens de vraag zou stellen: de Boom der Kennis van Goed en Kwaad, wat mag dat wel wezen? Want overigens: Goed en Kwaad, voortbrengende vrucht, productie van verwerking, wat konden zij wel beteekenen wien smaken onwerkzaam en zelfs ongesmaakt bleef?...

— God intusschen, de Ongeschapene; de zelfstan-

dige Macht die, ongeboren en toch zijnde, zich daardoor niet als ooit te eindigen denken laat; God, onbestemde en onvergankelijke Werkzaamheid, die de ontkennende Reactie bij wezen uitsluit; God, aan 't naderend einde der geweldige en voldane dagen der Scheppende Liefde, bemerkte en besloot, — dat Hij rusten zou. Hij stelde de orde in der Rust, die komt na de Verrichting als een zoet besluit. Zij zou de eerste belooning wezen: zij sloot aldus 't besef in van de moeite. En God vond dat ook dit goed was. Hij vond het goed, dat moeite geschiedde om het loon van de rust; de vreugd-der-rust die tot nieuwe moeite aanzet. En aldus kwam God in 't blinkend aangezicht der sferen te staan onder de nieuwe gedaante van Zijn, jongst-geboren, gedachte: Hij glansde van de vreugd des volmaakten arbeiders, en de hemel-lichamen, die draaiden om zijne voeten en dwarrelden om zijne polsen, droegen den weêr-schijn van Zijn nieuwen glans tot in de diepte der bevolkte kolken.

En in Zijne nieuwe omschepping zag God in Adam, er in te ontdekken ook déze beeltenis; en Hij zag dat Adam's diepte niet was dan de diepte der ijle,

waar geen licht in leven kan, en alle glanzen verdooven. En God morde om die ledigheid. De tijd, Hij wist het nu, was, tot breken der bloote en onnoozele lijdelijkheid, gekomen: Adam zou 't scheuren der beweging, de pijn van de daad, maar de loonende loomte tevens der rust en 't blijde hijgen kennen van de verpoozing met blinkende oogen. En God glimlachte: dit was geen sprong van Hem, als 't scheppen der verscheidenheden aan visch en wild, aan vogels en aan afgronden, dat Hij Adam te schenken kwam redelijk gevolg van het gebruik zijner spieren. Het was niet anders dan dat Hij, God, zich bij alle noodige lengte van tijd aan Adam wilde ontdekken onder het wezen der Dankbaarheid.

En zoo kende Adam, in dezen eeuw-langen Zesden Dag, de lengte langs der dagelijksche zonne-reizen, onder de milde kleur der opvolgenlijke uren, van uit de telend-duistere groenigheid der nijvere wouden, de vlakke koelheid in der ijdele meren, — zoo leerde Adam kennen 't geluid van zijn adem en het roerende spel zijner gewrichten, waarvan hij, verwonderd en bekoord, de plaats kwam te ondervinden. Hij volgde de hinden bij loopen; hij schudde de boomen

zooals de olifanten doen. Onder zijn lichaams-kracht bogen de hoogste kruinen; en voortaan wachtte hij niet meer, dat de vruchten naast hem vielen in zijne legeren van gras en mossen, opdat hij ze nutten zou; maar hij rekte zijne armen tot hij ze zelf plukken kon aan de teenige takken; en zoo de spanning der spieren zijne armen krijschen deed: bij 't halen van peer of pruim gingen zij gloeiën van 't bereikte geluk. — De uren van klaarte, van waar zij opblauwden uit het goud des ochtends tot waar zij verpaarsten in avond-goud: zij ijlden voorbij aan 't blijde geweld van zijn jacht. De uren der nachtelijke duisternis, dat hij lag in dauw en geuren op de zaligheid zijner schouder-platen, en hij van rustelooze onbeweeglijkheid te zeer genoot de wriemeling in zijne leden om zich te laten verleiden door slaap, zag hij den tuimel der sterren en de schoone rondte der hemel-wenteling; en voor 't eerst begreep hij deze roering, en zij werd eene roering in hem. Hij rustte niet in dommeling, dan om dezen te bevolken met de wisselende beelden des drooms en hem te ontschieten als een leeuwerik, tot vernieuwde vreugd zijner pezen, en van de harde pezen aan zijn hals. Hij zweepte zijne dieren aan, 'dat

hij met hen zou wedijveren in gevechten of vlucht. Waar hij ze getemd had, kende hij als plotse gewaarwording den eersten dorst en de weldadige laving van het zuivere water. En een nacht is hij wakker geworden van een ongekende gewaarwording: den honger.

Aldus onderging Adam duizel of roes van vele ontdekkingen, en de schakeerende warmte der zon had hij gaarne, en de frische der blauwe schaduwen die verrassend sidderen doen. Doch één gevoel was in hem nog niet ontwaakt, dat God hem bij dezen had toegedacht, en Zich-zelfen. De Man mat de moeheid zijner kuit, keurde kilte en kitteling aan zijne huid, en hij was verheugd om de heete eelt zijner voet-zolen. Zijne handen waren groot en grijpend: hij wist het en was verheugd. Een rilling van ijver doorreed zijn rug, en schichten van kracht door-schoten zijne dijën, niet dan bij hunkerig zien van daverende hengsten: dat hij ze thans bedwingen kon, was der vreugde gelijk, van, tegen zijn buik aan, de warmte te gevoelen eens leeuwen-buiks, aldaar ze samen worstelden. En zelfs dat hij, in uren van ledigheid, over zijn jongen baard de lichte schroeiing kon voelen

van zijn uitgeblazen neus-adem, was hem een lief plezier. Aldus was hij verrijkt, en hij beseftte het, met vele gaven. — Maar of zij hem toekwamen, dan niet: dáár was bij hem nog geene gedachte aan geboren. Niet eens zich-zelfen ging wijten hij zijne nieuwe geneuchte, noch meende dat hij eene, nauw-bevroede, verbreeding van zijn wezen verschuldigd kon zijn aan eene macht die hij er anders te danken om had, dan door het genot dat hij er van ontving. Was hij niet eene weerspiegeling Gods? Was er deshalve in hem maar iets ónvermijdelijks, en dat anders kon wezen? Hij bevond, wel-is-waar, dat hem voortaan voordeelen waren beschoren, — maar die hij eens zonder moeite had gemist, en niet bekwam zonder moeite. De rust was hem zoet, maar niet zonder den arbeid. Was de arbeid zoet?: niet zoozeer dan in de rust Maar al te diep in zijne genieting te goeder trouw, om zoover te denken, dacht Adam niet eens aan de eigen verdienste. Hij wás, zooals hij wás, omdat hij was aldús: hoe hadde hij dankbaarheid kunnen gevoelen? En trouwens: is de vijver der maan dankbaarheid schuldig, omdat zij haar weërkaatst, of is het den vijver dien dankbaarheid toekomt?

— Quæstie van Liefde," dacht God in Zijne Woningen, en hij glimlachte weêr.

— De Zesde Dag der Schepping liep nu ten einde. Over alle werelden hing de zoete, milde gloed der Goddelijke goedheid, van-onder en van-boven God. De lucht en de aarde, en het natte en het droge glansden, en bewaarden Zijn glans. Nóg schoot het groote licht dat heerscht aan den dag eene sproeiing van gloeiënde zaden over 't groene vlak der Westers-hemelen, dat reeds de roode roos der maan rees in de Ooster-paarste en de blik des Heeren ontstak ten staal-blauwen koepele eene eerste star. En zie: de zon, en het mindere licht dat heerscht aan den nacht, en de één voor één geopende starren ontnamen, dien avond, als lang-verlangd bezit, aan de oneindelijke Gratie een licht dat nimmer zóo schitterend, dat nimmer zóo stil was geweest. De borst van God werd breed en rustig: Hij zag naar de maat van Zijn borst deinen 't klaar-blankend gewemel der wateren en de reesemen van levende zielen die ze overvloediglijk bevolken. Zijne oogen als lazuren bollen schreven ten lichte de ellips hunner kreitsen: ten lichte volgde op schuine en roerlooze vlerk de reesem der late

vogelen Zijn blikken in hun ronde-vaart. En de vogelen waren van goud langs onder, en de visschen waren van goud langs boven. God zag het, en de wimperen van God werden blinkend als van parelen, en aan elken gras-spriet blonken parelen, waar heel de hemel van maan en van starren in weerspiegeld stond. Godes adem overtoog Zijn aangezicht als een ijle damp: een ijle damp ontsaag bevruchtend de aarde, aldaar Eden bronzen lag verdeeld in de glooiënde karteling zijner vier rivieren, die waren elk als hyalijnen edel-steenen in een bed van mat goud. Dáár keerden naar de veerigen polken, ter rust of ter vermenigvuldiging, de dieren; maar bij hun trageren loop hieven zij, en bleven een tijdeken staan, hun kop naar den hemel, en zij gaven een goed en uitgelengd geluid, en de moede of smachtende appelen hunner oogen kregen een glans en een drie-kantig licht-punt. En de zegenende stilte zonk naar steeg de nachtelijke blauwte; en slechts Adam, Adam alléén, verstond stilte noch na-glans. Hij stond bóven de aardsche smooren, op den heuvel, waaraan ontspruit de levensstroom. Hij was heel wit in den avond. En hij verbaasde zich, dat hij niet zoo heel moe was, dien avond,

na nochtans geweldig loopen. En hij wist niet goed wat hij zou doen, nu hij nog geen slaap had, en alles reeds ging slapen.

En God, die het zag, en glimlachte, dacht wêer: „Quaëstie van Liefde.” — Hij, die wist alle dieren, waar zij zwieren of zwerven in water of lucht, op den bodem der aarde of ónder haar bodem, te hebben geschapen buiten de bedoeling van het eigen doorzicht, noch dat zij Hém-zelf zouden kennen: zij bewezen Hem dankbaarheid door 't feit alleen van hun bestaan en 't volvoeren van hun bestaan, zooals Hij het had voorzien, gewild en bewerkt; en daarom had Hij ze gemaakt vóllédig en onmiddellijk-paarsgewijs, want Hij wilde niet dat zij zich over iets zouden verwonderen en andere onderscheiding maken, dan van wat hun deugd of schade kon doen, dan bij keus voor het telen en de zorg voor hunne kinderen: — onderscheiding en keus die zij trouwens niet eens beseften. Hunne dankbaarheid: zij was als de geur der bloem, dewelke geurt zonder het te weten, en niet zou kunnen willen dat het anders was; daartoe immers, en in dien vorm, geschapen. — Maar Adam!...

Adam had Hij geschapen naar de eigen Gelijkenis,

en Adam wist het. Maar hij had het aan zich-zelf nog niet ondervonden. God had hem verleend meesterschap over al 't levend-wezende, en hem geleerd dat hij die meesterschap bezat. Maar Adam had daar, aan den lijve of in den verstande, nog geens-zins de beteekenis van ingezien. Hij was, die de Wetenschap bezat zonder de Ervaring, en zoo had het God gewild, omdat Hij wist dat het goed is, ervaring door vooropgestelde wetenschap te laten leiden als door een meester in de Orde en een handhaver der Harmonie. Maar het sloot in, dat Hij de ervaring noodig achtte tot volledig besef van 't Goddelijke-in-zich; en daarom had Hij Adam gemaakt ónvolledig. Deze waaruit, in tegenstelling van de andere schepselen, met duidelijkheid het wóórd moest spreken: God wilde dat hij lengerhand, en was het bij lijden, maar met de zekerheid der overwinnende Getuigenis, in zich-zelf het Woord zou leeren spellen, waarvan hij reeds wist een afglans te zijn. Daarom had Hij hem, bij uitsluiting van alle andere wezen, het voorrecht verleend dat hij aan zijn eigen de werkelijkheid, in vrije oefening, met vaststelling der gevolgen, van 's lichaams waarde en doel, in arbeid en vermoeiënis,

en tot de beslissende vreugde ontdekken zou. En nu Adam, éénige onder het geschapene, hij de éénige die ooit beseffen zou, op het einde van dezen Zesden Dag, natuurlijk en buiten allen wille zijn antwoord niet had gegeven op den algemeenen luister die de Rust vooraf moet gaan, — nu dacht God den tijd gekomen, dat Hij den Onvolledige, die Hém in zich droeg, Déze schenke, zijne Mannin, die eindelijk als zijns gelijke weze en hem, in liefde, zijne ziel openbaren zou, opdat zijne ziel God, in volle geweten, danke en love.

En zoo deed de Heere God eenen diepen slaap over Adam vallen, en deze sliep. En toen hij ontwaakte...

Toen Adam ontwaakte, lag hij op een zwart bed van turf, en als in eene niet lage sloot-diepte. Zijne leden, klam bestreken van nacht-dauw, voelde hij goed lauw van binnen. Zijn hoofd was van binnen goed warm en vol zekerheid. Hij was goed wakker; er was in hem geen náleven van droom, noch de minste onbewustheid. Hij zag aan beide zijne zijden de trage opwelling der aarde en hare blauw-bedroppelde kruiden. Daarboven was de smoor; een dichte melkige smoor boven een ijle van onroerende duisternis; de smoor zonder geluid en die hem scheidde van den hemel. Adam keek rechts, alsof hij iets verwachtte, maar hij zag niets dan de donkere en dorre ledigheid. Dán wendde hij zijn hoofd ter linker-zijde, en hij voelde zijn haar kroezen en haperen aan zijn turf-leger; en tóen zág hij iets, en hij hoorde voor het eerst dat iets kloppen kon in hem. Hij zag Eva, en hij wist onmiddellijk dat zij het was. Hij wist onmiddellijk tevens, dat zij was zijne eigen ribbe en hem-gelijke gemalin. Want aldus had God beschikt, dat hij het, als al het overige, onmiddellijk zou weten, dit niet zijnde dan het voorwerpelijke doel, het noodige gegeven tot de, alléén-belangrijke, zelf-

ondervinding. Adam dus zou zeker geen verschriking kennen; het was, niet-te-min, met eene vreemde bevangenis, een nieuwsgierigheid die achterdocht inhield, maar een verlangen tevens vol schroom, dat hij aarzelend ondernam zich in haar te ontdekken.

Hij zag Eva, en zij bewoonde, alleen, heel den nacht. Zij lag te zijnen kant gekeerd, hoog op de hoogste aarde-lijn, aldaar hij ze zag uit zijne diepte. Zij was blank zooals nooit een licht hem geweest was, en de witte damp, die haar overdekte, werd schemerend van haar. Zij lag en slapend, lang-uit in deze wijdte, en zij scheen hem oneindelijk groot. Maar waar hij ze nader beschouwen ging, en ze vergeleek in hare evenredigheden aan zijne evenredigheden, werd zij kleiner weldra dan hij-zelf, en het was hem eene gerustheid die hem grooter maakte. Hij zag hare voeten, en hare teenen als witte keiën. Daaraan ontzezen de scheen als de schede van reuzachtige water-lisschen, en, met beteren glans dan de schors van de berken, haar groote dij waarvan hij ontroerde, omdat hij deze Eva wist zijne gemalin te zijn. Haar buik was klimmend als de heuvel waaraan ontspruit de levensstroom, en haar borst was als een dubbele heuvel. Aan haren

hals, machtig en zilveren als de schacht is der beuken, ontloek, binnen de woudelijke zoelte van heur haar, en op de schraag der armen die zijn als bleeke maanbegleden wegen, haar aangezicht. En Adam zag haar aangezicht, en hij beleed voor 't eerst met aangedane bewondering de schoonheid van het aangezicht Gods.

Aldus overzag hij haar, aldaar zij lag en sliep; en hij zag niets dan haar, en kon van haar zijne oogen niet weren. Hare oog-leden waren ronde koepelen. Haar voorhoofd was recht en glad als de wand van den nacht; haar neus was recht en glad als het hooge riet dat rijst in het maan-licht. En zoo leerde hij dat de dieren geen neus hebben, en geen voorhoofd. Tusschen hare breede wangen, wit als de perzik die rijpt, was haar mond: haar mond was rooder dan de lang-gespleten wonde der granaat, die barst van overrijpheid. En waar zijn blikken schromig gleden over den kogel van haar kin, gleden zij de dieping in der schaduwende keel, en in de holle schelp die scheidt de beide schouders. Weêr gleden zijne blikken over de bronnen-dooraderde borsten, en zie: deze bewogen van den slaap. Toen voelde Adam eene diepe

ontsteltenis in hem, hij die in grootte nochtans haar meerdere was, eene ontsteltenis in zijne lendenen en in de spieren zijner keel.

Maar, daar niets roerde aan haar dat wezen kon eene vraag, of teeken van eenig verlokken; daar niets vermeldde van haar méer dan den slaap, en dat ze was de grondelooze en effen onwetendheid, zoo bemeesterde Adam in zich zijn aandrift gelijk hij te bedwingen wist de felste beesten, en zoo wist hij meteen aan zich-zelf voor het eerst, dat hij was in alle werkelijkheid hun en haar gebieder. Hij mat en dwong zijn adem tot de rustige gelijkheid van den hare. Toen hij zag en hoorde dat zij deinden, beide, naar één en zelfden haal en stoot, toen was hij tevre- den over zich-zelfen, alsof hij haar had verlost. Zijne gedachte werd klaar en kalm: hij kwam tot de bezinning, dat Eva, zijne ribbe, was gedaan aan zijne gelijkenis, zooals hij-zelf aan de gelijkenisse Gods. Hij vergeleek zijn voeten aan hare voeten, en zag de zijne aldus voor het eerst. Hij ontdekte zijn leden aan alle de hare, en merkte dat zij waren als de hare, óók schoon om te bewonderen. En waar hij bespeurde een onderscheid, vervulde het hem met strenge wijs-

heid. Toen dacht hij, voor het eerst, met eerbied aan God, den Vader...

Intusschen was over den nacht eene huivering gegaan. De misten lagen gedeeld in bewegende reepen. Een kilte reed over Eden, geblazen uit een sidderenden wind-mond. De sluiër gescheurd die ze scheidde, ging de hemel voor Adam weêr open. Eén wijle nog goot over den boog van het lucht-gewelf de Melkweg zijn gulpe van schervelend licht, en week toen, verbleekend en verduisterend. Zeven starren waren groot en geweldig van schittering, en het waren wel dra nog slechts drie starren. En toen de lucht was leêg, en te dieper geworden; toen ze week onder de blikken van Adam, die zich voor 't eerst verwonderde om deze verschijnselen, en ze ijler werd dan de onpeilbare kloven die geeuwen in de aarde, en waar hij nu aan denken moest: toen bleef nog ééne, groote, eene roode star die, ontwijkend, blikte boven het hoofd van Eva, en het beglansde, al lager en lager, met een levenden gloed. — Een oogenblik nog pakte het duister paars samen in het Oosten, als tot verdichting van alle nachtelijke machten. Maar toen werd het Oosten plots heel blank en vlak. Terwijl

over aarde eene ritseling van leven begon, een kruipen van ongeziene diertjes die de stilte kreukten, een kriepen van verholen wezentjes in luisterende verborgenheden, stond daar de hemel recht en plat, wit en wezenloos, waar zelfs de groote star aan vergroende. En in dat licht, dat veeg leek meer dan ontwakend, lag Eva valcr, en, in hare onroerendheid, als dood. Het was of de nakende dag in haar alle klaarte had uitgeblazen. Het was of ze nimmer-meer in Adam de warmte der schoonheid ontsteken zou: te inniger voelde hij thans hare schoonheid, nu 't dreigde dat hij haar ging verliezen. En zoo wies in Adam 't aandachtig doorvoelen van 't eerste mogelijke verdriet.

Maar daar ging de matte hemel open op eene gaping van zuiver geel, dat wies, dat aanwies steeds, tot het over heel het hemel-plein open-waaiërde, traag en majestatisch. Het waren geene stralen: het was eene levende egaalheid, die, op één punt draaiënd van inniger gloed, traag open viel van één eind des einders tot het andere. Doortinteld aldra van dieper en en ijler oranje waar 't de bleek-geworden aarde-lijn raakte, breidde het nieuw-geboren licht zich bevend

uit, in weifeling nog, naar den hooge. Van dunner geel, over doorschijnend groen, werd het wazig blauw, dat het doode wit van den ná-nacht vervlokte tot ijle watten. Weldra was al wat aan verschemerd duister overbleef geweken voor de huiverende nijverheid van den herboren dageraad.

— En Adam zag het, daar hij recht thans stond aan Eva's hoofd-eind, die met haar voeten lag gekeerd naar het Westen. Adam stond, en hij wachtte. Iets zij hem, dat hij wachten moest... Toen voelde hij een teeken, eene verwittiging in zijn rug, over zijn schouder-bladen. Hij keerde zich om: het was de Zon, de aan-reizende zon die reikte aan zijn baard al, en dezen als de zon miek gulden. Want deze zon was gulden van aan haar eerste ontwaken. Zij was een orbe van gewasschen goud; en geene tinteling, en zelfs geen huiver der blijde vernieuwing was aan haar, maar zij was rond en gul en volmaakt in hare gansche, gouden gaafheid, omdat zij eeuwig was. In een schijn van machtige en voldane rust rees zij ten hemel; maar aan het oog van Adam was haar rijzen als een duizelige vaart, omwuifd van duizend-kleurige uitstraling die, brekend, schuivend, dansend in warre-

ling, ontzettend was, en verbijsterend van blijheid. — En alle gedachte ging weg uit Adam: hij had voor het eerst de Zon gezien. Geheel doorpriemd stond hij van kille en heete naalden. Zijne oogen kenden tranen voor 't eerst: de zon stond er ontallige malen in vermenigvuldigd. En hij ging lachen, voor 't eerst luide lachen . . .

Toen daar een ijslijke stem riep, krijschend, achter hem aan:

„Wee!” ...

Adam wendde zich af van het zonne-gezicht, en keerde zijn wezen naar Eva. Zij lag, ontwaakt, maar te zelfder plaatse. Het licht drukte op haar aanschijn als eene teistering: haar aanschijn lag vervlakt als van eene vaars, en haar wijd-open oogen stonden zwart, bol en vol verschrikking. Haar mond was open, zwart en verwrongen, ging sluiten weêr op kletterende tanden, herhaalde gillend:

„Wee!”

En Adam kon haar niet begrijpen, omdat hij haar weêr-zag na de zon in de oogen te hebben gezien. Doch weêr was zij schoon hem, en schoon als de zon, en als de zon gaf zij hem warmte. Zij was gelijk geheel van vuur: het vuur gelijk der groote rozen geworden, die geen avond dooven kan, en in den nacht zijn lichtend als de bollen des hemels. Als staven vuurs, en hel-rozig, en doorschijnig-gloeiënd waren hare leden in 't gebreide licht, en zij hadden het licht kunnen verlichten. Haar beenen waren zware staven, en hare armen waren lichte staven. Haar buik was als een

felle zonne-maan, en 't was of hij haar hoofd klaar had zien rollen door de nachten...

Maar weêr vertrok haar mond op ijslijkheden; golf-gelijk sloeg 't leven tusschen hare harde heupen; ten derde male kreesch zij:

„Wee!” ...

— En nu had Adam haar begrepen. Hij begreep haar, bij ingeving, plots. Hij sloot zijne oogen, vroom maar vast. En waar hij haar aldus niet meer zag, antwoordde hij haar in zijn binnenst:

„Vrouwe, vrouwe, die het licht hebt gezien, en niet weten kondet dat het licht wás... Want gij zijt niet als ik onmiddellijk uit God geboren: zijt gij niet mijn ribbe en 't eerste kind des menschen? En zoo zult gij mij leeren kennen wat met u geboren is: de schrik voor 't waar-genomen leven. Gij zijt ontwaakt: de onnoozelheid is aan het wijken, want gij hebt mij bekend gemaakt de initiale onnoozelheid. Gij hebt uwe oogen geopend, en ik zie de ontallige roeringen uwer lendenen, want gij vréést wat den argelooze is de onbewuste goedheid. Ach Eva, Eva, gij hebt nooit God gezien: wat zult gij u moeten oefenen in God, vóór gij pijnloos zult vermogen te genieten!”

Hij ontsloot zijne oogen weêr. Hij zag, God verleende hem te mogen zien, als Eva. En hij werd gescheurd door dezelfde schrikkelijkheden. Hij zag de wereld bevolkt van laaiënde bollen en flakkerende fakkelen. Het blauw der hemelen: heet-blauw-flakkerende flarden die wapperden. Alle heesters: groenvlammende zwaarden. De bloeiënde boomen: domes van rustig-witte en onverbiddelijke hitte. En alles in één razenden baaiërd dooréén, één kolking van vuren die schroevend de lucht doorboorde en 't aanzuigen der wateren, der wateren van kokend metaal... En waar zijn huid stond in het glorend licht, maar het licht was duizendvoudig van bijtende wonden, toen zei hij: „Arme Eva, Vóorgeboorne van mijn geslacht: waarom, waarom geboren?”

Maar tevens gaf hij zich-zelfen antwoord (want hij mocht ineens heel 't verloop van menschelijk voelen ervaren, hij die bij voorbaat wist):

„Om God te leeren kennen, die alle beelden schoon laat wezen in menschelijke oogen, zoodra zij Hem hebben bevroed. Voor wie heeft leeren beminnen Zijne schepselen, en in Zijne schepselen Hem, is dan het licht der zon geen ontwekkende bemoediging, en

alle licht van den nacht geen vrede voor zijne gepeinzen? Zijn niet de kruiden verdienstelijk voor zijne oogen, en is de schaduw der hoogere gewassen niet een gebod der rust? Zijn niet de dieren alle, de zwartste en schamelste als deze die blinken van macht en gewikstheid: zijn zij niet lief aan zijn blikken als nut of als les? Gij ziet de vogelen schieten ten luchte, en de visschen ter klaarte der wateren: hoe zoudt gij ze niet bewonderen omdat gij vrij kunt zijn als zij zoo gij maar wilt, in betrouwen tot God? Zie de groote dieren die werken: zij zijn een Goddelijke boodschap. Zie deze die kruipen en zwadden: zij zijn de schoonsten, daar zij u waarschuwen tegen leelijkheid . . .”

Adam wachtte eene wijle; eene zoelte rees in zijne oogen, die kwamen vol water. Hij dacht:
„O Eva, wat zoudt gij mij komen te leeren!” . . .

Maar weêr kreesch Eva, doorrijtend den dag:
„Wee!”

't Was 't uur geworden dat de vogelen hooger dan ooit geluiden, en de dalen beurelen van het grazende vee. In de blauwe ochtend-woude van het negende dag-uur zingen de bronnen onder suizeling van het blijе gebladert, en alle leeuwen zwijgen, die alleen bij nachte geruchtig zijn en geweldig. De heuvelen trillen van klank. Mocht stilte soms naderen, dan hoort gij hoe alles luistert. En niets is zoeter om te vernemen, dan de effene lucht, die trilt en zwijgt.

Maar Adam voelt zich, bij hooren nu, weêr in Eva vereenigd. Weêr kent hij den smart van den mensch, aan 't eerste Geluid geboren. En 't is of schaardige steenen reepen, ruw, in 't binnenste van zijne leden; of schroeiënd de angel van reuzen-insekten priemen en peuteren komt in den gloed van zijn ingewand. Geen besef van eenig beteekenen: een doffe, dichte duisternis, doorflitst van nijdige en pijnlijke bliksems. De dik-brijige, zwart-moerassige zwoelte van een vadsige logheid telkens en telkens doorgeeseld van bloedheldere striemen. Beten in den buik van slapende beesten, die razend opspringen van 't plots-vlijmende

lijden, om weêr onmiddellijk in te slapen tot bij 't opzweepen van nieuwen beet . . . En waar hij snijdend doorgalmd aldus, — kinkhoren waar al de gedrochten der zee in huilen binnen de dichtste, de hardstweerspannige wanden vol wieren en modder, — leed Adam in den vloed zijner kinderen, die voor het Hóóren zouden worden gewekt.

Doch weêr was de leniging in hem-zelve, die zei:
 „O Genadige God, die ons zult leeren de zoete goedheid van den zang, zoodra wij u zullen kennen! Hoort: de vogelen plengen de weelde hunner kelen, en 't is dat zij hijgen van minne in de diepte van hunne rijke borst, of danken om den lust die voldaan is. Stijgt daar een leeuwerik, en jubelt?: 't is dat hij zijn kele leêgt en zijn lichter lijf, om hooger te klimmen ter treden des hemels; en de schoonheid van zijn jubel is 't nut van zijne rijzenis. Een lammeken blaas bibberend: zijn moeder zal de voedende melk bieden. De koeiën loeiën: zij roepen den ochtend en de weide. De leeuw briescht: hij wekt ter edele verdediging zijne prooi. En gij, o noodende zang der lavende bronnen; en gij, o luide zee der evenings-nachten, die opeischt de wisseling der seizoenen . . . — Ik weet,

gij zult wél rijk zijn, mijne kinderen; maar hoe arm zoudt gij wezen, zoo geen bijën zongen aan uw lippen de zoetheid van den honig, en geen krekelen aan uw voeten, geen eeuwige krekelen, de verrukking van den avond-dauw. Gij zoudt wezen de armste der schepselen, zoo gij niet kendet 't geluid van de daden, of de daden volbrengen zoudt zónder geluid. Want geen rust is volledig, zonder de zang die den last der vermoeienis verlicht tot de ijle en onwichtige schoonheid van een rijzend zwane-donsje...

En er ontwaakte geneur in Adam's keel, en hij glimlachte. En zegenend zoude hij zeggen:

„O Mijne Eva en leeraresse, hoe dank ik ooit de wijsheid uwer smartelijke geboorte!”

Toen daar weêr de scheur kwam rijten:
„Wee!”...

Zij had zich gerecht, ze had zich geschraagd op hare ellebogen. Thans zag Adam haar rug, de paars-beschauwde. Haar rug lag verdeeld bij eene zacht-uitwelvende en lange gleuf waaruit weêrs-zijden een mat-gelende klaarte wies als teeder-vloeiënde water. Zij stond nu half-overeind aan hare armen, en hare armen waren vast en wit aan de volle ronding der schouders. En weder ontroerde in Adam zijn hart, waar hij ze zag in deze nieuw-ontdekte schoonheid. Maar grollend nu was opnieuw:
„Wee!”...

Zij had zich gerecht van op het gekneusde gras, en de kruiden. En uit de neersche natheid van de gekwetste, van de geplette gewassen rondde in ijle kringen de wazem van hare geuren. Zij had zich gerecht: zij had de lucht geroerd in verwijdende wijkende cirkelen, in glooiënde vergolwing die alle reuken hadden gewekt en bewogen. De roerende luister van haar lijf had het feest ontveerd van de aldoorvaardige ademen der bloemen en der boomen. Niemand had het gehoord onder de levende wezens;

maar de innige toorts van haar lichaam deed alle ijltten branden van de aangestoken aromen. Zij had de wereld tot ééne oneindige roos ontloken. — Maar zij, zij schudde nijdig het hoofd en 't woud van heur haren. Zij hilde mauwend:

„Wee!”...

En Adam wist: hij kende de nieuwe verbijstering van Eva: de verbijstering om den Geur. Zijn hoofd was geworden plots eene klok, de holte van eene oneindige klok; van eene wijd-uitzettende, eene vér tot in onbegrijpelijke diepten uitreikende stolp, een hemel-groote, rond-bolle stolp van blinkend en uiterst-gevoelig git. Dáárin rolden in verstommenden vaart dof-gloeïënde kogels, klooten van zwart vuur, en hun wielende kreitsen kruisten elkander. Telkens en telkens kwamen zij de randen te raken der stolp; één tik maar, één knip als van een plotsen nagel, doch heel de oneindige stolp trilde en rilde ervan, heel de klok werd ontzettende ontroering. De ledige ruimte van glinsterend duister vertroebelde als de woeling van een onweêrs-zee die huilend ontstelt. En waar de duizelige bollen elkander aanbotsten: waar hun doffe maar donderende schok ontgensterde in paars-

felle bliksems, barstten als 't ware de wanden in de ijslijkste scheuren, braken zij in gruis-dichte scher-veling die zinderde in duizendvoudige schrilheid... En Adam kende de nieuwe pijn zijner kinderen, wien de geuren, ónderscheiden nog uit licht en klank binnen hun gewaar-worden, zouden wezen gewekt tot zulk vernietigend genieten.

Maar de andere stem, deze der rijpere en herken-nende ervaring van den Gode-wetende:

„Loon voor wélke verdienste, o mijn God, is de geur ons der aarde en de geur van de sterkende zee en haar zouten? Prijs van wélke arbeid de wassende roos die zoeter groeit dan de bemoedigende zonne; winst van welk werk de lavende dronk der bloesems van den linde-boom?! Zie, ik geef alle moeite voor de nóg te rijke belooning van een lelie in den avond; en zijn de dagen arm, o mijn God, en de nachten: heb ik den geur niet van mijn eigen zweet die mij verzekert dat ik volbracht heb mijn plicht? Gij hebt mij geleerd, mijn God, dat de onvruchtbaarheid geen geuren zal kennen, maar dat de onschuld is de geurlooze knop die ontluiken zal in 't geweld der heerlijkste reuken. Hij bewijst zijne weelde, hij die geene vergelding

vraagt voor zijne daden dan de schamele en edele offerande van een óp-rankenden wazem. Maar nóg rijker is hij in zijne armoe, deze die geene geuren wil, dan na ze te hebben verdiend bij zijn brein en zijn handen... — Laat de aarde geuren, God, de zee geuren en de hemelen om de kinderen van Eva; want, o, mijn God, mijn God, ik heb Eva geroken..."

En 't was of Adam omwademd stond van wijdende heiligheid. Eva, gerezen aan hare ellebogen, Eva, wekster der wereld-geuren, brandde hem tegen als rijkste gave van God. Hij wilde haar niet aanraken: hij vreesde te schenden de toover der roken, hij vreesde dat zij-zelve zou worden reeuwsch als het wijfje der dieren. Zij zat, de pijnlijke, als opperste onder de bloemen: haar geur omwalmde den schroom van zijn dankend verlangen...

Toen weêr, toen weêr:
„Wee!” ...

Eva verroerde. Zij had zich geheven geheel; ze was gezonken op de rozige bollen harer knieën, en Adam bemerkte de groenende indieping boven aan hare kuit. Zij aarzelde, maar ze zonk nu op de vlakheid van hare handen, en hare handen werden rood en krachtig, die haar steunden, en hare armen werden recht en krachtig als de stam der ratelende populieren. En Adam ontgloeide aan zijne wangen en aan den slag zijner slapen, als hij den inbuigenden kom zag en schale van haren bleeken leest, daar hare leest verdeelen ging alwaar de sterke dijën opbollen en zwaar staan van uitdijënde spieren. Lager zonk zij: de wade haakte uit aan hare beenen, en Adam bevroedde de ontstellende zoelte en zoetheid der huid, waar, hoog boven de dubbele kuit, gaat slingeren de blauwheid van twee aderen. En eene groote beweging zou Adam doordeinen; — als weêr door de hemelen sneed, en sneed als een kouder door de aarde:

„Wee!”

Want Eva was gevallen nu gansch aan de vlakke

des bodems. Van nijldige tanden had zij gebeten den bodem, en haar razende hoofd had gerukt aan den rusch. Zij rukte en zij beet; zij maalde en zij at. Maar van de eerste slokken ging zij over de aarde als de gluipende slang, en rolde ten rugge, en drukte dan weêr de warmte des buiks aan den bodem.

„Wee!”

En Adam bezat de bevroeding van ook dit haar eerste Smaak-ervaren. — Zijn ingewand, doorwroet van kokende wriemelingen, was als de krater geworden waar al de woelende erts en die gloeiënd vloeiën en borrelen als dikke pap-fonteinen, ontmoeten de kille storting, de kletsende beklatering van sneeuw-lawinen. Zijn buik was de holte van een berg, een gapende geeuw in bazalten ophooping, waar solfer ziedde en 't geklots van rotsen en snijdende metalen. Er was een duw van boven naar onder, als onder de eigene vuist van God. Er was een duw van onderen naar boven als waar 't de weêrspannigheid aan God van vele opstandige schepselen. Zuren schoten ten monde hem, en 't was of ze wilde verpesten de zuivere hemelen. Scheuten doorvliemden zijn zijde, en naar elke schouder schoot hem een priem. Ging hij

ter aarde stuiken?: een vampyr zoog aan de holte onder zijn ribben. Wilde zijn schrik, wilde de schrik die zijn hoofd kwam vullen met lood, hem jagen ten vlucht?: zijn groote gezwollen voeten waren van lood, en blauw als de donder . . . En Adam ging vloeken om de geslachten, die wrochten zouden om zulke voedselen.

Maar reeds zong de man in hem, die van voedsel de geneuchten kende en de schoonheid:

„Zalig is hij, die mag blinken ter zonne, en zijne oogen blinken. Want hij heeft aan spijsze voldaan zijne maag, en zijne oogen zijn blinkend. Zie: zijne armen zijn vliedend van de olie die veerig maakt zijne spieren en lichter zijn werk dan de sprongen der heldere hinde. Blank is zijn borst, en rustig, die nimmer zal hoesten van ziekte. Los is zijn buik die draagt de belofte van blijde geslachten. Maar zijne beenen zijn schooner dan goud en harder dan hoornen der stieren. Zie: zij liggen gedeeld als een bondel van sterke knuppelen, en de gespannenheid hunner huid is het sterkste weefsel der zon. Hun knie is de knots die de rotsen vermurwd; hunne scheen is scherp als het mes der bijtende krokodillen. Merk 't gezicht van den man die

gegeten heeft en gedronken: zijn baard kent alleen nog het beven van zijn lach; zijne tanden zijn blanker dan alle tanden. Zie zijne voeten: zijne voeten binden als pezen van bogen hun willige gewrichten. Dáarmee zal hij treden ter vrouwe; hij heeft gegeten, hij heeft gedronken; op zijne nadering wacht de geboorte der schitterende kinderen . . .”

Aldus naderde in Adam zijne eindelijke bestemming. En hij naderde Eva.

Haar weeën waren gekoeld thans, maar brandden in wrok. Nóg lag zij op haar buik als de minste dieren, de kruipende. Maar haar hoofd had zij gerecht, en met de achterdocht van ontwakend betrouwen bezag zij de lucht, bezag zij de zon, bezag zij de onnoozele kruiden. Zij wendde hare ooren: een merel float, en zij wilde niet meer verschrikken. Zij zocht om haar heen naar een geur die haar kwellend bedwelmde, maar dien zij zócht. In weifelen had zij een halmpje geplukt, dat zij zoog: de zuurte ervan vervulde haar met pijnlijke onzekerheden; maar zij heeft het niet van zich afgeworpen...

— Brommend nu van bloed kwam Adam haar te naderen. De dag was aan het brandend middag-uur. Hij naderde haar op zijne voeten, die zweefden gelijk, van verlangen en van verwachten, alover het zachte gras dat neeg, en stond onroerend weêr en ruische-loos. Zij hoorde hem niet. Waar ze hem nooit had gezien, kwam zijn groote zwarte schaduw plots over haar liggen.

Haar adem stokte, en zóó werd zij gewaar dat zij

een adem had. Zij voelde zich koud vergrauwd aan haar rug, daar ze lag, en zag de grauwte reiken óver haar, heen en haar hoofd omringen met een grooten halos van zwartheid. Zij wist, dat dit was een ándere macht dan die haar tot hier had gekweld in haar lichaam, maar eene macht die dwingender was, en die níet zou wijken. Een schrik, heftiger dan zij ooit had gekend, voer door hare leden, was een snoer om hare keel. Weêr wilde zij roepen. Maar zij kón niet roepen.

Toen heeft Adam zich gebukt over haar, en zijne gewrichten zongen. Hij heeft haar machtig opgetild onder de okselen van hare armen, en de kitteling zijner bloed-heete vingers heeft haar door-reden als een vurige vlieg. Hij heeft haar bij duw zijner duimen gerecht op haar voeten en haar naar zich toegekeerd. Zij stonden aan elkander, en zij waren twee zuilen van vuur, en zij was van wit vuur, maar hij was van donker vuur. Zij reikte niet aan zijne schouderen. Maar zijne stijve vuist heeft haar hoofd gerecht, dat het hem zag in het aangezicht. En haar hoofd is bleek en star geworden van pijn, maar zij heeft niet dúrven roepen. En hij, Adam, hij heeft geblikt, eene lange

wijle, in hare angst-vergrootende oogen; en zoo-
waar: hij zag in hare oogen zijn brandend aangezicht
gelijk aan dat van God...

Dan heeft hij haar gepraamd geweldig in zijne armen;
zij heeft gekraakt; de bruiloft is ingegaan. En nu heeft
Eva voor het eerst in alle werkelijkheid en naar haren
diepsten lijve geléden. Maar gillen wilde zij niet meer;
ze heeft zich gedwongen tot den eersten glimlach;
en, waar knarsten hare tanden van den onbedenk-
baarsten smart, moest zij zich tot dezen glimlach haast
niet meer dwingen...

— En, als Adam, de Daad volbracht, ontzwellen
voelde de bloed-kloppende aderen aan zijn vuur-
rooden hals; als hij zijne armen ontknellen ging en
zijne borst voelde ontknellen, toen heeft hij gehijgd;
maar hij voelde in zich eene onmetelijke vreugde, en
zijn trots zou God uitdagen.

Doch Eva was gezonken op hare knieën. Niets had
zij begrepen; maar zij bád. En Adam lei zijne hand
op haar schouder, en hij bleef recht staan. En heel
de ontzaglijke zon was om hem.

Maar ook zijne lippen, zijne bewuste lippen van Man
gingen bidden het eerste gebed, spraken den eersten

dank tot God. En toen luidden de laatste woorden van zijn gebed in vreezend geprevel:

„O Mijn Vader, geef mijne kinderen de vreugd van hun vader.”

„Maar laat hen, nietwaar, en voor alle zekerheid, eerst lijden de smarten van Eva.”

Februari — Juli 1914.

